

246

IK

Miközben ümmerjünk a madarak és farkas napjál

HK
209

III/246

MIKÉNT ÜNNEPELJÜK

A

MADARAK ÉS FÁK NAPJÁT

*

AZ ORSZÁGOS ÁLLATVÉDŐ EGYESÜLET ÁLTAL
KIIRT IRODALMI PÁLYÁZATON
KITÜNTETETT PÁLYAMUNKÁK

1
Ak: 3074

MÁSODIK SOROZAT.

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

BUDAPEST,
KIADJA AZ ORSZÁGOS ÁLLATVÉDŐ-EGYESÜLET
1911.

Nyomatott Neuwald Illés utócai könyvnyomdájában, Budapest, VIII, Üllői-ut 48.

ELŐSZÓ

az első sorozat első kiadásához.

Az 1906-ik évben, midőn az Országos Állatvédő Egyesület előterjesztése következtében gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter a Madarak és Fák Napjának megünneplését az ország összes népiskoláiban elrendelte, az Országos Állatvédő Egyesület említett előterjesztésében ígéretet tett aziránt, hogy abból a célból, hogy a tanítóknak feladatukat megkönnyítse, pályázatot fog hirdetni a Madarak és Fák Napjára alkalmas előadások írására és a jutalmazott pályamunkákat díj nélkül fogja a néptanítók rendelkezésére állítani.

Ennek megfelelőleg 1906. évi október hóban az O. Á. V. E. nyílt pályázatot hirdetett és a pályamunkák benyújtásának határideje gyanánt december 31-ikét állapította meg.

A kitűzött határidőre 33 pályamunka érkezett be, melyek elbírálására a pályázati hirdetmény értelmében a Magyar Ornithológiai Központ és a Budapesti (hivatalos) Tanító Testület kéretett fel.

A két bíráló testület a beérkezett pályaművek közül ötöt emelt ki mint kiválóbbat, de ezek közül egyiket sem helyezte a többi fölé. Az O. Á. V. E. ennél fogva az első díjat ki nem adhatta, hanem a bírálatok egybevetése után a rendelkezésre álló összesen 350 koronának a jutalomra méltó munkák közt leendő megosztását határozta el olyképpen, hogy K. Nagy Sándor és Vaday József munkái 100—100, Tafferner Béla (Aubonne B.) Fehér Jenő és Hirsch József munkái 50—50 koronával díjaztassanak.

Az O. Á. V. E. a jutalomdíjban részesített öt pályamunkát a jelen kötetben egyesítve kiadja és a néptanítóknak díj nélkül rendelkezésére állítja.

Midőn az O. Á. V. E. ez alkalommal is meleg köszönetet mond a Magyar Ornithologiai Központnak és a Budapesti (hivatalos) Tanító Testületnek a munkák elbírálása körül végzett beható- és fáradságos munkáért, egyúttal hálás elismeréssel emlékezik meg valamennyi pályázónak az ügy iránt tanúsított lelkes odaadásáról és arról a készségről, mellyel az O. Á. V. E. felhívásának megfelelni szivesek voltak.

A népiskolákban való tanítás magasztos feladatát végző tanítókhöz és tanítónőkhöz, kiknek kezébe jelen kiadványunk jut, van még mondani valónk.

Fogadják szivesen és tanulmányozzák rokonszenvvel e könyvet és teljes szívvvel és lélekkel igyekezzenek megfelelni azoknak a nemes intencióknak, melyek gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter urat a Madarak és Fák Napjának megünneplése iránt kibocsátott rendeletének kiadásánál vezérelték.

Tekintsék a Madarak és Fák Napját az iskola egyik legszebb ünnepnapjának és igyekezzenek annak jelentőségét a gondjaikra bizott gyermekekkel is megértetni, azok szívébe a természet iránt való szeretetet beoltani és ennek útján bennök a lélek nemességét ébreszteni és ápolni.

A jelen könyv, amint az a pályázat lényegéből folyik, csakis útmutatást és anyagot kíván nyújtani a néptanítóknak arra nézve, hogy miként fogják fel, készítsék elő és ünnepeljék meg a Madarak és Fák Napját.

Ezekből folyólag felhívjuk a tanítók és tanítónők figyelmét azokra a munkákra is, melyek a Madarak és Fák Napjának meghonosítása óta megjelentek és ugyancsak ez iskolai ünnepély lényegét és jelentőségét, vagy általában a madárvilág ismertetésének és megkedveltetésének érdekét szolgálják. Ilyenek Vaday József: „A madarak és fák napja“ 1907; Krécsy Béla: „A madarak és fák napja“ 1907; Fromm Géza dr. munkája ugyane tárgyról, továbbá a madárvédelemről (1907) és K. Nagy Sándor: „A madár bírák“ 1908.

De azok a tanítók és tanítónők, akik reméljük, tömegesen vállalkoznak a Madarak és Fák Napjának minél szebb és jelentősebb ünnepévé való avatására, mindig szem

is, hogy e szép és erkölcsi jelentőségű ünnepnek gyakorlati értéke és jelentősége abban rejlik, hogy a természet megkedvelése, a hasznos madarak értékének megbecsülése és a fáknak és cserjéknek a madárvédelemre nézve nagy fontossága már a gyermekek gondolkodásában is lehetőleg érvényre jusson és gyökeret verjen.

Azok a tanítók és tanítónők, akik ebben az irányban eredménynyel végzik munkájukat, ezt csak egy lépésnek fogják tekinteni a gyakorlati madárvédelemnek körükben lehető felkarolása és meghonosítása irányában.

Ez a gyakorlati madárvédelem, annak fontossága iránt való helyes érzéket, lelkes odaadást és beható tanulmányozást igényel.

E tanulmányokra nézve a jelen munka önként érhetőleg — rendeltetése más lévén — megfelelő útmutatást nem nyújthat. Azért ez iránt érdeklődő tanítók figyelmét felhívjuk és a jóakaratusukat kikérjük arra, hogy Darányi Ignác földmivvelésügyi miniszternek a hasznos madarak védelme tekintetében hazánk földművelése érdekében tett nagyszabású intézkedéseit és ezek végrehajtásával megbízott Magyar Ornithologiai Központ tevékenységét társadalmi úton országszerte támogassák és természetesen első sorban saját körükben igyekezzenek a földmivvelésügyi miniszternek az egész ország jólétére irányuló intencióit érvényesíteni.

Azoknak, akik — remélhetőleg minél nagyobb számban — felhívásunkat megszívlelik, a hasznos madarak megismerése és a gyakorlati madárvédelem tanulmányozása érdekében a következő munkákat ajánlhatjuk:

Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról;

Chernel István: Az okszerű madárvédelem eszközei;

Csörgey Titus: Utmutató a mesterséges fészekodvak alkalmazásához.

Végre, mind azok a tanítók és tanítónők, akik a gyakorlati madárvédelem és általában az állatvédelem eszméinek minél hathatósabb érvényesítése érdekében az ügynek úgyszólván missionáriusai gyanánt óhajtanának működni és abban a kedvező helyzetben vannak, hogy lakóhelyükön, az illető községben, városban vagy vidéken

az állat és madárvédelem iránt a társadalomban nagyobb érdeklődést ébreszteni képesek, azoknak melegen ajánljuk, hogy egy helyi állat- és madárvédő-egyesület létrehozásának eszméjével foglalkozzanak, és egy ily egyesület alakítására törekedjenek.

Az Országos Állatvédő-Egyesület ideirányuló törekvések előmozdítása és megkönnyítése érdekében egy külön útmutatást szerkesztett, melynek címe: „Tájékoztató vidéki állat- és madárvédő-egyesületek alapításában.“

Ezt a „Tájékoztatót“ az Országos Állatvédő-Egyesület kívánatra díj nélkül állítja a tanítók és tanítónők rendelkezésére és annak tanulmányozását az érdekeltek szives figyelmébe melegen ajánlja.

Kelt Budapesten, 1908. február havában.

Országos Állatvédő-Egyesület.

ELŐSZÓ

az első sorozat második kiadásához.

A „Madarak és Fák napja“-nak szép intézménye iránt fokozatosan növekedő érdeklődés örvendetes tanúsága az a körülmény, hogy az Országos Állatvédő Egyesület által, az iskolai ünnep érdekében közrebocsátott pályaművek első kiadása nem egészen egy év leforgása alatt teljesen elfogyott.

A népiskolák tanítóságának ezennel rendelkezésére állítjuk a „Miként ünnepeljük a madarak és fák napját“ című pályaműveknek második kiadását és ez alkalommal a következőket jegyezzük meg:

Mondandóinknak főrészt az első kiadáshoz fűzött előszóban intéztük a népiskolai tanítókhöz és tanítónőkhöz.

Ez előszó kapcsán kellemes kötelességünknek tartjuk köszönettel megemlíteni, hogy a jutalmazott pályaművek szerzői közül *K. Nagy Sándor* kir. ítélőtáblai bíró és *Tafferner Béla* főgymn. igazgató a jutalomdíjakat az Országos Állatvédő Egyesület céljaira engedték át.

A jelen kötetben egyesített pályamunkák a „Madarak és Fák napja“-nak miként ünneplésére nézve szolgálnak utmutatással a néptanítóknak.

De midőn e munkákat közrebocsájtjuk, felhasználni kívánjuk az alkalmat arra, hogy mindazokat, akiknek kezéhez jutnak, figyelmeztessük arra, hogy a „Madarak és Fák napja“ csak egy láncszeme annak a tevékenységnek, amelyet az Országos Állatvédő-Egyesület az ország népiskoláiban állandóan fenntartani és szervezni kíván abból a célból, hogy az állatvédelem erkölcsileg és közgazdaságilag egyaránt nagy fontosságú eszméi ország-szerte gyökeret verjenek, és a gyermekek szívének meg-

közelítése útján szelidebb és emberségesebb érzések vitessenek a tömegekbe.

Az állatvédő eszme terjesztésének teljes súlyát, az Országos Állatvédő Egyesület a népiskolába helyezi és ennek érdekében adja ki és terjeszti a *Gyermeknaptárt*, támogatja erkölcsileg és anyagilag a „*Madarak és Fák napja*“-nak intézményét és fejleszti az *Országos Ifjusági Madárvédő Ligát* is.

A Gyermeknaptár minden tanév elején köszönt be a népiskolába a „*Madarak és Fák napja*“-nak tavaszi ünnepségére már évközben készítik elő a gyermekvilágot, a madárvédő ligához való csatlakozásra pedig évről-évre más-más iskolai osztályok válnak érettekké.

E szerint ez a három intézmény volna hivatva arra, hogy állandóan ébren tartsa a tanítók és iskolák érdeklődését és ahogy néptanítóink és néptanítónőink már eddig is tapasztalt nemes buzgalmát ismerjük, meg vagyunk győződve arról, hogy mind a három intézmény hatalmasan fog fejlődni és meg fog felelni annak a rendeltetésének, hogy szívvél bíró nemzedékeket neveljen.

Ezekből folyólag a pályamunkák most közrebocsátott második kiadásának függelékébe belevettük mindenekelőtt gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak a „*Madarak és Fák napja*“-ról szóló emlékezetes rendeletét, az Országos Ifjusági Madárvédő Liga szervezésére vonatkozólag az elemi iskolák tanítóságához intézett felhívásunkat és végre ugyancsak fentt nevezett miniszter úrnak ama rendeleteit, amelyekkel az Országos Ifjusági Madárvédő Liga működését helybenhagyja és a Liga terjesztését az összes tanfelügyelőségek kötelességévé teszi.

Ezek után nemcsak a jelen füzetben egyesített munkákat, de általában az állatvédelmi eszmék terjesztésének erkölcsileg és közgazdaságilag egyaránt nagyfontosságú ügyét az ország lelkes néptanítóinak és néptanítónőinek rokonszenvébe és szeretetébe a legmelegebben ajánljuk.

Budapest, 1909. január havában.

Országos Állatvédő-Egyesület.

ELŐSZÓ

a második sorozathoz.

Az Országos Állatvédő Egyesület az ügy érdekében fekvőnek találván, hogy a néptanítóknak minél több anyag álljon rendelkezésre, a mult 1910. évi február hó 28-án újabb nyílt pályázatot hirdetett oly munkák írására, melyek a „Madarak és Fák Napjának“ miként ünneplésére nézve a néptanítóknak mintaelőadásokban útmutatást nyújtani alkalmasak.

A pályázati hirdetésben hangsúlyoztuk, hogy a dolgozatok első sorban a madárvilág vonzó megismertetésére, a madarak hasznának kidomborítására és általában a természet megkedveltetésére irányuljanak. A Madarak és Fák Napja ünnepélyének keretében a pályázók figyelemmel legyenek az Országos Ifjusági Madárvédő Liga intézményének beillesztésére is.

A munkák beküldésének határideje április 30-ára tűzetett ki.

A bírálatot az erre felkért Magyar Ornithologiai Központ és Vaday József községi el. isk. igazgató voltak szívesek elvállalni.

A megfelelőnek talált pályaművek legjobbjainak szerzői részére egy 150 koronás, egy 100 koronás és két 50 koronás jutalomdíj összesen tehát 350 korona tűzetett ki.

Az egyesület a pályázati hirdetésben fentartotta magának azt a jogot, hogy a pályaművek közül azokat, melyek pályadíjat ugyan nem nyertek, de közzétételre alkalmasak, 30 korona tiszteletdíj ellenében magához válthassa.

A bírálók jelentései az Országos Állatvédő Egyesület által felkért külön bizottság elé terjesztettek, mely a jelentések összevetése után anélkül, hogy az azokban foglal-

tak érdemi részét érintené, az elnökség hozzájárulásával a következőleg határozott:

A beérkezett 16 pályamű közül nyolcz találtatott alkalmasnak arra, hogy a pályázati hirdetmény értelmében a tanítóság használatára kiadassék.

A nyolc munka közül a bírálók ötöt első sorban kiemelendőknek találtak, anélkül azonban, hogy ezek közt oly különbséget tehettek volna, mely egyiket vagy másikat a többi fölé helyezné.

Ez öt munka szerzői a következők: Dr. Mauritz Győző főgimn. tanár, Lugos; Gonda János elemi iskolai tanító, Budapest; Benda László, Á. V. E. titkár, Vasvár; Dr. Wágner József főgimn. tanár, Arad; Lakatosné Winter Adél, Komárom.

Mivel a bírálók nevezett szerzők munkáit egyformán értékeseknek találták, a pályázati hirdetményben kitűzött 150 és 100 koronás díjak kiadhatók nem voltak és beállott a hirdetményben contemplált ama módozat alkalmazásának szüksége, hogy a munkák egyformán 50 koronás díjban részesíttessenek. Az 50 koronát, tekintettel a fent nevezett szerzők munkáinak értékes voltára, 70—70 koronára emelte az Országos Állatvédő Egyesület úgy, hogy a hirdetményben kitűzött díjak teljes összege 350 korona kerül kiadásra. Ezenfelül Hutter Rezső tanító, Lépesfalva; Csöregi András állami tanító, Mezőörményes; Cseppán Rezső polgári isk. tanár és népisk. tanító Pozsony dolgozatai, bár a pályázati feltételeknek nem mindenben felelnek meg, a kitűzött cél érdekében leendő közzétételre alkalmasaknak találtattak.

E dolgozatokra nézve tehát beállott a pályázati hirdetmény ama pontjának alkalmazása, mely szerint az egyesület a pályaművek közül azokat, melyek pályadíjat nem nyerhettek, de közzétételre alkalmasak, 30 korona tiszteletdíj ellenében magához válthatja.

Tekintettel e tiszteletdíj szerény mértékére, az Egyesület ezeket is 40—40 koronára emelte.

A bírálók jelentéseiből az a felette örvendetes körülmény állapítható meg, hogy a Madarak és Fák Napja intézményének megértése és lényegének teljes felkarolása a tanítói körökben mindinkáb tért hódít.

Az egyesület nemcsak a fentnevezett szerzőknek, de a többi munkák szerzőinek is a maga és az ügy nevében őszinte köszönetet mond.

Midőn ezekben második pályázatunkról számot adtunk, felkérjük mindazokat, akiknek jelen kiadványunk kezébe jut, sziveskedjenek a megelőző „Előszóiban“ foglalt kéréseinket megszívlelni.

Kérjük továbbá az elemi iskolák tanítói karát újból és a legmelegebben, sziveskedjenek a Madarak és Fák Napjának megünneplését es az Országos Ifjusági Madárvédő Liga szervezését teljes odaadással felkarolni.

Mind a két intézmény az elemi iskolai nevelés kedvező eredményének igen jelentékeny tényezője lehet a törekvéseinkkel rokonszenvező tanítók kezében.

A *Madarak és Fák Napja* tárgyában a jelen munka függelékében is foglalt miniszteri rendelet, továbbá a „Miként ünnepeljük a Madarak és Fák Napját?“ c. kiadványunk első és jelen második sorozatában foglalt pályamunkák bő anyagot tartalmaznak a tanítóság tájékoztatására. *Valamint a jelen második ügy az első sorozatban foglalt pályamunkákat kivanatra bármely néptanítónak díjtalanul és portómentesen megküldjük.*

Az *Országos Ifjusági Madárvédő Liga* szervezését a Madarak és Fák Napjával annyira kapcsolatos ügynek tartjuk, hogy annak érvényesítését az elemi iskolák tanítói karának ezuttal is szives figyelmébe ajánlani óhajtjuk.

E Liga lényegére nézve szintén a függelékben foglalt iratok nyújtanak tájékoztatást, melyhez még a következőket fűzzük.

Az Országos Ifjusági Madárvédő Ligának az említett iratokban körülírt lényegét az jellemzi, hogy a Liga szervezése a tanítót számottevő munkával nem terheli és sem tőle, sem az iskolától, sem a gyermekektől *anyagi áldozatot nem igényel.*

A Liga szervezéséhez szükséges nyomtatványokat az Országos Állatvédő Egyesület díjtalanul és portómentesen kivanatra minden tanítónak megküldi oly mennyiségben, hogy a Ligába felveendő minden tanulóra jusson egy.

Ezek birtokában a tanító teendője rövid néhány pontban foglalható össze:

A gyermekeknek a fogadalom tartalmát ismételve megmagyarázza, annak tételeit a kimélendő állatok életmódjának és hasznosságának ismertetése mellett indokolja és arra törekszik, hogy a fogadalomnak nem csak szövege, de szelleme is állandó nyomokat hagyjon a gyermekek gondolat világában.

Ha a gyermekek eképen már kellőleg elő vannak készítve, akkor a tanító velük a fogadalmat ünnepélyesen letéti, a fogadalmi lapokat velük aláírattja és a tagsági jegyeket nekik kiadja. Hogy a tanító erre az aktusra melyik osztálybeli tanulókat tartja már éretteknek, az a gyermekek általános értelmi fokától és egyéb helyi természetü viszonyoktól függ. Ha a tanító például a harmadik osztálybeli tanulókat itéli éretteknek a fogadalom letetésére, akkor az a tanító, akinek iskolájában a Liga még egyáltalában nincsen bevezetve, a 3—6 osztályok tanuló számának megfelelő nyomtatványt kér az Országos Állatvédő Egyesülettől.

Azok a tanítók pedig, akik a Ligát iskoláikban már szervezték, minden évben annyi nyomtatványt kérnek, a hány új tanuló kerül sorra a fogadalom letetésére. Így ha a fenti példát tartjuk szem előtt, minden évben annyi példány kérendő, ahány gyermek a III. osztályban van.

A gyermekek által aláírt fogadalmakat a tanító az iskolában megőrzi legalább addig, a míg az illető gyermekek az iskolából ki nem kerülnek.

A tanító minden tanév elején azoknak a gyermekeknek, akiket már előző években a Liga tagjaivá avatott, a Liga fogadalmával vállalt kötelességeket újból emlékeztébe idézi.

*

Ezek után elemi iskoláink tanító karát arra kérjük, hogy társadalmilag és közgazdaságilag egyaránt fontos ügyünknek lelkes munkatársai és buzgó apostolai legyenek.

Országos Állatvédő-Egyesület.

Kitüntetett pályamunkák.

A madarak és fák napja.

Irta: Mauritz Győző dr.,
áll. főgimn. tanár. Lugos.

B e v e z e t é s .

Ma kimegyünk a szabadba, mert kint a természetben fogjuk azt értékesíteni, amit eddig az iskolában tanultunk. Azért választjuk épen a mai napot erre a célra, mert a tavaszi meleg, a jótékony esők folytán minden felé kiszökdültek már a fák, a költöző madarak pedig mind visszajöttek hozzánk és dalaikkal üdvözlnek a szép természetet. A természet a mi legjobb tanítónk, ez szeretteti meg velünk az életet, ez tesz bennünket jobbakká, nemesebbekké.

Amikor a hosszú téli hónapok után először éri a földet a langyos napsugár, amikor felcsendül az első madárdal, kivágyunk a szabadba; a tüdők tágul a friss levegőben és erősebbeknek érezzük magunkat. Ti is érzitek a tavaszt, mert jobb kedvetek van és fürgébbek vagytok, mint télen. Szerettek sokat künn tartózkodni, a szabadban töltött játékok megedzenek titeket és a jobb étvágyon is észreveszitek, hogy milyen előnyös hatással van rátok a szabad levegő.

Ma nemcsak kellemesen, hanem hasznosan is fogjuk eltölteni a szabadban az időt, mert megakarok ismertetni a madaraknak és a fáknak fontosságával. A hely színén akarok nektek sok mindent elmondani és amit elmondok, lehetőleg meg is mutatni. Figyeljétek azért jól reám és kövessétek majd tanácsaimat.

A g y a k o r i b b m a d a r a k .

Alig hogy kiléptünk az iskolateremből, máris sok mindent tanulhatunk. Halljátok azt a sok féle hangot, halljátok a kedves madárdalt, amellyel versenyezve köszöntik a madarak a reggelt? Keressük csak fel egyenkint a hangok gazdáit.

A f e c s k e .

Itt csicsereg a háztetőn a molnárfecske, amely a fészket az eresz alá rakta. Nehéz munkát kellett végeznie, amíg sárból és szalmaszálakból elkészült ez a remek mű. Örül is, amikorra elkészül

vele és a tojó belérakhatja a szép, fehér meszhéjú-tojásokat. Nyugodtan és boldogan ül a tojásokon, amíg kikelnek a kis, csupasz fiókák. Mennyi szeretettel és aggodalommal nézik az öregek a kicsinyek fejlődését! Kora reggeltől napestig röpködnek, szerte-szét, hogy legyekkel és más rovarokkal kielégítsék a fiókák étvágyát. A legjobb anya nem szeretheti jobban gyermekeit, mint azt a fecske teszi.

Különösen kedves a füstí fecske, amelyet erősen villás farkáról és rozsdafoltos nyakáról könnyen fel lehet ismerni. Ős időktől fogva, jószántából az emberhez szokott, egy födelet oszt meg vele és palotában, vagy kunyhóban — ha csak el nem zavarják — egyaránt megépíti sárfészekét. Még a vándorpásztorok mozgókunyhóiban is keres szállást. Többnyire a padlás gerendáira rakja fészekét, ritkábban az eresz alá, de fészke felülről mindig nyitott.

A lakásokhoz való ragaszkodás nyomán fakadt az a szeretet, amellyel irányában viseltetünk. Jó ember nem bántja a fecskét, mert azt tartja a babona is, hogy aki a fecskét bántja, annak a tehene véres tejet ad; ahol a fecske fészkel, szerencsét jelent arra a házra stb. Isten madárkájának is nevezik sok helyen. Amikor április első napjaiban megérkezik, aki először látja falu helyen, feléje kiabál: „Fecskét látok, szeplőt hányok.“

A fecske sokat mozog, ezért nagyon sokat eszik, gyorsan emészt. (Az emészthetetlen anyagot pedig gömböcök alakjában kiköpi.) Apró rovarokat, kivált légy- és szúnyogféléket eszik. Prédáját mindig röptében fogja és majdnem mindig repülő- és nem ülő-rovarokat kap el. A repülés az eleme, a földön nem marad sokáig. Repülve eszik, repülve iszik, sőt fürdik is. Nyílsebesen repül, de hirtelen tudja az irányát megváltoztatni; néha majdnem érint minket a szárnyaival, de a következő pillanatban oldalt fordul.

Jó időben vidám, friss kedvű, mindenütt terített asztalra talál; rossz időben levert, szomorú, mert ilyenkor a rovarok elbújnak és nem egyszer szükségét szenved.

Szeptember elején csapatokba verődnek a fecskék és délibb vidékekre költöznek. Sok pusztul el az úton a fáradtságtól, a rossz időjárástól, de még több a gonosz emberek kezétől. Spanyol- és Olaszországban naplopó emberek tömegesen fogják őket hálókkaal és elfogyasztják. Ilyen kegyetlenségre csak eldurvult lélek képes.

Az ökörszem.

A kertek bokrai között nagyon gyakran láthatok egy kis, igénytelen színű, de annál fürgébben ugráló madárkát, amely a nevét is arról kapta, hogy nagyon piciny. Ez az ökörszem. Rendkívül behizelgő a hangja, egész megjelenése kedves, azért is szeretik mindenfelé. Az embertől nem fél, a nyitott ablakon a szobába is berepül. Egy délamerikai ökörszemet annyira szeretnek az ottani lakosok, hogy az eresz alá üres palackokat dugnak, amelyekben csakhamar fészkelnek a kicsiny madarak.

Nálunk leginkább olyan völgyekben tartózkodik, amelyeknek oldalai sűrűn bokrosak, közbül pedig patakocska folydogál. Az ember lakóhelyéhez közel is szívesen üti fel lakását. Minden gyerek ismeri ezt a parányi madarat és a közmondásokban is sűrűn szerepel: „Bujkál mint az ökörszem“, „Mellette óriás az ökörszem“ stb. Minden lyukba, repedésbe bekukucskál, hogy nincs-e ott pók, rovarbáb, vagy pete. Ha nem kell tőlünk tartania, virgonc, hogy alig fér a bőrébe, ha azonban észre veszi rossz szándékunkat, úgy eltűnik, mintha a föld nyelte volna el.

Még a téli hónapokban is dalol és ez az ének rendkívüli hatással van az ember kedélyére. Az egész természet csendes és kihalt, minden egyéb madár csendes és kedvetlen, csak ő, a legapróbbak közül való, derült és víg kedélyű, mintha csak mondaná: „Majd csak tavaszra fordul“. Akinek szíve meg nem dobban, mikor télen az ökörszem dalát hallja, érzéketlen, szánandó ember.

A szántóföld madarai.

Kiértünk most már a mezőre. Halljátok azt a kedves trillázó hangot a fejetek felett? Úgy-e, hogy mindannyian megismeritek a szántó-vető ember legkedvesebb madarát: a pacsirtát?

A *pacsirta* a tavasz hirdetője, néha már február végén jelenik meg, rendszeresen azonban március első napjain érkezik vissza. Enyhébb teleken nálunk is telel. Valósággal zeng a határ a pacsirta-daltól, ettől a szívet rázó zenétől:

„Dicső, dicső, dicső
Kikelet, kikelet!
Kivirít, kivirít
A virág mind.“

Érezzük a jövőt, a remény fellobbanását, az új élet üdeségét. Mind magasabbra emelkedik, alig látjuk már, csak a dalát halljuk. Felemelkedik Isten felé, mintha csak az ember nevében Isten dicsőségét zengené, hogy újra életre keltette a természetet.

A pacsirtának rengeteg ellensége van, különösen a kóbor macskák pusztítják, de minthogy folyton több és több földet vesznek művelés alá, a pacsirták száma is nagyobbodik. A nyár folyamán 2—3-szor is költ, fészket a föld mélyedéseibe a vetésbe, fűbe rakja. Alig lehet észrevenni a tojásokon ülő tojót, annyira hasonlít a rögök színéhez. A fiókáit rovarokkal, férgekkel eteti, ő maga magvakat is eszik, sőt a vetést is csipdesi, de ez a csekély kártevése alig jön számításba a nagy haszna mellett.

Rokona a *búbos-pacsirta*, amely nagyobb utak mentén elterülő mezőkön, parlagokon, tanyák közelében tartózkodik. Fára nem száll, háztetőkön, kőfalon, árokparton, vagy göröngyökön gyakran üldögél s hallatja kedves szózatát. Dala még a mezei pacsirtáén is majdnem túltesz.

Nyáron rovarokat, kukacokat, hernyókat keresgél és ezekkel ne-

veli fel fiókaít is. Ősszel és télen a városba, faluba jön és a verebek társaságában magvakkal és hulladékokkal táplálkozik.

A *fürj* olyan választott madara a földműveseknek, mint a pacsirta. A gördülő pitypalaty hangja szinte könnyít a kaszás munkáján. Ritkán repül fel, inkább futni szokott, még a vadászkutya elől is futással menekül.

Fészket nem épít, hanem a vetésben, bokoraljban, vagy a fűben gödröt kapar és ebbe rakja a tojásait. Az öregek magvakat, leveleket, rügyeket, rovarokat esznek, a csirkék főleg rovarokkal, férgelkkel táplálkoznak. A *fürj* nem igen tesz kárt, azért óvnunk kell mindenképen.

A fülemile.

A bokrok között vig madárvilág honol. Ott elbújhatnak ellenségeik elől a kicsiny madarak és gyűjthetik táplálékukat, a legkülönbélebb rovarokat és férgelket. Itt építi fészket a vörösbegy és az énekesek királya: a fülemile.

A fülemile az ember lakóháza közelében is felüti a tanyáját, ha az emberek oltalmáról megbizonyosodott. A tartásában van valami büszkeség, mintha csak tudná az értékét. Hangja oly változatos és oly gazdag, hogy hozzá egy madaré sem fogható. Most lágyan szól, majd csattog, majd fuvoláz majd fütyül, majd hangosan, majd halkán, majd szomorún, majd vígan szól a dala. Olyan erős a hangja, hogy csodálkozunk kell, hogy honnan szorítja ki azokat a kis madár. Ha közlelől halljuk, szinte sérti az ember fület.

Április közepén jön vissza hozzánk a csalogány messze délről. Megérkezése után az első éjjeleken át szakadatlanul énekel, később éjjel, korán hajnalban és késő este dalol a him, a tojó pedig hallgatja. Minthogy csak egyszer költ egy évben és csak az alatt énekel, éneklése csak nyolc-tíz hétig tart.

A fülemile a földlel szedegeti a kukacokat, különböző rovarokat és férgelket. Rengeteg ellensége van ennek a hasznos madárnak, ezért nagyobb kertekben tanácsos köszméte-bokrokat ültetni, a bokrok aljáról pedig az ősszel lehullott leveleket nem kell felszedni. A sűrű bokrozat védelmet nyújt és sok rovar búvóhelyévé lesz, a száraz falevél pedig zörgésével figyelmezteti a madarat ellensége közeledésére.

A cinegék.

A gyümölcsösökben, kertekben, erdőben ügyes madártornázókat látunk: a cinegélket. Kicsiny madarak, de szép színükkel és kedves hangukkal azonnal feltűnnek. A legközönségesebb a szén- és a kék cinege.

Ők a leghasznosabb madarak, mert rovarpetékkel és lárvákkal táplálkoznak és nagyítás nélkül azt lehet mondani, hogy egy-egy cinege naponkint 1000 rovar pusztit el. Ott ugrálnak a legvékonyabb gallyon is, minden repedésbe bekukucsálnak és kische-

degetik belőle kicsiny, de erős csőrükkel a rovarpetéket. A cinegék a legjobb barátai az erdésznek, kertésznek és gyümölcstermelőnek egyaránt, minthogy a rovarirtást télen is végzik.

A fákat alaposan megtisztítják kicsiny ellenségeiktől és oly munkát végeznek, amelyre emberi kéz még kefével sem képes.

A cinegék odvas fákban költenek és minthogy ezeket a rendezett erdőgazdaságban meg nem tűrik, mesterséges fészkelő ládikókat kell felállítanunk a részükre. Ha pedig télen hó és jég lepi el a fák kérgét, a mi kicsiny barátaink éheznek, ne sajnáljunk tehát olyankor tőlük egy csomó olajos magvat, pl. kender-, vagy tökmagot.

A seregély.

Még a cinegéknél is élénkebb madarak a seregélyek. Ők a madárvilág valóságos bohócai. Rendkívül nyugtalan madarak, egy helyen nem tudnak sokáig megmaradni. Szeretik a társaságot, rendszeren csapatokban jelennek meg, vagy más madarakhoz csatlakoznak és örökös fecsegésükkel, ugrándozásaikkal felélénkítik a többi madarat.

A közönséges seregély legszívesebben a legelők, rétek szomszédságában fekvő vén, odvas fákban bővelkedő erdőrészekben szeret tartózkodni. Költőládikók révén másutt is meg lehet telepíteni. Ausztriában, Németországban, Dániában majdnem olyan házimadárrá vált, mint nálunk a golya. A fészkelőládikókat ott póznákra tűzik fel, nálunk még kevésbé használják azokat.

Aki még nem ismeri a seregélyt, legyen rajta, hogy magához szoktassa. Az embernek kedves barátjává válik, amely a reá fordított figyelmet ezerszeresen visszafizeti. A seregély kivált este énekel. Hangja érdes, de változatos, más madarak hangját, szólamát is elsajátítja, de nem nagy sikerrel.

Nagyon hasznos madár, mindenféle rovarokkal, lárvákkal, hernyókkal, nyűvekkel, szöcskéekkel és lótetűvel táplálkozik, az állatok sebeit pedig megtisztogatják a seregélycsapatok a nyűvektől. Igaz, hogy a gyümölcsösökben, főleg a szőlőkben nagy kárt tehetnek, de nem szabad őket irtani, hanem el kell őket riasztani kereplőkkel, puskadurrogással.

Nagyritkán, főleg sáskajárás idején megjelenik nálunk a seregély rokona, a *rózsaszínű seregély*. (pásztormadár, sáskamadár), amely kiváltképen sáskákat és nagy bogarakat eszik. A borzalmas sáskajárást leginkább a pásztormadár megjelenése csökkentheti.

A nyájak között, főleg az alföldön igen nagy hasznot hajthat a tollbóbitás fejű *bübos banka*. Nálunk azokat a síkságokat kedveli, amelyek többé-kevésbé fákban bővelkednek. Mindenféle rovar az eledele, különösen szereti a ganéjban élő bogarakat és legyeket, férget, hangyatojást, hernyót. Legszívesebben faodvakban költ, fészket száraz marhaganéjjal béleli ki, a kicsinyek bepiszkítanak a fészkekbe, úgy hogy nagyon bűdös az egész környék. Ezért a nép bűdös bankának is nevezi.

A patakok madarai.

Amerre egy patakocska, vagy folyó folyik, annak partjáról, úgyszólván sohasem hiányzik a *barázdabillegető*. Főleg rovarokkal lárvákkal és alsóbbrendű víziállatokkal táplálkozik. Gyorsan, mint a villám veti magát prédájára és biztosan ragadja meg. A szántóvetőt követi és a barázdából felszedi azt, amit az ekevas kifordít, a gulyát, nyáját rendszeren meglátogatja és a birkaólak környékén napos vendég. A patak mellett folyton kémlel és ha rovart lát, rögtön üldözi és majdnem mindig elkapja. Kecses mozdulatai miatt „leánykamadár“-nak hívják Erdélyben. Csak akkor marad nyugton, amikor énekel, különben ide-oda szaladgál.

Fészkrét többnyire a víz közelébe eső odukba, mélyedésekbe, zúgokba rakja. Sok ellensége van.

Az erdei patakok felső folyásánál a barázdabillegetőhöz hasonló életű madarat találhatunk — a *vízirigót*. Rendkívül érdekes madár, amely a hegység legmagasabb pontjától a síkságig kíséri a patakot. A patak az eleme, az örvényléseknél megáll és lesi, míg a víz valami táplálékot felvet: vízi rovar, poloskát, rákocskát, szitakötőt és lárváit; télen halacszkákat és kagylókat is eszik. A víz alá bukik, még az örvénylésekben is és néhány másodpercig ott marad. A nap legmelegebb részének kivételével kora reggeltől a sötétség beálltaig szakadatlanul sűrög-forog. Fészkrét a víz mellett építi, többnyire vízeséseknél.

A tóságok madarai.

Az alföld tócsái, tavai fölött a sirályok és halászkák gyönyörködtenek a nézőt merész röptükkel.

A halászkák közül legismertebb a *küszvágó csér*, amely sokban hasonlít a fecskéhez és azért vízi fecskének is nevezik. Azt a kárt, amelyet a halállomány pusztításával okoz, kiegyenlíti a rovarok pusztításával. A természetet pedig megszépíti kecses, szép és tiszta megjelenésével.

Nagyobb nála a *danka sirály*, amely nálunk kiméletet érdemel, mivel főleg rovarokkal táplálkozik. Fogadjuk védelmünkbe, mert vízkörnyéki tájainknak vonzó jelensége.

A tóságok partjain szaladgál a folytonosan jajgató *bibic*. Vízirovarok, kukacok, férgek és kis csigákból áll a tápláléka. Rendkívül hasznos és kedves madár, mindamelllett főleg a tojásai elszedésével nagyban tisztítják. A mocsarak lecsapolása szintén apasztja számukat.

A rigó.

Az erdő hangos énekesei a rigók. Közönségesebbek a fekete és énekes, vagy húros rigó. Különösen az utóbbinak nagyon változatos a hangja.

A fekete rigó nálunk leginkább erdei madár, de Ausztriában

főleg Bécsben és Grázban a kertekben és parkokban annyira közönséges, hogy az embernek szinte barátjává vált. Nagyon éber, szemfüles madarak a rigók, a földön csakúgy, mint a fákon nagyon ügyesen mozognak. Semmi sem kerüli el figyelmüket és a többi madarakat figyelmeztetik a veszélyre.

Rovarokkal csigákkal és férgekkel élnek, télen bogyókkal is. Táplálékukat többnyire a földről szedik fel, hosszú csőrükkel megforgatják a lehullott lombot és bőségesen találhatnak alatta kukacot és rovarokat. A fiókákat főleg rovarokkal táplálják. A fekete rigók egy része télen is nálunk marad, a többiek elköltöznek délebbre.

A rigók dalolás közben csendesen ülnek és daluk ünnepélyes, mint valami templomi ének.

A kakuk.

Az erdő felől, de a gyümölcsösökben is elég gyakran halljuk a kakuk hangját. Bizonyára ti is kérdeztétek már olyankor ezt a jósmadarat: „Kakukmadár, meddig élek?“ Ez pedig hol 1—2-szer, hol százszor is hallatja hangját egymás után. A kakuk ugyanis nagyon izgékony madár, amely csak addig marad egy fán, míg ott eleséget talál, azért hirtelen más helyről halljuk már kakukolni.

A kakuk költöző madár, április közepén érkezik vissza hozzánk. Nem ragaszkodik ugyan az erdőhöz, de azért erdős, vagy bokros területeken sokkalta szívesebben telepszik meg, mint a kietlen, fátlan térségeken. Tartózkodása különben attól függ, hogy van-e azon a területen sok apró éneklő madár, amelyeknek fészkebe tojásait becsempészheti és van-e elég táplálék azon a vidéken. A kakuk ugyanis nem rak fészket, hanem tojásait legtöbbször az ökörszem, vörösbegy, pintyfélék poszták és barázdabillegetők fészkeibe rakja. A kikelő kakukfiók néha kidobja mostoha- testvéreit, sok esetben az öreg kakuk már előre dobja ki az éneklő madár tojásait.

Ezzel kárt is okoz a kakuk, de mivel főleg szőrös hernyókat eszik, amelyeket más madár nem igen kedvel, tápláléka révén az erdőnek és a gyümölcsösöknek leghasznosabb madara és leghatásosabb jóltevője. Ha valahol nagyobb mennyiségben hernyók lépnek fel, vagy rovarok, ott sok kakuk is letelepedik és addig el nem mennek onnan, míg teljesen meg nem tisztították. Megfigyelték, hogy egy-egy kakuk percenkint tíz hernyót is elkölt. Ha csak két hernyót számítunk egy kakukra percenkint, úgy kitesz az óránként 120-at, egy nap alatt (15 órát számítva) 1800-at, száz kakuk tehát egy nap alatt 180,000 hernyót pusztít el. Ezért nagy becsben is tartja a gazda a kakukot, a babona szerint pedig, aki a kakukot megöli, még abban az évben meghal.

A harkály.

A legtöbb madár csak a levelekről, a fák törzséről és galy-lyairól szedegeti le a kártékony rovarokat és azoknak lárváit. Pedig rengeteg lárva él a fák kérgé alatt is. Bizonyára láttatok már ott-hon, amikor a tüzelőfának a kergét lehántottatok, milyen csúnya fehér és sárga „kukacok“ vannak ott. Ezek a különféle rovaroknak lárvái, amelyek belülről megőrlik és tönkre teszik a fát, mire korhadni kezd és a szélvész könnyen kidönti.

Az Isten gondoskodott ezeknek a kártékony lárváknak a pusztítóiról is. Ki ne ismerné közületek az erdő ácsait, a harkályokat? Az ő erős, egyenes és kemény csőrükkel megkopogtatják a fákat, ahol a kéreg nem függ össze a fával szorosan, ott nagy darabokban lehántják és kiszedegetik alóla horgas nyelvükkel a fák pusztítóit.

A harkályok egész teste a fákon ülő kúszó életmódhoz alkalmazkodott, életük legnagyobb részét kúszva töltik, még a faodvakban levő hálótanyájukon is kúszó helyzetben pihennek.

Nagy szakértelemmel kutatják fel a kéreg alatt meghúzódó rovarlárvákat, kárminpiros fejük csak úgy repül ide-oda, amint ácsolják a fát, az erdő csendjében messzire hangzik kopogásuk. A kopácsolás miatt a lárvák esetleg tovább futnak, de a harkály nem hagyja abba munkáját, hacsak valami ellensége nem háborgatja, addig el nem megy onnan, míg az összes kártevőket el nem pusztította.

Egészséges fákat azonban csak a legkivételesebb esetben bántanak a harkályok, fészkelni pedig csak korhadt fákbán szoktak. Minthogy újabban a minta erdőgazdaságokban minden korhadó fát kivágnak, a harkályok nem találhatnak ott táplálékot, fészkelni sem tudnak és ezért kénytelenek más vidékre költözni.

A vércse.

A legjobb repülők a ragadozó madarak. Talán láttatok már, hogy a kotlós tyúk néha ijedve hívogatja csirkéit és elbujtatja szárnyai alá. Ha felnézünk ilyenkor az ég felé, ott látunk keríngeni egy nagyobb madarat: héját, vagy karvalyt. Szinte úsznak a levegőben és onnan kémlelik a tájat. Amint a ragadozó madár a földön kiszemelte áldozatát, nagy sebességgel lecsap, megragadja a zsákmányát és tovább áll vele.

Nem minden ragadozó madár kártékony. Van közöttük sok, amelyek a mezőgazdaságra nagyon káros egereket, ürgéket, hörszögöket pusztítják. Közöttük leghasznosabb a vércse.

A vörös vércse kivált alföldi erdőcskében, ligetekben tartózkodik.

„A csárdánál törpe nyárfaerdő
Sárgul a királydinnyés homokban,
Oda fészkel a visító vércse
Gyermekektől nem háborgatottan.“

Petőfi.

Ha biztonságban érzi magát az emberi lakások közelében, úgy ott is fészkel, mint pl. a budapesti Nemzeti Múzeum homlokzatán.

Főleg egérrel és rovarokkal él. A leghasznosabb madaraknak egyike, amely valóságos áldása a mezőknek. Csak műveletlen ember lövi a vércsét. Németországban nagyon megbecsülik az emberek. Örömmel fogadják, ha padlásukon fészkel, sőt egyenesen oda szoktatják, még fészkelőhelyéről is gondoskodnak. A vércse meg is hálálja ezt a gondoskodást, mert arról a környékről rövid idő alatt kipisztulnak az egerek.

A madarak táplálkozása

Bemutattam nektek néhány ismertebb madarat, leírtam röviden az életmódjukat és ha jól figyeltetek szavaimra, úgy bizonyára feltűnt nektek, hogy ezek a madarak főleg rovarokkal (aminők a bogarak, lepkék, szöcskék, sáskák, virágtetvek) táplálkoznak. Könnyen elgondolhatjátok, hogy milyen nagy fontossága van ennek! Hallhattátok már és bizonyára többen is láttátok, hogy tavasszal a gyümölcsfákról leszdedik az emberek a hernyókat, mert különben ezek megeszik a fák leveleit és virágait és nem lesz azután gyümölcs.

De micsoda kezdetleges munka az emberek hernyószedése! A lepkepeték mélyen a kéreg repedéseiben vannak, hogy nem is látjuk őket, a fiatal hernyók szürkés színűek, hogy ember legyen, aki megtudja őket különböztetni a kéreg szürkés színétől. Menynyire másképen végzik munkájukat a madarak! Ezek táplálékukat keresik a fákon, egy-egy terület kizsákmányolásában valóságos mesterek. Minden zeg-zugot, hasadékot, az állatok mindenféle búvóhelyét átkutatják és minden ehető dolgot megemésztenek.

A madarak keveset pihennek és még ezt az időt is félbeszakítják, hogy eleség után lássanak. „Egy más teremtmény sem él annyit, mint a madár, egyetlen más teremtmény sem tud oly kitűnően gazdálkodni az idővel, mint ő. Neki a leghosszabb nap is alig elegendő hosszú, a legrövidebb éj is alig elegendő rövid; folytonos mozgékonyága nem engedi, hogy életének felét elalmodja és átaludja, ébren, fűgén, vidáman igyekszik végig élni kiszabott idejét.“ (Brehm.)

Ha valahol felütik tanyájukat az éneklő madarak, ott pusztul hernyó és minden kártékony rovar és féreg a vidékről, ott lesz is gyümölcsstermés.

De nemcsak a gyümölcsösöket keresik fel a rovarok, hanem az utszéli fákat és az erdőket is. Már pedig, ha itt nem pusztítanák őket a madarak, úgy rövid idő alatt letarolnák az erdőket, pusztaság és kopár területek keletkeznének a helyükön. A legtöbb madár azonban épen az erdőben él, mert itt talál leginkább táplálékot, itt talál leginkább alkalmas helyet a fészkelésre és itt bujhatik el legjobban gonosz ellenségei elől.

A madárdal.

Belátjátok most már, hogy mennyire megérdemli a legtöbb madár a mi védelmünket hasznos volta miatt. Ha még hozzáveszünk a madárdalt, amely oly vonzóvá teszi a ligeteket, mezőket és erdőket, úgy még nagyobb örömmel üdvözljük a szárnyas dalosokat. Ha belépünk egy ligetbe, vagy erdőbe, a legváltozatosabb énekeket halljuk. Dallal köszönti a legtöbb madár a reggelt és dallal térnek nyugovóra. A vörösbegy himje kora reggeltől késő éjjelig folyton énekel. A pintyek, csízek, tengelicék, különféle rigók, fülemilék danája betölti az erdőt és vidámságra, jókedvre derítenek minket. A kit valami szomorúság ér, menjen ki az erdőbe, hallgassa meg a madarak bájos hangversenyét, bizonyára elfelejti szomorúságát. A madárdal hozzátartozik a tavaszhoz, a nyárhoz, a földmivelő könnyebben végzi munkáját, ha hallja a pacsirta dalát és a fűj pitypalatytát.

Ha a madarak valahonnan elköltöznek, mivel nem találnak alkalmas helyet a fészkelésre, vagy ha valahonnan lelketlen emberek kipusztítják őket, az a terület olyan lesz, mintha elátkozták volna, csend fog ott honolni, csupán dudva és tüskés növények nőnek ott, mert a fák lassankint kipusztulnak.

A madárfészek.

A madárnak a táplálkozás mellett a legnagyobb gondja, hogy a fészke számára alkalmas helyet találjon és abban fiókait felnevelhesse. Egyesek a földön kapart gödörbe néhány fűszálat tesznek és oda rakják tojásaikat, a legtöbb madár azonban nagyon művészi fészket épít és ehhez a legkülönbözőbb anyagokat használja fel. Nálunk a legművészebb fészket a pintyek és cinegék építik. Az ágak elágazásánál mohából és zuzmóból készül ez a remekmű, úgy hogy alulról a legélesebb szem sem veszi észre. Az anyamadár a fészkebe rendszeren 4—6 tojást tojik és több hétig kotol rajtuk, míg a tojásokból a fiókák kikelnek. A hím segít a tojónak a fészkeépítésben és a költés alatt énekével mulattatja. Sok madár 2—3-szor is költ egy nyár folyamán, úgy hogy 8—18 fiókat is felnevelnek.

Az éneklő madarak fiókái csupaszon bujnak ki a tojásból és nagyon is rászorulnak a szüleik védelmére és gondozásukra. A kis csipókók rendkívül éhesek, folyton tátogatják a csőrüket; az öregek alig tudják éhségüket csillapítani, pedig kora reggeltől késő estig hozzák nekik a rovarokat és férgeket.

Meg tudjátok ti azt érteni, hogy mit jelent a mi számunkra egy ilyen madárfészek? Számítsatok utánam. Ha egy fiók naponként 50 hernyót eszik, úgy négyen $50 \times 4 = 200$ hernyót pusztítanak el. Ha 30 napig maradnak a fészekben, az $200 \times 30 = 6000$ elpusztított hernyót jelent. A hernyó rengeteget eszik, ha naponta mindegyikük csak egy virágot pusztítana el, úgy 6000 hernyó egy

hónap alatt $6000 \times 30 = 180,000$ virágot tenne tönkre, vagyis annyi almával, körtével, vagy szilvával lesz kevesebb. Ha ezt még pénzbeli értékben is kiszámítjuk és két fillérért 2 körtét számítva, az 90,000 fillér, vagyis 900 korona hasznot jelent számunkra egy madárfészek!

Ti persze csodálkoztok azon, de hogy ez így van, azt onnan tudjuk, hogy a honnan gonosz emberek az éneklő madarakat kipusztítják, ott gyümölcsöt sem lehet termelni és az emberek drága pénzen kénytelenek azt olyan vidékről beszerezni, ahol nem bántják a madarakat.

De nézzük a madárfészket még más oldalról is. Láttatok a fecskéket, mily örömmel csicseregnek a fészükön, vagy a háztetőn a fészek közelében! Hogy örülnek, ha látják, hogy fiókaik kezdenek felcseperedni! Ha valami ellenség, macska, vagy gonosz indulatú fiú közeledik a fészekhez, milyen fájdalmas csicsergést hallatnak az öregek. Ha véletlenül kiesik egy kicsiny madár a fészekből, oly szomorúak szülei. Valamennyi madár úgy szereti fiait, akárcsak az anya édes gyermekeit, ápolja, táplálja, tisztogatja őket. Ha fészket feldőlnek, még napokon át jajongva sipog ama hely felett és végre szomorkodva hagyja el azt a vidéket, hogy másutt nyugalmas otthont keressen.

Ugy-e, hogy nem volna szívetek madárfészket kirabolni és így a madárnak annyi fájdalmat, magatoknak pedig érzékeny kárt okozni? Ha láttok valahol egy énekes fészket, ne zavarjátok a madarat a költésben, vagy a fiókák etetésében. Soha se tegyétek azt, hogy ha véletlenül egy fészekre bukkantok, amelyben tojások vannak, hogy a kezetekbe vegyétek, mert sok esetben nem költi ki azokat azután az anya-madár. Ne bántátok a fészket és legyetek azon, hogy senki és semmi ne háborgassa a madarak családi boldogságát.

Madárpusztítás

Vannak azonban olyan madarak is, amelyeknek nincs kelles hangjuk és amellet bizony kárt is tesznek, bár rovarokkal is táplálkoznak. Ilyen a lármás veréb, amelynek hasznáról nagyon eltérők a vélemények. Vannak, akik az összes verebet kipusztítanák, míg mások védelmükbe veszik. A középső út itt is a legigazságosabb. Ahol szórványosan lép fel a veréb, ott haszna felülmúlja kártevését, a hol azonban nagyon megszorodik, főleg a vetések közelében, ott okszerűen irtani kell. Amikor a felvidéki ember meglátta a garázda verébcsapatokat az alföldi buzatáblában, így sóhajtott fel: „Boldog ország tót ország! nincs ott veréb.“ Mire a magyar ember ráfelelt: „De búza sincs ám.“

Még jobban haragszik a legtöbb gazdaember a varjakra, mert azt tartják róluk, hogy a barázdákból a szemeket kicsipegetik, pedig a vetési varju az ekevastól kifordított pajorokat és férgeseket szedgeti fel. Igaz, hogy sok kárt is okoznak, főleg a dolmányos vagy hamvas varju, amely éneklő madarakat és házi szárnyasokat is pusztít.

A gazdaembernek tudnia kell, hogy mikor vegye ezeket védelmébe és mikor pusztítsa. Egerjárás idején pl. a vetési varju, az egerész ölyv és különféle baglyok valóságos jötevői a gazdaembernek. Ilyenkor vétek volna őket bántani. A hasznos, egerpusztító kuvikot csupán babonából erősen üldözik, akárcsak a röpködő kis emlőst — a rovarokat pusztító denevért.

Az igazi kártevőket, amelyenek az őrgébics, vagy bábaszarka, a tövisszűrő gébics, a szarka, héja, karvaly stb. irgalmatlanul kell pusztítani, mert ezek a rovarevő énekes madarak legnagyobb ellen-ségei és így ellenségei fáinknak is. De bűn volna a hasznos éneklő madarakat bántani!

Mégis akadnak gonosz emberek, akik a kicsiny madarakat flaubert puskával, meg parittyával lövöldözik, vagy lépvesszővel fogják. Sok vásott gyermek elpusztítja a madarak fészket és kiszedi belőle a tojásokat. A helyett, hogy védelmébe venné őket úgyis nagyszámu ellenségei ellen, amelyenek a menyét, nyest, különböző ragadozó madarak, még ő is társul szegődik hozzájuk.

Madárvédelem.

Nemcsak egyes emberek, hanem az államok is rájöttek arra, hogy minő anyagi hasznot jelentenek az éneklő madarak. Különösen Németországban, Dániában, Norvégiában és Svédországban az állam is védelmébe veszi a madarakat. Gyönyörű szokás és követség méltó Norvégiában az, hogy karácsony estéjén minden gazdaember a háza előtt rudat állít és arra egy kéve gabonát tesz ki, hogy a madarak is örüljenek a szent estének. Németországban főleg madarak fészkeléséről gondoskodnak, a fészekpusztításokat pedig szigoruan büntetik.

Szép hazánkban sajnos, még sok a teendőnk. Törvény védi ugyan a madarakat és azok fészkeit, amennyiben azt az embert, aki a madarak fészket és tojásait, vagy fiókáit elszedi, 100 koronaig terjedhető pénzbüntetéssel sújtja, ha pedig nem tud fizetni, elzárják. Kevesen kerülnek azonban mindamellett a büntető hatalom kezébe, de nem azért, mintha nálunk az emberek nem vétkeznének a madárvédelmi törvény ellen, hanem az ellenőrzés lanyhasága miatt.

Ne engedjétek, hogy ismerőseitek, vagy bárki is pusztítsa a hasznos madarakat, figyelmeztessétek, hogy bünt követ el a fészkek kirablásával, ha pedig nem hallgat szavatokra, jelentsétek fel az illetőt.

Miképen biztosítjuk tehát a madarak szaporodását? Miképen szoktathatjuk kertjeinkbe, ligeteinkbe?

Említettem már, hogy a madarak csak olyan helyen tartózkodnak állandóan, ahol alkalmas helyet találnak a fészkelésre. Vannak madarak, amelyek bokrokban, mások faodvakban, vagy a fák ágai között építik fészkeiket. Sok gazda kipusztítja szántóföldjéről, rétje körül a bokrokat, hogy nagyobb területet nyerjen. Elég helytelenül teszi, mert arról a területről a madarak legnagyobb

része elköltözik. Ujabbán az erdőkben minden odvas fát kivágnak és így a harkályok, seregélyek és cinegék nem rakhatnak fészket.

Ne bántsuk a mezőkön a bokrokat, mert az a kis terület, amelyet ily módon nyerünk, nem hoz annyi hasznot, mint aminőt az éneklő madarak hajtanak a kártékony rovarok pusztításával. A kertekben, gyümölcsösökben és erdőkben függesszünk ki fészkelőládikákat, amilyeneket már nálunk is készítenek minden fajta odúlakó madár számára. Ahol azokat kifüggesztik, ott csakhamar hangos lesz a terület a madárécsicsergéstől és ott Isten áldása is lesz.

Azok a madarak, amelyek télen is nálunk maradnak, nagy havazások alkalmával nem találnak élelmet és sokan elpusztulnak. Ezért táplálnunk kell őket télen. Faggyúhulladék, tökmag, napraforgómag, kendermag, gabonaalja mindig akad a házban, szórjátok ki ezeket egy száraz, védett helyre az udvaron, aki pedig ügyesebb köztetek, készíthet deszkából egy asztalkát és annak a tetejébe egy fedelet és az asztalkára teszitek az eleséget. Ezt azonban minden nap egy meghatározott órában kell megtenni, különösen pedig olyankor, ha havazik, mert különben az oda szoktatott madárkák éhen vesznek. Ha ezt a kis jótékonyt gyakoroljátok, nemcsak jót tesztek a madarakkal, nemcsak oda szoktatjátok őket házatokhoz, hanem abban is gyönyörködhetnek, hogy milyen kedvesen, milyen örömmel falatozzák a madárkák a tőletek nyújtott eleséget. A kiszórt magvakat sok százszorosan fogják nektek viszonzni a kicsiny madarak.

Ültessünk fákat!

Milyen öröme van a gazdának, ha a vetése szépen nő, hogy örül anyátok, ha a kertjében jól fejlődik a zöldség és mosolyogva köszönti a színes kerti virágokat. A növények látása felfrissíti kedélyünket. Petőfi mondja:

„Szeresd a virágot és ne féltsd szivedet,
Mert ki azt szereti, rossz ember nem lehet.“

De nemcsak a virágot szereti a jó ember, hanem az összes hasznos és szép növényt. Minél műveltebb valamely ország, annál több ligetet és sétahelyet létesítenek a városokban és községekben. Nálunk bizony sok még a durva lelkületű ember, aki az útszéli fákat, csemetéket tördeli, a fák kérgét lehántja és így azoknak elszáradását okozza.

Ne bántsátok a fákat, hanem ültessetek újakat! Az embert nem lelkesítheti nagyobb öröm, mint az, amikor a maga ültette fákat nőni látja. Amelyet gyermekkorában ültetett, azt férfikorában mint jó barátot köszönti. Nagy emberekkel nem egy fát hoznak kapcsolatba. Híresek a sárosvármegyei zborói hársfák, amelyek alatt II. Rákóczy Ferenc pihente ki fáradalmait és leveleit is így keltezte: Kelt a száz hársfa alatt . . . A budapesti Margitszigeten

nagy kegyelettel őrzik azokat a tölgyfákat, amelyek alatt nagynevű költők, Arany János szeretett tartózkodni. Mennyi mindent tudnának ezek a fák elmondani, ha tudnának beszélni!

Ti szeretitek a jó gyümölcsöt, de mennyivel izletesebb lesz az, amelyet néhány év múlva arról a fáról fogtok leszedni, amelyet ti ültettetek! Milyen büszkén és milyen örömmel fogtok férfikorotokban ama fák alatt ülni, vagy sétálni, amelyeket fiatalos hévvel, fiatal kedéllyel ültettetek!

Az a csekély munka, amelyet a fák ültetésével végeztek, nagy áldást hozhat rátok és emberbarátaistokra. Ha látni fogjátok, hogy mennyi minden baj érheti a fát = (szárazság, hernyójárás, stb.) annál jobban fogjátok azt védeni és meg fogjátok egyszersmind becsülni a munkát.

A fák gyümölcsöt teremnek, árnyékot adnak, megkötik gyökereikkel a talajt, kedvezőbbé teszik az éghajlatot, táplálékot és lakást nyújtanak a madaraknak.

A fák haszna.

Ne ültessétek a fákat akárhová, a helyet, de meg a fajtáját is gonddal kell megválogatni. Mindenek előtt is a kopár területeket kell befásítani. Láttatok már kopár hegyoldalt és azokon a vízmosásokat? Ezeket a fahiány okozza. A víz lehozza a kavicsokat a termő földekre és a gazda egész fáradozását tönkre teheti. Görögországban, de nálunk is a Karszton rengeteg kopár területet látni és azokon nagy vízmosásokat. Valamikor nagy erdőségek voltak ott, de az emberi kapzsiság és szűklátóság kiirtotta őket. Most nagy költséggel és óriási fáradozással próbálkozik a magyar kormány azon, hogy a Karszton új erdőségeket létesítsen és a nagy munkát siker kíséri. De mikor lesznek ott megint olyan hatalmas erdők, mint régen voltak?

A fa a gyökerével megköti a talajt és akkor a víz nem tudja elmosni. Ezért a patakok és folyók partjára kell fákat ültetnünk, hogy a víz a partokat ne vágja. Ezeken a fákon szívesen fognak tanyázni a madarak is, mert a vizek közelében könnyebben találnak táplálékot. Ha fák vannak a partokon, csakhamar bokrok is nőnek ott, amelyekben pedig nagyon sok madár szeret fészkelni. Az Alföldön sok helyütt igen szép sikerrel ültettek akácfákat a homok megkötésére és néhány év múlva termő talaj keletkezett ott, ahol azelőtt csak futó homokbuckák emelkedtek.

A mezőkön ne irtsátok a mesgyék és dűlőútak mentén termő bokrokat, hanem ahol ilyenek hiányzanak, ott inkább ültessetek itt-ott lombos fákat is a mezőkre és rétekre, mert ezek árnyékot nyújtanak a munkától kifáradt és pihenő mezei munkásoknak. Az országutak mellé szintén kell fákat ültetni, hogy árnyékuk a vándornak és a kocsin utazóknak tűrhetőbbé tegye a forró nyári napok melegét és télen hófúvások alkalmával az utasoknak az utat mutassák.

Ahol sok fa együtt terem, a talaj nem szárad ki olyan gyorsan, mint a kopár-, vagy füves térségeken. A fának párolgása a túlságos meleget csökkenti, a növények táplálkozása folytán pedig megjavul a levegő. Azért olyan üdítő balzsamos az erdei levegő a városihoz képest. A nagy erdőségek a szél erejét is csökkentik és így védik a szélviharok ellen a mellettök elterülő községeket.

Az Alföldön és a dombos vidékeken különösen ajánlom az eperfa (szederfa) ültetését. Lombozata dús, gyümölcse pedig sok madárnak és a házi szárnyasoknak kedves eledele. De különösen azért fontos ez a fa, mivel csakis ennek a levelét eszi a selyemhernyó. Alighanem közületek is tenyésztett valaki selyemhernyót? Kedves és hasznos foglalkozás ez. A leveleket könnyű leszedni a fáról és a hernyóknak odaadni, az egész munka egy-két órát vesz igénybe naponta, három-négy hét múlva begubózzák magukat a hernyók és a gubóbevéltő intézet jó pénzen beváltja azokat.

Egy család, amelyben 3—4 gyermek van — és főleg ezek foglalkozhatnak a hernyók etetésével, mintegy szórakozásból — egy hónap alatt 100—150 koronát is kereshet. Ugy-e, szép pénz ez. Ezt pedig mindenki könnyen elérheti, mert az állam szívesen ad mindenkinek petét ingyen. Ha sok helyen és sokan fognak foglalkozni a selyemhernyótenyésztéssel, akkor nem kell majd a selymet drága pénzen idegen országokból hozzánk hozni és sok millió korona marad majd idehaza, amelyeknek az árán sok-sok hasznos dolgot lehet létesíteni. Látjátok, hogy ilyen szerénynek látszó munkával is lehet az ország felvirágoztatásán közreműködni.

Hazánk legtöbb vidéke alkalmas a gyümölcsstermelésre, a gyümölcsöt pedig jól lehet értékesíteni. Kecskemét vidékéről évenként sok ezer korona értékű barackot és más gyümölcsöt szállítanak Németországba és Ausztriába. Biharban rengeteg diót, Erdélyben sok almát, Krassó-Szörény megyében pedig sok szilvát termesztenek, ami mind biztos jövedelmet nyújt a lakosoknak. Még több gyümölcsöt is tudnánk eladni a külföldnek. Ahol tehát alkalmas hely van, oda ültessünk gyümölcsfákat!

Erdős vidékeken sok fűrészgyár dolgozza fel a fatörzseket deszkákká, a tölgyfáinkból készült dongákat Franciaországba is elszállítják. A bükkösökben gyárakban hajlított butorokat, székeket és asztalokat készítenek. A bognárok, kádárok, ácsok és asztalosok mind-mind fát dolgoznak fel, amelyet feldolgozott állapotban sokszorosan drágábban adnak el, mint a milyen a nyers fa értéke. Mennyi embernek ad tehát munkát, hány családnak biztos megélhetést a fák feldolgozása?! Mégis mennyi ellensége van a fának! Millió és millió rovar és féreg pusztítja, de nagyon sokat pusztítanak az emberek is szükségtelenül.

Ne bántsod az állatot, sem a növényt.

Hallottátok most a madarak és a fák fontosságát. A madár és fa egymás nélkül nem lehet el, a madár pusztítja a fa ellen-

ségeit, a fa pedig táplálékot, lakást és védelmet nyújt a madárnak. Ne bántsátok a fákat, de még kevésbé bántsátok a madarakat és más állatokat. Ne pusztítsátok soha sem a madár fészket, hanem gondoljátok meg, hogyha elveszitek a madárnak a tojását és a fészket, akkor elhal a dal és pusztul a gyümölcs.

Minden jóérzésű gyermek megfogadhatja a következőket:

„Fogadjátok meg, hogy a madarakat, kiváltképen pedig a hasznos rovarvő madarakat mindig kiméletek és megbecsülitek, azokat sem puskával, sem parittyával, sem hálóval, sem lépvesszővel, sem semmiféle más eszközzel nem üldöztök és nem bántalmaztatok.

Ezeknek a madaraknak sem fészkeiket, sem tojásait el nem szeditek és el nem pusztítjátok.

Minden fajta háziállattal kiméletesen és szeretettel bántok, más fajta állatot sem üldöztök és főleg nem kínoztok.

De ne csak magatok fogadjátok azt meg és kövessétek, hanem minden gyermektársatokat, kit madárfészek romboláson, vagy állatkínzáson rajtakaptok, lehetőleg visszatartsátok kegyetlen és oktalan szándékától és rajta lesztek, hogy őt is állatvédő pajtássá tegyétek.“

Ha ezeket megfogadjátok, tagjai vagytok az Országos Ifjúsági Madárvédő Ligának, ennek a szép hadseregnek, amely nem gyilkol és rombol, hanem védelmébe veszi az állatokat és növényeket. Ha minden gyermek tagja lesz ennek a Ligának, úgy idővel kerti-, erdő- és mezőgazdaságunk még jobban fog felvirágozni, de egyszersmind kevés rossz ember is lesz ebben az országban, mert aki kiméletes az állatokkal, az megbecsüli embertársát is.

Véssétek jól szívetekbe és emlékezetetekbe, amit nektek a madaraknak és fáknak szeretetéről elmondtam és késő férfikorotokban is örömmel vissza fogtok emlékezni a mai napra.

Mikép ünnepeljük a
Madarak és Fák Napját
az elemi iskola első-második osztályában?

Irta: **Gonda János,**
közs. el. isk. tanító, Budapest.

A madarak és fák napjára.

Előadás elemi iskolában 6–8 éves gyermekeknek, az elemi iskola
első vagy második osztályában.

Figyeljétek kis fiacskáim, ma a madarakról fogunk beszélgetni.

Szeretitek ti nagyon a kis fürge, vidám éneklő madarakat. Hogyne szeretnétek, mikor némelyik olyan szépen tud fütyülni. Szebben mint Pista, aki pedig ugyancsak élesen tud. Hallottam egyszer, mikor az iskolába jött, akkorát fütyentett, hogy a fülemet be kellett tartanom.

Nemcsak a madarat szeretitek, hanem a jó édes cseresznyét, meg a szép piros almát is. Milyen jó is a szép piros alma.

Ugy-e Pali?

Édes anyátok ad, ha szépen kéritek, és jól viselitek magatokat, valamilyen gyümölcsöt; mert nemcsak cseresznye meg alma van. Sok, nagyon sokféle gyümölcs van még.

Ismersz-e Misi valamilyen jó gyümölcsöt?

Hát te Gyuri milyet ettél már?

Jó volt?

Én is nagyon szeretem a gyümölcsöt. De szerettem az a kis fiú is, akiről mesélni akarok.

Jankónak hívták, épen akkora volt mint ti. Az első osztályba járt. Mindig hozott uzsonnára két szép almát, vagy egy marék ropogós cseresznyét. Mert a kertjükben almafa is, meg cseresznyefa is volt. Sok piros alma termett rajta. (Esetleg képen egy gyümölcsfa bemutatása).

Nagyon szép kert volt a Jankóék kertje. Termett benne alma, körte, cseresznye még barack is. (Ha a tanítónak módjában van, a felsorolandó gyümölcsöket mutassa meg).

Láttál-e Péter már gyümölcsös kertet? Szép volt-e?

Jó volna, gyerekek, most a Jankóék gyümölcsös kertjében lenni, úgy-e?

A nagy kertet Jankó édes apja is szerette, sokat dolgozott benne. De mikor a sok szép gyümölcsöt le kellett szedni, mikor megértek, de jó volt akkor Jankóéknál.

Jankó is fülíg piros volt olyankor, mikor cseresznyeszedés volt. Tudod-e Misi, mitől volt a Jankó képe piros?

Jankó, mikor az első osztályt elvégezte, a másodikba került, mert nem volt ám a Jankó lusta fiú. Szorgalmasan tanult.

A második osztályban láttam, hogy a mi kis Jankónk nem hoz uzsonnára piros almát. Kérdeztem tőle: Hol az alma Jankó? Nincsen! Felelte. Miért, talán nem adott édes anyád, nem voltál jó fiú. Nem fogadtál szót?

Azt mondta, hogy ő jó volt, de a kertjükben nem termett az idén semmilyen gyümölcs.

Ejnye-ejnye. Ez nagy baj bizony.

Ti is szeretnétek tudni, miért nem termett alma Jankóéknál? Kíváncsi voltam én is. Délután elsétáltam a kertjük felé. Mikor odaértam a kerítéshez, megálltam s benéztem. Bizony igaza volt Jankónak. Üresek voltak a fák, még levél is kevesebb volt rajtuk mint máskor. A fák alatt, a földön, sok éretlenül lepotyogott gyümölcs feküdt.

Nem azért volt a sok alma a földön, mert lerázta valaki, ő nem, egész más miatt.

Mindjárt megláttam, mi a baj a kertben. Az egyik almafa ágai között egy kis ládikát láttam, aminek a teteje fel volt támasztva.

Bekerültem a kapu felé s bementem Jankóékhoz. Jankó az udvaron játszott egy nagyobb fiúval. Nagyon csunya játékkal foglalkozott a két fiú. Az eresz alatt levő fecskefészket dobálták kavicssal. Ismeritek a csicsergő fecskét? Olyan szép kedves madár! Meg azután milyen sokat használ nekünk. Egész nap fogdossa a kártékony legyeket. A legyeket senki sem szereti, mert sok bajt okoznak, de a fecske nélkül keveset tudnánk elpusztítani belőlük.

A jó fiú nem bántja sohasem a fecskét.

Hogyan örülünk mindnyájan, ha tavasszal megérkeznek. Akkor már elmúlt a hideg tél. Itt van a jó meleg idő.

Mikor a fiúk észrevettek, illedelmesen köszöntek. Mit csináltok? kérdeztem. Játszunk! felelte Jankó. Beszédünkre kijött a házból Jankó gyerek édes anyja is, ki elmondta, hogy a nagyobbik fiú László, egy rokonuk fia. Most náluk lakik.

Lászlót kérdeztem azután, hogy minek dobálja a hasznos fecskének a fészket. Csak próbáltam, hogy eltalálom-e, mondta. (A fecske képen vagy természetben).

Ejnye fiam, hát itt a kút fája, dobáld azt, ha minden áron dobálni akarsz. Hiszen a fészkekben már apró fecskék vannak. Ha eltaláltad volna a fészket, a kis madarak leestek volna. Hát nem kár ezekért az ártatlan, nagyon hasznos madarakért? Mit szólnál hozzá, ha valami erős, nagy ember téged dobna agyon egy nagy kövel?

Elmondtam azután Jankónak és Lászlónak, hogy milyen hasznos madarak a fecskék.

Ti már tudjátok fiaim! Mondd meg Károly, miért hasznos a fecske? Kímélnünk és védenünk kell-e?

Jankó édes anyjától, ki ott hallgatta beszélgetésünket, megkérdeztem: — Ki tette a ládikát az almafára?

László; felelt az édes anya. Nagyon szereti a madarakat. Ő fog vele kis madarat. Az ott álló László gyerek dicsekedve mondta:

— Most is van három a kalitban! Tessék megnézni. — Beszaladt a házba s kihozta a kalitkát, melyben három kis madár szorongott, búsán, leeresztett szárnyakkal. Szegények olyan szomorúak voltak.

Megfogtam a két fiú kezét s kísértéltem velük a kertbe. Kérdeztem Lászlótól:

— Hát azután nagyon szereted te a madarakat?

Igen, nagyon szeretem, otthon is mindég fogtam. Csak az a rossz, hogy nem marad meg a kalitban, elpusztulnak.

No látod, mondtam én. Nem szereted őket, mert ha szeretnéd, nem pusztítanád el őket.

Mit gondoltok fiacskáim, azzal mutatjuk ki valami iránt a szeretetünket, ha elpusztítjuk?

Nem bizony. A madárkát sem szabad elpusztítani. Hiszen sokkal szebb a madárka kint a szabadban, a kertben, mezőn meg az erdőben. Figyeljétek csak meg a madárkákat, hogy a szabadban milyen vígan ugrálnak s milyen szépen fütyülnek. A kalitban meg búsul szegény s nem is fütyül olyan vígan.

Ha megfigyeltétek, majd elmondjátok nékem, hogy milyen madarat láttatok, hol és mit csinált a fűrgő kis madár. Jó lesz?

Ti sem szeretnétek, ha becsuknának benneteket egy szűk szobába, vagy egy nagy kalitkába. Tudom nem ugrálnátok s Pista sem fütyülne.

A kertben oda érkeztünk, hol a fán a madárfogó-ládikó volt. A földről felvettem egy almát. Szétvágtam s odaadtam Lászlónak.

Edd meg, László!

Köszönöm, nem kell. Férges. Nem eszem férges almát.

Ti sem szeretitek a férges almát gyerekek? Én sem szeretem. Nem is jó a kukaczos gyümölcs. Sokkal jobb, ízletesebb az a gyümölcs, melyik egészséges.

Tovább beszélgettem Lászlóval. Azt mondtam neki. — Pedig úgy hittem, hogy te a férges gyümölcsöt szereted. Azért fogdosod össze a kis éneklő madarakat. Azt a kis madárfogó-ládikát is azért tetted fel a fára, hogy az alma férges legyen. László erősítette, hogy ő csak fogni akarja a madarat, de a férges gyümölcsöt nem szereti és ő nem akarja, hogy az alma férges legyen.

Leültünk a kertben a fák alatt egy padra s elmondtam a fiúknak, hogy ahonnan az éneklő madarakat összefogdossák, ott férges lesz a gyümölcs, meg elpusztulnak a fák. Ott volt egy kis fácska, olyan beteg volt szegény. A levelei elszáradtak s lehullottak.

Mutattam a fiúknak. Látjátok, ez is azért beteg, mert a madarakat összefogdossátok. Úgy van az gyerekeim, hogy a beteg fáknak a madarak a doktor bácsijuk. Ha egy fa száradni kezd, oda röpül a kis madár doktor bácsi, addig keresgél a fa oldalán meg az ágakon, míg meg nem találja azt a kártevő bogarat vagy kukacot, mi a fát betegé tette.

A csúnya hernyók mind lerágnák a fák leveleit, ha a madarak szorgalmasan nem fogdosnák őket.

Láttatok már fiaim oly kertet, ahol a fák leveleit lerágták a hernyók? Milyen csunyák a leveletlen fák úgy-e?

Az olyan fa, melynek leveleit a hernyók leették, vagy nem terem gyümölcsöt, vagy nagyon keveset terem csak.

A kis madarak a kertben a jó Isten áldásai. Kora reggeltől, késő estig, sőt némely madarak még éjszaka is szorgalmasan szedik, fogdossák a gyümölcspszítító, kártékony bogarakat, hernyókat.

László és Jankó figyelmesen hallgatták szavaimat. Mikor elhallgattam ezt mondta László:

— Nem tudtam, hogy ilyen nagyon hasznosak a madarak.

— Látjátok fiacskáim, László mennyi kárt okozott azzal, hogy nem tudta azt, hogy az éneklő fürge madárkák milyen hasznunkra vannak.

Ti már tudjátok most úgy-e?

Sok olyan fiú is van, aki a kis madarak fészket keresi meg. Ha reá akadt, kiszedi belőlük vagy a tojásokat, vagy az apró madarakat. Pedig a kis madár-mamának éppen olyan nagyon fáj ha elviszik a fiacskáit, mint ahogy édes anyátok keseregne, ha titeket elvinne valaki.

Elmondtam Lászlónak, hogy egy kis fiú is szerette kiszedegetni a madarakat. A szegény anyamadár pedig mindég olyan keservesen csicseregget értük s olyan ijedten röpködtek, mintha mondta volna:

— Ne vidd el a kis fiamat. Meglátod, megbüntet a jó Isten.

De a fiú nem törődött a síró madárkával, elhordta a kicsinyeket. A tanító bácsija is figyelmeztette, az sem használt. A jó Isten aztán megbüntette. Egyszer egy magas fára kapaszkodott fel a fészekért. Mikor le akart jönni, eltörött a lába alatt az ág és a fiú lezuhant. Kitérött a lába. Most is sánta még. Bezzeg nem bántja azóta a kis madarak fészket.

Ti se bántsátok soha a fészket, jó kis fiacskáim, mert aki a kis ártatlan fészket kirabolja, azt a jó Isten is megbünteti.

A kertben, ahol Jankóval meg Lászlóval voltam, egy vastag letörött ág feküdt a földön. László törte le. Rákapaszkodott és lerángatta. Azt kérdeztem tőle: Fájna-e a kezed, ha én kirángatnám, vagy ha kitérném a karodat, jó lenne-e?

Ha közületek, fiacskáim, valaki megvágja egy kicsit az ujját, az nagyon fáj, sírtok is. A multkor is elesett Károly, megütötte a karját, nagyon fáj, sokáig érezte. A szegény fának is rossz, még

el is pusztul, ha letördeljük az ágait, vagy bármiképp megsértjük is.

A jó fiú nem bántja a fákat. Ti jó fiúk vagytok, nem fogjátok a fákat tördelni, megfaragni, vagy akárhogyan bántani.

Az előbb mondtam fiacskáim, hogy László kihozta a kalitkáját, melyben az elfogott madarakat tartotta.

Hány madár van benne Misi?

Igen, három szép kis madár volt a kalitban.

Mit mondtam a három kis madárról Pali, vigak voltak és szépen füttyöltek?

Nem bizony, szomorúak voltak. A kertben azt mondtam Lászlónak: Engedd ki László a madarakat. Majd meglátod, milyen vigak lesznek szabadon.

László kinyitotta a kalit ajtaját, a három kis madár úgy megijedt, azt hitték, bántani akarják őket. De később egymás után kiröppentek. Az egyik, egy szép kis tarka madár, felszállt a közeli fára és olyan szépen énekelt.

Megköszönte a szabadságot, mit visszaadtunk neki. Az ének után elröppent a fák közé meghálálni a szabadon eresztést.

Mit gondoltok, mivel hálálta meg a kis madár? Igen, sok-sok kártékony bogarat elpusztított.

Egy darabig ültünk a padon. Egyszer csak megszólalt László: — Tanító bácsi, én nem fogom többé bántani a madarakat. Leveszem a madárfogó ládikót is a fáról. A fákat sem fogom rongálni.

Megsimogattam László fejét és azt mondtam:

— Derék fiú vagy László. Jól teszed, fogadd meg, hogy nem bántod a hasznos madarakat.

Ti sem bántjátok fiacskáim sem a madarakat, sem a fákat. Sok-sok jó fiú megfogadta már ezt s meg is tartják.

Védik a kis madarakat meg a fákat. Ha olyan fiút látnak, ki bántja a hasznos madarakat, annak megmondják, hogy milyen rosszat, milyen csúnya dolgot cselekszik.

Mi is így teszünk, mert hisz ti okos és jó fiúk vagytok, tudjátok azt is, hogy a madarak és fák milyen hasznosak. A madár a kártékony bogárságot pusztítja, a fa meg jó gyümölcsöt ad. A levegő is jobb ott, hol fák vannak, a jó levegőben meg nem leszünk mi betegek olyan hamar.

Azok a kis fiúk és kis leányok, akik megfogadták a madarak és fák védelmét, meg is tartják azt.

Ti is megfogadjátok úgy-e? De azután meg kell tartani még akkor is, ha megnőtök, mert amit megfogadunk, azt meg is kell tartanunk.

Álljatok fel! Mondjátok szépen utánam.

— Sohasem fogom bántani a kis madarakat, sem a fészket nem szedem ki, sem megfogni nem fogom őket. Ha mást látok, hogy madarat bánt vagy fog, megkérem, hogy ne tegye. A fákat sem bántom.

— Üljetek le! Most megigértétek. Meg is tartsátok. Most már ti is azok közé a sok-sok jó gyermek közé tartoztok, akik szeretik a madarakat s nem bántják őket. Ezek közül a jó gyermekek közül azok, akiknek van 10 fillérjük, vehetnek ilyen kis gombot. (A tanítónak legyen feltűzve az „Országos Ifjusági Madárvédő Liga“ jelvénye). Mit feltűzve azt mutatják, hogy ők azok közé a jó szívű gyermekek közé tartoznak, kik a madarakat védik. Azon tíz filléren, mit a gombért fizetünk, mindenféle olyan jó cselekedetet tesznek, ami a kis madaroknak hasznukra van.

Jankó és László is beálltak a madárvédők közé, mert beláták, ha a madarat védik, csak maguknak lesz jó.

Meg is látszott Jankóék kertjén az, hogy ott nem bántották a madarakat többé.

A másik évben annyi sok gyümölcs termett, hogy a fák ágai alig birták. Még több alma, cseresznye meg barack termett, mint máskor. Télen Jankó etette az éhező madárkákat kenyérmorzzával, meg mindenféle maghulladékkal, ami úgy sem kerül semmibe.

Nálatok is sok a kenyérmorzsa. Ne szórjátok ki. Gyűjtsétek össze egész éven át. Télen meg szórjátok ki a madaroknak.

Hálásak lesznek érte a kis éhezők. Nyáron majd elpusztítják a sok csunya hernyót, bogarat, hogy néktek sok-sok édes cseresznye meg sok piros alma teremjen.

Úgy-e jó lesz akkor gyerekek?

Védjétek hát és szeressétek a hasznos kis madarakat és ne rongáljátok a fákat.

Miként ünnepeljük a Madarak és Fák Napját.

Irta: Gonda János,
el. isk. tanító, Budapest.

A madarak és fák napjának ünneplése.

1. „Himnusz“ éneklése.

2. Megnyitó beszéd.

Kedves gyermekeim!

A mai napon azoknak az élőlényeknek szentelünk egy pár percet, melyek nélkül mi megélni sem tudnánk s melyek mégis igen gyakran az ember keze által pusztulnak el. Ezek a lények a madarak. Megérdemlik ezek a kedves csicsergő állatok, hogy foglalkozzunk velük. Azért a nagyon hasznos munkáért mit nekünk tesznek, úgy sem várnak jutalmat, csupán kiméletet, védelmet és egy kevés szeretetet. A jó és nemeslelkű ember szeretetét bírják is.

Nem hiszem, hogy közöttünk egy is legyen, ki nem gyönyörködött volna már a virgonc kis madár mozdulataiban, vagy szívet s lelket felemelő énekében.

A szántóföld sívár a magyar ember szántóka madara nélkül (pacsirta). Az erdő komor madárdal nélkül. Még a kopár sziklák is megélnék, ha madarak ütnek tanyát rajtuk. Hiszen, ha a magyar ember valami kietlen, barátságtalan helyről beszél, azt mondja: Oda még a madár se jár. Nyissátok meg gyermekeim szíveteket a hasznos madarak számára. Saját magadnak és az egész magyar hazának hasznos és üdvös dolgot cselekszel, ha szereted, kíméled, véded és ápolod hűséges és szorgalmas szolgálóidat; a hasznos madarakat.

Madár nélkül hiába akarsz fát nevelni, hogy az enyhet adó árnyékkal és gyümölcscsel szolgáljon.

Madár nélkül hiába fennéd kaszádat, hogy vetésedet szoroson visszafizető kalászban learasd. A hasznos madár a természet növényvilágának fenntartója. Nincsenek ők ártalmára senkinek, csak hasznára és gyönyörűségére. Szépen éneklő a költő is, hogy: „Ne bántsátok hát a dalos madarakat.“

3. Egy tanuló által mondható el. Jakab Ödönnek „Madarak védelme“ c. verse.

4. Ének: Kis madár zeng a bokorban.

(Zöld-féle daloskönyvből.)

Frissen.

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The piano part is marked *mf* (mezzo-forte). The lyrics are in Hungarian.

System 1:

Kis ma-dár zeng a bo-kor - ban,
Fész - ké - ben van kis csa-lád - ja,

System 2:

Da - lá - ban oly ö - rö-mem van.
Szé - pen gon - dot vi-sel rá - ja.

System 3:

Hogy - ha bu-su-lok csak rá hall-ga-tok,
Ha sir ke-se-reg, a pi - ci se-reg,

S el - fe - le - dem min - den min - den bú - mat.
Szép da - lá - val ő - ket el - al - tat - ja.

5. Beszéd vagy felolvasás.

(Tarthatja vagy a tanító vagy más hivatalos egyén.)

Gyermekeim!

Az iskolai év folyamán megtartjuk és hazafias szívvvel megünnepeljük a szabadság hajnalának beköszöntő napját, március 15-ikét. E napon azokért a magasan szárnyaló eszmékért lelkesedünk, melyek a magyar nemzetet felrázták a rabságból. A szabadság, hála a mindenható Istennek, felragyogott sokat szenvedett hazánk felett, most már csak a szorgalmas munka az, mi nemzetünket a nagy és hatalmas népek sorába emeli. Mindnyájan iparkodunk, dolgozunk, hogy hasznos munkánk megteremtse a nemzeti jólétet. De nem elég, hogy saját munkánkkal legyünk eltelve, kell, hogy mások munkáját, melyből reánk s egész népünkre haszon áramlik, megbecsüljük. Az olyan embert, ki hasznos munkával foglalkozik, szeretjük, becsüljük, sőt ha védelemre szorul, meg is védjük.

Sok nagyon hasznos előlény van hazánkban, melyek ép úgy megérdemlik a szeretetet, becsülést és védelmet, mint a hasznos munkával foglalkozó ember. A védelmet még jobban, mert az ember megtudja magát védeni legtöbbször, de a madár nem. Ezek a mindenkinek kivétel nélkül hasznot hajtó apró sebes-szárnyú éneklő madarak az erdők, kertek és mezők fáradhatatlan munkásai. Jól figyeljétek, úgy mondom, hogy mindenkinek hasznára vannak ezek a fáradalmat nem ismerő munkásai a természetnek. Madár nélkül a földműves nem arathatna, a kert gyümölcsöt nem teremne. Az pedig, hogy a kenyeret adó búza megteremjen és a gyümölcsfa termést hozzon, mindenkinek kivétel nélkül szükséges.

Ne sajnáljuk hát ezektől az ártatlan kedves s nagyon hasznos lényektől egy kevés időt, hogy ezalatt, míg velük foglalkozunk, mit róluk hallani fogtok, elsősorban is magatok hasznára válják.

Az ember táplálékának legnagyobb részét termeszt, fáradsá-

gos munkával túrja a földet, melyből a mindennapi kenyeret adó acélos búza sarjadzik ki. Imádkozva emeli fel szemeit az Istenhez, hogy munkájához az áldást adja meg. A gondviselés megóvja a vetést, szépen díszlik. A gazda, ki naponkint szeretettel nézi, látja növekedését s bizalommal tekint a jövőbe. A zöld vetésből élesen csattog a kis fűrj kakas csattogó — pity-palatty — szava. Magasan a kéklő levegőben a pacsirta zeng, szinte úgy tetszik, mintha a hálát rebegő földmives szavát tolmácsolná a jó Istennek. Egy vakondtúrás tetején a kis Hantmadár figyelő éber szemekkel a földet, nem oszon-e a gyenge növényzalacsok között a földművelő legnagyobb ellensége, a mindent megemésztő, tönkretévő bogárság egy kártékony példánya.

A termést pusztító bogárság és más egyéb kártékony teremtménynek egyedül csak a madárság a pusztítója. Nézzük csak, mivé lennének, ha a madarak kipusztulnának. A magasban keringő s folytonosan a földet kémlelő egerésző-ölyv, mint neve is mutatja, égerre vadász. De nem kiméli a hörcsögöt s ürgét sem. Szorgalmas társa a vércse. Ha e két madár nem tizedelné a kártékony rágcslókat, bizony tizedelnék azok annál jobban vetéseinket. Kimutatták már azt, hogy egy ölyvnek egyszeri jóllakásához 25—30 darab égerre van szüksége. Hogy mennyit pusztít el, azt a tanyája körül fekvő kiöklendezett szörgomolyagok is mutatják. Az oktalanul üldözött baglyok éjjel folytatják azt, mit az előbb említettek alkonyatkor abbahagytak. A kis éneklők, szóval ki nem fejezhető hasznot hajtának, milliókra megy az elpusztított rovarok száma, mit a szorgalmas kis szárnyasok összefogdosnak. De ezek nemcsak bogárpusztításokkal vannak hasznára az embernek, hanem énekükkel gyönyörködtetnek is. Ritkább ott a szomorúság, hol csengő madárdal tölti be a levegőt. Költőink is megénekelték a madár-dalt, így Arany János a pacsirtáról mondja:

— Kis pacsirta is szánt,
Mint a szegény költő fényes levegőben;
Dalt zengve repül fel, dalt zeng a magasban . . . —

Példát vehet az ember a dalos madárról a családi élet és a család szeretetében is. Figyeljük meg bármelyiket, mikor aggódó gonddal eteti nagy szorgalommal fiókját. Vagy pedig kinek nem ragadná meg szívét az az aggódó csicsérgés-csipogás, mit a fészket féltő kis madár hallat veszély idején. Nem a családi élet legmagasztosabb példája ez?

A fiókáit nevelő hasznos madarat különös gondban és védelemben kell részesíteni.

A fióka neveléssel, az etetéssel a bogárság pusztul. Ha a bogarak korlátozás nélkül elszaporodnának, elpusztítanák az egész növényvilágot. Növény nélkül pedig az ember nem élhet meg. A hullók rovarpusztítása meg sem közelíti a madárvilág rovarpusztí-

tását. Hiszen egy kis cinke család évenként 25 millió rovart fogyaszt el körülbelül. Gondoljuk el most, mily végtelen haszon s mily nagy áldás egy pár cinke család fészkelése kertünkben. Jól mondja Babcock amerikai pedagógus, hogy az emberekre nézve a madarak léte és elszaporodása a legfontosabb. Sok oly madarat üldözünk, melyről általában az a felfogás, hogy kártékonyak, de ha egy keveset gondolkodunk s az életmódjukat figyeljük, rájövünk, hogy kártevésük mellett nagyobb a haszon, mit hajtanak. Például nézzük a varjakat. Igaz, hogy megfogdossák ezek a fekete dolmányos vitézek még a fia nyulat is, no meg a zöldelő fiatal vetésben is szívesen csipegetnek. Kicsi ez a kár ahhoz a hasznos munkához képest, mit a fekete sereg akkor hajt, mikor a szántó eke után a barázdában tisztogat. Mennyi növénypusztító pajor, álca s bogár kerül ilyenkor begyébe. Ha kárttevésben van a varjú-sereg, könnyű a védekezés. Megtanít rá a közmondás is: — Ezer varjú ellen elég egy kő. Felpanaszoljuk az ölyvnek, héjának a csirkerablást. Vigyázzunk a baromfi udvarra, ha nem tud csirkepecsenyére szert tenni, bezzeg, rossz világot teremt a kártékony rágcsálók között. Erdeink hangos szavú kakuk madara igaz, hogy kárt okoz azzal, hogy tojásait az éneklők fészkeibe tojja. Azonban kiérdemli a kiméletet falánkságával. Nincs az a vastag, szőrös hernyó, melynek ez a szép szavú madár megkegyelmezne.

Különösen akkor fordítsunk gondot a madarakra, kedves gyermekeim, mikor a hideg zord idők beköszöntenek. Télen szorulnak ránk ezek az ártatlan teremtmények. Egy kevés kenyérmorzsát, ocsut bőségesen meghálálnak tavasztól télíg. Állítsunk madárodukat és etetőket. Svájc falvaiban alig találunk házat, hol a közeli fán madárodú nem volna. Kedves látvány a madársereg az etető körül, mikor csipegetik a kiszórt eleséget. Ne sajnáljátok gyermekeim az eleséget a télen nélkülöző madárseregtől, megszolgálják ők azt százsorosan.

Nem beszélhetünk úgy a madarakról, hogy velük együtt meg ne emlékezzünk a madárfészket ringató fákról is. Kopár sikon, vagy kietlen fanélküli sziklabérceken ritka a madárdal. Szép a fa s az ember lelkére megnyugvás száll, ha a természet ölen árnyas fák alatt lehet. Lombja és virágja ha sarjad, az életet mutatja, a gyarapodást. Ha hull a levél s száraz ága megreccsen lábunk alatt, a mulandóság jut eszünkbe s vele az Isten mindenhatósága. A sugár fenyő és a terebélyes tölgy egyformán felemeli lelkünket s gondolatunkat. Ki az, ki meg nem illetődnék akkor, mikor szilaj viharban zúg a rengeteg; vagy kinek lelkét nem tölti el áhítat, ha az erdő csöndjében, mely olyan, mintha templom volna, megszólal a fülemile.

De nemcsak lelkünknek vannak hasznára a fák, hanem egészségünknek is. Hol fák vannak, ott üdőbb a levegő, egészségesebb a tartózkodás. A gyümölcsfákról beszélnem nem kell, hiszen azt tudjuk mindannyian, hogy mily hasznára vannak az emberiségnek. Az oly falu népe, hol szeretik a fákat s ültetik a gyümölcsfákat,

módosabb s bátran mondhatjuk, jobb lelkű is. Ha országúton haladunk, mennyivel rövidebb ugyanolyan hosszú út fák alatt, mint kopár úton megtéve. Hátha az országútak mindenhol gyümölcsfával volnának szegélyezve, nem volna gyümölcsérés idején éhes vándor az országban. Ültessünk fákat gyermekeim!

Gyermekeim, azon kéréssel fejezem be beszédemet, melyet hozzátok intéztem, hogy szeressétek a hasznos madarakat, mert aki nem barátja a hasznos madárnak; az ellensége saját magának.

6. Ének: „Zöld az erdő, zöld a rét.“

(Zöld-féle daloskönyvből.)

mf

Zöld az er-dő, zöld a rét, kék a cser-mely,

mf

Detailed description: This block contains the first line of the musical score. It features a vocal line on a treble clef staff and a piano accompaniment on grand staff (treble and bass clefs). The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 2/4. The vocal line begins with a dynamic marking of *mf*. The lyrics are: "Zöld az er-dő, zöld a rét, kék a cser-mely,". The piano accompaniment also has a dynamic marking of *mf*.

kék az ég, víg ma-dár-ka száll az ág-ra,

Detailed description: This block contains the second line of the musical score. It continues the vocal line and piano accompaniment from the first line. The lyrics are: "kék az ég, víg ma-dár-ka száll az ág-ra,". The musical notation and dynamics are consistent with the first line.

né - zi a víz tü - kö - rét. És majd

The first system of the musical score consists of a vocal line on a single treble clef staff and a piano accompaniment on two staves (treble and bass clefs). The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 4/4. The vocal line begins with a quarter rest, followed by a quarter note 'né', an eighth note 'zi', a quarter note 'a', an eighth note 'víz', a quarter note 'tü', an eighth note 'kö', a quarter note 'rét.', a quarter rest, a quarter note 'És', and a quarter note 'majd'. The piano accompaniment features a steady eighth-note bass line and chords in the right hand.

é - des dal - ra nyi - lik rez - gő aj - ka, a ta - vasz

The second system continues the musical score. The vocal line starts with a quarter note 'é', an eighth note 'des', a quarter note 'dal -', an eighth note 'ra', a quarter note 'nyi -', an eighth note 'lik', a quarter note 'rez -', an eighth note 'gő', a quarter note 'aj -', an eighth note 'ka,', a quarter note 'a', an eighth note 'ta -', and a quarter note 'vasz'. The piano accompaniment continues with similar rhythmic patterns and harmonic support.

csó - kot hint és a vi - rá - got ki - csal - ta.

The third system concludes the musical score. The vocal line begins with a quarter note 'csó -', an eighth note 'kot', a quarter note 'hint', a quarter note 'és', a quarter note 'a', an eighth note 'vi -', a quarter note 'rá -', an eighth note 'got', a quarter note 'ki -', an eighth note 'csal -', and a quarter note 'ta.'. The piano accompaniment ends with a final chord in the right hand and a bass line that concludes the piece.

TRIO.

Ró - zsát fest az éb-re-dő nap-su-gár-ra

a ma - gas ég bolt - já - ra, Dal - ra hát!

vi - gan jár - juk a ter - mé - szet temp - lo - mát.

7. Szaválás.

A költemény tárgya az ünnepély keretébe alkalmas legyen. Könnyen találhat ilyet a tanító, mert hála Isten irodalmunk elég gazdag az ily tárgyú költeményekben. Alkalmasak pl. Arany János. „A rabgólya.“ Petőfi Sándor. „Három a madár.“ „Elvándorol a madár.“ Tompa Mihály. „Madárfészek“ költemények.

8. Záróbeszéd :

Hallottátok kedves gyermekeim, mily hasznosak az emberre nézve a madarak és a fák. Hallottátok azt is, hogy bizony a a hasznos madarak nélkül sok csapás érné a növényeket, sőt a madarak kipusztulásával a növényélet is elpusztulna, a rovarok megszámlálhatatlan tömege elpusztítaná. Ez pedig borzasztó csapás lenne az emberiségre. Belátták már ezt az emberek s mindinkább arra törekszenek, hogy a hasznos madarak elszaporodjanak. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha mindnyájan küzdünk azért a nemes célért, hogy a hasznos madarak védelemben részesüljenek. Az ország nemesen érző lelkes ifjai össze fogtak s alakítottak egy egyesületet, mely a madárvédelmet írta zászlájára. Magyar hazának lelkes ifjai ti! Álljatok ti is ez alá a zászló alá, lépjétek be ebbe a nemes táborba. Legyetek buzgó és hűséges tagjai ti is mindnyájan az „Országos Ifjúsági Madárvédő Ligá“-nak. Ha minden magyar ifjú védeni fogja a hasznos madarakat, országunk gyarapodni, gazdagodni fog. Szeressétek fiaim a hasznos madarakat.

9. A „Szózat“ éneklése.

Madarak és fák napja.

Irta : Benda László tanító,
a vasvári á. v. e. titkára.

I. Délelőtt.

Az ünnepet pár héttel megelőzőleg már jelezzük; azontul is a gyermekek érdeklődését alkalmas módon ébren tartjuk, sőt fokozzuk. A kitűzött napon a gyermekek ünnepi ruhában jönnek, zászló alatt vonulnak a templomba ünnepélyes istentiszteletre, utána vissza az iskolába. Az iskola termet ez alkalomra felékesítjük. A tanítás a „Hymnus“ eléneklésével kezdetét veszi.

Kedves Gyermekeim !

Ha körültekintünk ebben az istenalkotta szép világban, egy pillanatra is ezerféle dolog ötlük a szemünkbe, melyek első látásra egymástól egészen különálló, egymással semmi összefüggésben nem levő teremtmények, azaz természeti jelenségek gyanánt tűnnek fel. De, ha figyelmesebben vizsgáljuk eme jelenségeket, két nagy csoportra oszthatjuk őket: részint élőkre, részint élettelenekre.

Ime, mutatok nektek egy természeti testet; mi ez? (Hant.) Vajjon az élő, vagy élettelen testek közé sorolnád-e ezt, Jóska fiam? (Az élettelenekhez.) Miben nyilvánul e hant élettelenisége? Pali! (Tehetetlenségében.) Ugy van. Sorolj fel még néhány hasonlóképen élettelen testet, vagyis ásványt; Pista! (Vas, kő, só, víz stb.) Jó!

Nézzétek: szintén egy természeti test. Ki ismer rá? (Babszem.) Nos, élő vagy élettelen test-e ez a babszem, mit gondolsz Rózsika? (Élettelen.) Igazad van; ez első látásra csakugyan élettelennek mutatkozik. Még ha ide tennénk magunk elé az asztalra és eléje ülve reggeltől estig mást sem tennénk, csak ezt lesnénk a legnagyobb figyelemmel, akkor sem tudnók rajta az élet legkisebb jelét sem fölfedezni.

Figyeljétek meg, mit teszek én most ezzel a babszettel. Itt ez a kis virágcserep. Belezuzom ebbe ezt az élettelen hantot . . . Tele is lett . . . Most csinálók a földbe egy kis lyukat, beleteszem a babszemet és letakarom földdel . . . No, most ebből a pohár vízből meglocsolom, aztán ide állítom a cserepet az ablakba, hol

egész délután éri majd a nap; hadd melengesse csak. Ti pedig szép türelmesen lessétek csak, mi lesz belőle. Néhány hét múlva majd meglátjátok.

Nincs ugyan köztetek jövendőmondó, de azért bizonyosan tudom, hogy tán valamennyien meg tudnátok előre is mondani, mi történik néhány hét múlva ezzel a babszemmel, ha csak ez idő alatt valami baj nem éri. Nos, mondd meg Rózsika! (Kikel.) Helyes! Sőt nemcsak hogy kikel, hanem — ebből az élettelen hantból táplálkozáván, — meg is növekszik, sőt még újabb babszemeket is terem.

Tehát igaza volt az imént Rózsikának, midőn azt állította a babszembről, hogy az élettelen test? Ugy-e bizony nem. Nem ám, mert lám, az elültetett babszemen az élet legfeltünőbb jelei mutatkoznak: a táplálkozás, növekedés, szaporodás.

Ebben a holtnak látszó babszemben tehát kell lenni valaminek, ami eleven, ami él. Csakhogy ez az élet szunnyad ebben a babszemben, mint ahogy az alvó emberben is szunnyad az élet. Amikor ti alusztok, ti is olyanok vagytok ám, mintha semmi élet sem volna bennetek. Ott feküsztek mozdulatlanul, mint valami holttest. De ha valaki hallgatózik a szívetek táján, hát jól meghallja, megérzi, hogy dobog a szívetek. Ott rejlik hát az élet, a szívetekben.

No most gondolkodjatok egy kissé. Szeretném, ha megmondaná valamelyitek, hogy annak a babszemnek melyik része rejt magában a szunnyadó életet . . . No, Feri, ha te már rájöttél, hát mondd meg nekünk is! (A csira.) Ez igaz. No, most még csak azt szeretném tudni, mi szükséges ahhoz, hogy az a mag csirája életre keljen, hogy az alvó babszem fölébredjen? No Katus? (Nedvesség és meleg.) Ez is igaz; azért öntöztem meg az elágyazott magot s azért tettem napos helyre, ide az ablakba. Itt is hagyom, hogy megfigyelhessétek, hogyan bujnak majd csiralevelei, hogyan fog az a gyenge kis hajtás fejlődni, hogy hogyan támad az alvó babszemből szép zöld levelekkel, majd meg fehér (piros) virágokkal ékes új természeti test.

Hogyan nevezzük az ily módon keletkező természeti testeket? Kari! (Növényeknek.) Sorolj fel még néhány növényt, Lajos! (Fák, füvek stb.) Mondd meg még egyszer: miféle életjelenségeket tapasztalhatunk a növényeken? Jani! (Táplálkozást, növekedést, szaporodást.)

*

No most egy újabb természeti testet fogok mutatni, talán erre is ráismertek. Nézzétek csak! Mi ez? (Verébtojás! Fecsketojás! Madártojás! stb.) No lássátok, nem találtátok el. Majd én megmondom: ez gyiktojás . . . Nagyságra akkora, — amint látjátok — mint egy verébtojás; színe fehér, de a héja nem meszes, kemény, hanem bőrnemű, puha, rugalmas hártya. Ott künn találtam a kertben, volt valami hat. Egyet behoztam, hogy ti is lássátok, azután

majd ismét visszateszem a helyére, a többi közé. Még egy másik természeti testet is mutatok, ezt azonban már bizonyosan ismeritek. Ugy-e? (Tyuktojás!) Abbizony!

Tehát mind a két test tojás; egyik a gyíké, a másik meg a tyuké. Vajjon élő, vagy élettelen testek-e ezek a tojások? Annus! (Élők, mert ezek is kikelnek.) Bizony ép úgy kikelnek a tojások is, mint a magvak. Mit kell tennünk a tyuktojással, hogy kikeljen? Maris! (Kotlós alá kell rakni.) És miért kell ott ki? Juci! (Mert a kotlós melegíti.)

Lássátok: a gyík nem kotyul meg, a tojásai mégis kikelnek, mert azok kitöltéséhez, — épen mint a buza, vagy babszem kitöltéséhez, — elég a napmeleg is.

Hát azt meg tudnád-e mondani, a tojások mely részében rejlik az élet? Peti! (A csirában.) És mi költi a csirát életre? Józsi! (A melegség.) Igen; és a tojásban levő nedvesség. Vágtatok-e már föl pirostojást? (Én is! Én is!) Hol van tehát a tojásban a csira? Miska! (A sárgája közepén.) No jó!

De ne higyjétek ám, hogy csak az ilyen alacsonyabb rendű állatok fejlődnek csirából; még a legmagasabb rendű állatok: az emlősök is mind csirából fejlődnek. Ezek csirái azonban oly kényesek, hogy minden legkisebb káros változás megölhetné őket; azért e csirák addig el sem hagyják az anyatestet, míg teljesen ki nem fejlődtek, életre nem keltek. Innen van az, hogy a magasabb rendű állatok eleven fiat szülnek.

Amint tehát láthatjuk, kedves gyermekeim, a rendkívül sokféle s olyan különbözőknek látszó élőtestek eredetükben mind, mind megegyeznek. Isten abban akarja leginkább az ő végtelen erejét, mindenhatóságát megmutatni, hogy a legkisebb fűszáltól a leghatalmasabb állatig minden, de minden élő lényt egy parányi kis csirából hi életre. A parányi kis csirából fejlődnek aztán a növényeknél a gyökerek, a szár és a levelek, az állatoknál meg a szem, fül, orr, száj, törzs, (kéz) láb s a többi külső és belső szervek.

Aki azt a hatalmas teremtő Erőt, kit Istennek nevezünk, csak ennyire is megismerte, az természetesnek fogja találni, hogy Isten e hasonló eredetű élő-, vagyis: szerves-lények életviszonyait szorosán egymásba kapcsolta. Ez a kapcsolat azonban sokáig rejtve volt az ember szemei előtt, épen úgy, mint sok más természetes dolog, melynek eredetét, természetes magyarázatát sok ezer évig nem ismerte az ember.

Az Isten azonban nem akar elrejtőzni az ő végtelen hatalmu akaratával létrehozott teremtményei elől, azért annak a kezdetben megalkotott őscsirának, amelyből sok ezer év alatt az összes szerves-, vagyis élőlények kialakultak, igen sokféle és ugyszólván háttartalan fejlődést biztosított. Az őscsirának a fejlődése az emberben érte el tetőpontját.

A növény az életnek csak legsőbb rendű jeleit mutatja: a táplálkozást, növekedést, szaporodást és némi érzést. Az állati élet-

ben a fejlődés már magasabb. Az állat nemcsak táplálkozásra, növekedésre és szaporodásra képes, hanem az érzésre külön szervei is vannak és tetszése szerint (önkéntesen) mozog is.

Az embernél szintén megtaláljuk ezen életjelenségeket. Az ember táplálkozik, növekedik és szaporodik mint a többi szerves (élő) lények: a növények és az állatok, megvan az érzése és az önkéntes mozgása, mint az állatoknak. Van azonban ezeken kívül az emberi életnek még egy kiválóbb jelensége is, mely a többi szerves lénynél nincs meg: Isten képmása, az örökéletű lélek, a nyughatatlan, örökké kutató emberi szellem, az isteni Bölcsesség egy szikrája, az ész. Az ész, illetve az ő munkájának eredménye, a tudomány visz minket mindig közelebb és közelebb a valódi megismeréshez, az igazság forrásához: Istenhez.

*

Azt állítottam az imént, kedves gyermekeim, hogy Isten nem akar előlünk elzárkózni, sőt azt akarja, hogy Őt, a teljes Tökéletességet minél jobban megközelítsük, megismerjük s ez által ugy Őt, mint egymást és a többi élőlényt annak módja szerint megbecsüljük, szeressük. Azt is mondtam, hogy Isten megismerésében az ő lényének egy részecskéje: az ész támogat minket.

Az emberi ész sok ezer éves vizsgálódása ismertetett meg bennünket azzal a szoros kapcsolattal, melyben a szervetlen-, vagyis holt és a szerves-, vagyis élő világ áll. Ezt a kapcsolatot akarom veletek, kedves gyermekeim, röviden megismertetni.

Bár a mi Földünk, — amint tudjátok — a világegyetemnek csak egy igen parányi része, önmagában mégis egy zárt egészet képez. A legkisebb porszemtől elkezdve minden, de minden, — tehát mi emberek is, — a Földhöz vagyunk kötve. Azt, — legalább testileg — soha el nem hagyhatjuk. Tehát itt veszi kezdetét minden élet és itt is éri el a végét.

A biblia azt tanítja, hogy mindnyájan porból lettünk. Ezt az emberiség sokáig hitte, de nem tudta. Mi már ezt bizonyosan tudjuk is. Vannak nagytudományu emberek, kik mindig csak a természet titkait fürkészik. Ezek sok olyasmit fedeznek fel, ami más tanulatlan ember előtt örökre rejtve maradt volna. Ezek a híres természettudósok, vegyészek bebizonyították, hogy a biblia tökéletes igazat mond, mert az emberi test csakugyan nem áll másból, mint szénből, vasból, vízből, mészből, különféle sókból, egyszóval csupa olyan anyagokból, melyek egy csipetnyi porban is mind megvannak.

Ha tehát azt akarjuk, hogy a mi testünk nőjön, vagyis nagyobbodjék, csak ezeket az anyagokat kell magunkban szaporítanunk. De hogyan? Csak nem tömhetjük magunkat mésszel, vassal! Persze nem, mert ezek elemészthetetlen anyagok. Akkor tehát olyan szervünknek kellene lenni, mely ezeket az emészthetetlen anyagokat emészthetővé teszi. Ilyen szervünk azonban nincs.

No de azért ez sem baj, Ha nekünk nincs ilyen szervünk,

van a növényeknek. A növények felszívják gyökereikkel a föld emészthetetlen anyagait s azokat saját testükben az állatok és emberek részére emészthetőkkel teszik; az állatok és emberek pedig megesszik a növényeket, mert a testükhöz szükséges alkatrészek: a tápanyagok, melyek a földben legnagyobb részben csak emészthetetlenül vannak meg, a növényekben már emészthetőleg foglaltatnak. Az ember számára legtökéletesebben vannak azonban e tápanyagok feldolgozva a növényevő állatok húsaiban, tehát az ember ilyen húst is eszik.

Amint láthatjátok tehát, kedves gyermekeim, a növények úgy az emberre, mint az állatra nézve egyaránt igen fontosak, mert növényi eledelük képezik legfőbb táplálékukat, mert a föld emészthetetlen anyagát, amelyből élnünk kell, a növények dolgozzák fel emészthetővé.

Vajjon melyek lehetnek a ránk nézve legfontosabb növények, meg tudnátok-e mondani? (Gabona! zöldségfélék! stb.) Egy kicsit igazatok van fiaim. A gabona és zöldségfélék ránk nézve igen fontosak ugyan, de nem a legfontosabbak.

Hát talán azt inkább meg tudnátok mondani, hogy mi képezi a mi legfontosabb, legnélkülözhetlenebb táplálékunkat? (Kenyér és víz.) No az igaz, hogy ezek elég nélkülözhetlenek, hisz még az imádságban is azt kérjük „add meg a mi kenyérünket“; hanem azért az ember el van napközben órák hosszatt is, hogy eszébe sem jut a kenyér.

Van a kenyérnél és víznél sokkal fontosabb táplálékunk is, melyet születésünk percétől, halálunk pillanatáig, minden percben szüntelenül, folyton-folyvást fogyasztunk. Mi lehet az? (Levegő!) No lássátok, ez a legnélkülözhetlenebb táplálékunk. Ezt fogyasztja minden ember és minden tüdővel lélező állat, még pedig nem is kis mennyiségben. Természettudósok, orvosok megállapítása szerint egy középtermetű embernek óránként 9 m³ levegőre van szüksége; ennyit fogyaszt. Mennyi ez literben? Imre! (9000 l.)

Most már könnyen elképzelhetitek, mily gyorsan el kellene pusztulnia minden embernek és tüdővel lélező állatnak, ha a jó Isten már előre nem gondoskodott volna arról, hogy a tüdő által elhasznált levegő minél előbb ismét használható legyen.

Azt már tanultátok a levegőről, hogy az gáz, még pedig két másik gáznak a keveréke. Mely gázok képezik a levegő alkotóit? Lajos! (Az éleny, oxigen és a légeny, nitrogen.) Ezek közül melyiket használja fel a tüdő? Miklós! (Az élenyt, oxigént.) Igen; a belélezett levegőből az oxigént fogyasztja el a tüdő. És mit lehel vissza a tüdő az oxigén helyett? Pali! (Szénsavat.) Mi történnék akkor, ha a levegő elhasznált élenytartalma nem pótolatnék, hanem egyszer csak egészen elfogyna? Gyuri! (A levegő egészen megtelnék szénssavval s minden ember, állat megfulladna.) Az ám; ez pedig, — mivel a fogyasztás igen nagy, — igen hamar bekövetkeznék.

Hogy azonban ez meg ne történhessék, azért teremtette Isten a növényeket, főképen a fákat.

*

Csodálkozni fogtok, ha azt állítom, hogy a fák is lélekzenek; pedig ez úgy van. A fák általában a növények is lélekzenek, még pedig leveleikkel. A levél lélekezése azonban sokkal lassúbb, sokkal észrevétlenebb, mint a tüdő lélekezése, de azért az is folytonosan történik. A levelek belélekezik a levegőt, megemésztik annak a ránk nézve értéktelen légeny és szénsav tartalmát s a fölemészített szénsav és légeny helyett a ránk nézve szükséges és fontos élenyt lehelik vissza. Tehát, amint látjátok, az emberi s állati élet egyik legfőbb feltétele, hogy a földön minél dúsabb növényzet, különösen minél több fa tenyesszen. Egy arab közmondás azt mondja, hogy százféle haszna van a fának, de a századikat eltakarta előlünk az Úr. Mi előlünk már ez sincs eltakarva s tudjuk, hogy ez egymaga fontosabb, nagyobb, mint a többi 99 együttvéve.

Miben áll tehát a fák legnagyobb haszna? Klári! (Abban, hogy a levegőt az éleny kilehelésük által folyton javítják; a szén-savat megemésztik, az általunk elfogyasztott élenyt helyreépítik.) Ezt a hasznát a fának a régiek nem ismerték. Sok-sok időnek kellett eltelnie, míg végre a természettudósok felismerték a fának, erdőségeknek ezt a fontos szerepét, feladatát. Pedig hát azt a régi időben is már százan, meg százan tapasztalták ám, hogy a hegyes vidéken, hol rendszerint nagy erdőségek vannak, a levegő sokkal jobb, sokkal üdítőbb, éltetőbb, mint pl. városban, vagy más, fában szegény helyen; csak az okát nem tudták, hogy miért.

A levegő javításán, tisztításán kívül még egy fontos szerepe van a fának a természetben. A fa levelei t. i. nemcsak élenyt lehelnek ki, hanem — ép úgy, mint a tüdő — vízpárakat is, mert a fának a fölöslegessé vált nedveit a levelek párologtatják el. Innen van az, hogy erdős vidéken soha sincs oly perzselő forróság, sem oly nagy szárazság, mint a fátlan, kopár területeken. A forróságot azért mérsékli az erdő, mert a fák víztartalmának a lombokon-át való elpárolgása a légkörből sok meleget elvon, miáltal a légkör felfrissül, lehül. Tartós szárazság meg azért nem lehet az erdős vidékeken, mert az elpárologtatott vízrészecskék a levegőbe fölemelkedvén, felhőkké tömörülnek, majd egy hidegebb légáramlástól ismét vízcseppekké sűrűsödve, visszahullanak a földre. Így hát az erdőségek szabályozzák az időjárást. Tehát mi a fák (erdőségek) másik nagy haszna? Kálmán! (Szabályozzák az időjárást.)

*

A földmivelésben különben is nagy szerepe jut a fának. Sok olyan földterület van, melynek nemcsak a felszine, de az altalaja is túlságosan vizenyős, nedves. Az ilyen földterületeket gazdaságilag értékesíteni csak nagy költséggel tudták a régiek. Ma már ezt olcsón lehet csinálni. Néhány vízlevezető árok mellett csak élőfa kell hozzá. Az értelmes gazda ma már tudja, hogy éven át csak egy fa is rengeteg mennyiségű vizet párologtat el a talaj-

ból; beülteti hát vizenyős földjét nedves talajba való fával, miáltal a föld nemsokára alkalmas legelővé, idő múltán pedig akár jó szántófölddé is válik, annyira kiszívják a fölös nedvességet a talajból a belé ültetett fák. Tudna-e valaki közületek vizenyős helyet kedvelő fát megnevezni? (Eperfa, topolyfa, fűzfa stb.) Ezek közül a fűzfa, t. i. a nemes-, vagy kosárfűzfa a legalkalmasabb. Ennek igen szép, hosszú, egyenes, hajlékony vesszői vannak, melyeket jól fel lehet használni. Tudjátok-e mire? Nos? (Az én édesapám kocsikast szokott kötni belőle!) No lássátok, a szorgalmas ember télen sem henyél; jó ára van ám a kocsikastnak! A fűzvessző meg semmibe sem kerül, mert vizes helyeken természetünk annyi nemes fűzfát, amennyit csak akarunk. Majd be is szegjük ám mi itt a kertek alatt a patakpartot nemes fűzzel kétfelől. Majd csinál a mi falunk annyi kocsikast pár év mulva a télen át, hogy a fél vármegye szekerese, kofája a mi portékánkat használja. Lesz is ám belőle pénzünk, annyi, hogy no!... Várjatok csak, majd ha elmegyünk egyszer kirándulásra, megtanítlak benneteket egy új játékra; hogy hogyan lehet békarokkából játék-kosarat, játék-kocsikast kötni. Az ügyesebbek igen hamar megtanulják ám, mert könnyű; az ősszel aztán majd fűzvesszőből megpróbálunk igazit is csinálni.

*

A jó gazda azonban nemcsak vizenyős földjét fásítja be, hanem a legelőket is. Lássátok, a marhának épen olyan ártalmas ám naphosszat a perzselő melegen járni, akár az embernek. Az ilyen állatok elbágyadnak, eltikkadnak, erejük, étvágyuk csökkenik, emiatt leromlanak, a tehenek teje megapad, sőt egyik-másik állatunk még napszúrást is kaphat.

De nemcsak az állat érzi meg a legelőn a fahiányt, hanem maga a legelő is. Egész nap ki lévén téve az égető napsugárnak, a fű leperzselődik, elszárad, kiaszik, miáltal a legelő nagy részben értéktelenné válik. Láttatok-e már ilyen elperzselte legelőt? (Igen.) Hol? (A kiskúti düllőben.) Hogyan lehetne a bajon segíteni? (Fásítással.)

Azt szokták mondani — a német csúfol vele bennünket — hogy a magyar ember fél a fától; aminthogy igaz is. A magyar ember fél a fának az — árnyékától... Nem is látni ám erre mife-lénk, a földek mentén fát!...

Eljön aztán az aratás, meghozza a nyár. Az ember majd meggyullad a nagy melegtől; a szegény gazda kora hajnaltól késő estig vágja a rendet. Olyan melege van, majd elolvad. Szeretné legalább az ebédjét kényelmesen, hús árnyékban elkölteni. De nem lehet ám! Mert fát, bokrot talán még aranyért sem lehetne a közelben találni.

Lám, mennyivel okosabb a német! Az bezzeg körülülteti a földjét fával, nem engedi ám magát annyira gyötörni, hogy a leg-

nagyobb forróság idején, a legfárasztóbb munka után még csak egy kis pihenő helye se legyen.

Igaz, hogy így azon a sávon, hova a fák árnyékukat vetik, pár nappal utóbb érik be kasza alá a gabona. A német ezen a káron is tud segíteni azzal, hogy nem erdei, hanem gyümölcsfát ültet a földje körül. Így tegyünk hát mi is, mert tanulni nem szégyen. Erre a célra legalkalmasabbak azok a fák, melyeket legkevésbé bánt a hernyó s a koronájuk sem túlságosan terjedelmes.

Ismertek-e ilyen fát? (A cseresnyefa.) No lám! Ennek a gyümölcse sok is, jó is, igen jól értékesíthető is. Jó esztendőben néhány fa egész kis vagyont hoz. Még egy ilyen fa van: a szederfa.

*

A jó gazda azon van, hogy jövedelmét minél jobban szaporítsa. Nem is henyéli ám el az idejét, hanem, ha nincs dolga a mezőn, keres magának dolgot a ház körül, amivel mind pénzt takarít meg, vagy pénzt szerez. Jegyezétek meg gyermekeim: „Az idő pénz!” Takarékoskodni kell tehát vele, nem szabad elfecsérelni.

Ha a gazda udvarán, telkén, földjén, vagy háza közelében néhány dús koronájú szederfa van, szép összeget kereshet a selyemhernyó tenyésztése által. Annál is inkább, miután a selyemhernyó gondozása épen arra az időre esik, mikor a gazdaságban jóformán semmi dolog sincs, t. i. a tavaszi munkák bevégezése és a nyári munkák megkezdése közé. A selyemhernyók gondozására fordított idő tehát nem sok, pár hét az egész s mégis ez idő alatt egyes falvak, hol a selyemhernyó tenyésztést már szorgalmasan üzik, több száz, sőt több ezer koronát (15—20 ezer) is keresnek.

Mit gondoltok, nem férne el pár ezer korona mi rajtunk is?! Különösen zsellérember félének volna a selyemhernyó tenyésztése jó kereset, kinek ez időre napszáma sem igen akad s a készből kell élnie. A selyemhernyó tenyésztésről más alkalommal még bővebben is fogok majd nektek szólni, ezúttal csak azt akarom még mondani, hogy a nm. földmivelésügyi miniszter úrtól kértem a község részére — még két éve — ezer darab szederfa csemetét. Meg is kaptuk, még pedig ingyen.

Ezek a csemeték már elég erősek arra, hogy — ma délután — kiültessük őket. Itt községünkben meg épen van egy csunya, kopár terület, ott a Horgos táján, ahol ezekre a kis fákra már régóta nagy szükség van.

Délutánra tehát kis fácskáitokat szépen fel fogjátok díszíteni s együttesen kivonulván, a fákat el fogjuk ültetni. Ott aztán majd szépen fejlődhetnek, mert a gyümölcsükért nem tépázza őket a pajkos gyermek. Nem ám, mert ezek a fácskák nem is fognak soha gyümölcsöt hozni, csak lombot. De ezt aztán a selyemhernyó tenyésztők öröme — annál dúsabban.

Tudom azonban, ti is jobb szeretnétek, ha ezek a fák jó öreg szedret teremnének. Igaz-e!? Nohát, hogy nektek se legyen panaszotok, akik az udvarukra is akarnak szederfát ültetni, adok azoknak még egy fácskát szintén ingyen. Olyan helyre való fám is van elég. Szép nagy gyümölcsöt teremnek, akkorát mint a galambtojás, édeset, mint a méz. Nos, kinek adjak ilyen fát?

Látom, valamennyien szeretnétek kapni. Jól van, tehát mind-egyiteknek adok egy-egyet, mert én mindnyájatoknak örömet akarok szerezni. Hanem aztán édes fiaim, szerezzétek meg ti is nekem azt az örömet, hogy azt a fát megbecsülitek, ápoljátok, mert nektek is csak így válik ám örömetekre, hasznotokra. A legközelebbi szombat délután eljöhetek fáitokért a faiskolába, hol azok már le vannak vermelve. Innen szépen hazaviszitek a fát, édesapátokat előre megkéríték, hogy jelölje ki helyét az udvaron, oda már előre megássátok a kellő nagyságu gödröt, úgy, hogy midőn a fával hazaértek, más dolgokat nem lesz vele, csak el kell ültetnetek. Ültetéskor a vízzel nem takarékoskodunk, utána meg a fa tövét megtiporjuk s a fácskát megkarózzuk, hogy a szél ellen védjük.

A jól ültetett fa csakhamar megered, és sok örömet, gyönyörűséget szerez gazdájának. Ehhez azonban Isten áldása is kell, mert e nélkül, — hisz tudjátok, — minden fáradozásunk hasztalan. Tanuljátok hát meg tőlem ezt a kis imádságot:

„Elültettem a kis fámát,
Áld meg Isten a munkámat.
Legyen rajtunk őrző szemed,
Hogy a baj kerüljön minket,
S jó erőben, egészségben
Nöjjünk nagyra mind a ketten.
Ammen.“

(Szerző.)

Mik a fák (növények) legfőbb hasznai? Feri! (A föld emészthetetlen anyagát emészthetővé teszik, a levegőt tisztítják, az időjárást szabályozzák, a túl nedves talajt szárítják, árnyas pihenőt adnak). A nemes fűz- és a szederfa pedig sok szegény családnak adta már meg kenyerét, sőt még vagyont is.

*

A gazdára s általában mindenkire nézve a fa egyébként is igen hasznos. Bizonyosan ismeritek a fa legáltalánosabban ismert hasznát? Melyek ezek? (Gyümölcse és a fája.) Úgy van.

A gyümölcsöt minden ember szereti, azért az okos ember, a takarékos ember ültet is a kertjében, udvarán, vagy telkén néhány nemes gyümölcsű fát; az oktalan, a pazarló pedig azért a gyümölcsért, amit úgyszólván fáradság nélkül termeszthetne, sok pénzt költ el. Sőt néha az ilyen hanyag, készet leső ember a hanyagsága miatt még nagy bűnre is vetemedik: meglopja más gyümölcsét. Ez pedig nagy bűn, amit az Uristen igen megbüntet, talán úgy, mint a gyilkosságot. Miért? Azért, mert az ilyen elvetemült gonosz

a gyümölcs ellopása által nemcsak a vagyonában tesz kárt annak a szorgalmas, józan embernek, hanem még inkább a lelkében, mert meggyilkolja a munkához való kedvét. Őrizkedjete hát édes fiaim a másétól, bármily csekélység legyen is az.

Ha már annyira megkívánja valaki a szomszéd szép piros almáját, menjen át hozzá, kérjen tőle egyet. Ha megkapta egye meg, de a magvait ne hányja el, hanem ültesse el. Azokból néhány kis csemete fog kikelni, melyeket, amint ceruza vastagságuak, be kell szemézni, amint tőlem láttatok. A beszemzett csemeték jó ápolás mellett rövid pár év alatt szépen teremni kezdenek. És bizony mondom nektek, ezeknek a gyümölcse sokkal szebb, sokkal édesebb lesz, mint a szomszédé volt.

Próbáljátok hát meg fiaim, ültessetek az udvartokon gyümölcs-fákat. Nincs az a kicsi, szűk udvar, a melyben legalább is egy vagy két gyümölcsfa el nem férne. Ennyi meg jó gondozás mellett épen elég, hogy a házat ellássa egészséges, friss, jó gyümölcscsel.

Fazsindelyes, zsuppos, vagy nádfedelű házak udvarán meg épen igen szükséges a lombos fa, mely tűzvész idején nyújt kitűnő védelmet. El is rendeli e végből a tűzrendészeti kormányrendelet, hogy minden községben a kocsit a gyalogjárótól mindkét felől élő fasorral legyen elválasztva. Ezek a lombos fák védik tűzvész idején egyik házsort a másiktól.

Mindezeket egybevetve el kell ismernünk, hogy az ember a fa nélkül egyáltalán meg sem élhetne a földön. És mégis azt kell tapasztalnunk, hogy a legtöbb ember nem becsüli a fát. Gyümölcsét ugyan megeszi, de nem ápolja, gondozza azért azt a fát, sőt meg csak nem is kiméli: gyümölcszedéskor, mint valami rabló esik neki annak a fának s a gyümölcscsel együtt tépi, töri, szakítja a szegény fa leveleit, ágait. Tudatlan, ostoba gyermekek hányszor faragcsálják, lehántják a fa kérget. De van olyan elvetemült is, hogy a legszebb oltoványt nem sajnálja kivágni ostornyélnek. Eszébe sem jut annak a kérges szívű, kegyetlen embernek, hogy ezzel halálos sebet ejt azon a fán.

Igy szokott a gonosz ember rosszal fizetni a jóért. Valóban hasonlatos az ilyen ember ahhoz a ronda állathoz, melyről azt tartja a mondás: „megeszi a makkot, de nem néz föl a fára.” Mi ennek az értelme, tudná-e valamelyitek? Nos? (Az, hogy a disznó hálátlan állat.) Ti sohase legyetek hasonlatosak hozzá!

Az imént említettem, hogy az embert az állattól leginkább megkülönbözteti az, hogy a biblia tanítása szerint az Úr e halandó testbe az Ő halhatatlan lelkét lehelte, melyet egykor tőlünk számon kér. Az Úr kegyes szívű és irgalmas. A kegyetlen és durva szívű emberek megtagadják az ő kegyetlenségükkel, durvaságukkal az Istennel való közösséget: ama rettenetes napon az igazságos Biró is meg fogja hát tagadni őket: „Távozzatok tőlem, átkozottak!”

Legyetek hát kiméletesek fiaim, ne csak embertársaitok iránt, hanem Istennek minden teremtménye iránt. Emberi szív dobogjon

kebletekben, ne pedig a kegyetlen tigrisé. Becsüljétek meg a fát, ápoljátok, gondozzátok azt szorgalmasan, mert Istennek tetsző dolgot művelték ezáltal, melynek természetes jutalma — meglátjátok — soha el nem marad.

*

Az embernek a fák gondozásában egy megbecsülhetlen segítő farsat is rendelt az Úr: az éneklő madarat. Sok ember nem tudja azonban, mi a madár ránk nézve, azért inkább ellensége, mint barátja a madárnak s üldözi, ahelyett, hogy védené, oltalmazná őket. Ezt azonban csak az oktalan, értelmetlen ember teszi, ki nem tudja, hogy Isten e nagy világot oly bölcs célszerűséggel rendezte be, hogy abban minden teremtménynek meg van a maga rendeltetése, célja, melyet be kell töltenie.

A növényeknek, fáknek — melyek nélkül, mint már tudjátok — egy napig sem élhetnénk, igen számos ellenségük van, melyek folyton-folyvást pusztítják a növényeket. Ha ezek háborítatlanul folytathatnák adáz munkájukat, rövid pár hét alatt olyan kopaszra rágnák ezt a föld kerekességét, mint a tenyerem. Fölemésztenék ezek a falánk férgek az összes növényzetet a legkisebb fűszáltól kezdve a leghatalmasabb tölgyig, ennek következtében pedig megszűnnék e földön minden élet.

Hogy ez be ne következhessek, azért teremtette Isten az éneklő madarakat, melyeknek céljuk és rendeltetésük, hogy ezeket a falánk férgeket pusztítsák. Ők meg is felelnek rendeltetésüknek, mit a Teremtő eléjük kiszabott, megállják a helyüket emberül. És mégis hány, meg hány gyermek, sőt felnőtt ember is üldözi, pusztítja oktalanul az éneklő madárkákat, a mi legjobb barátainkat!

A teremtő Isten bölcsesége már előre látta, szegény kis madárkák hasznos szolgálataik jutalmául sok üldözésnek lesznek kitéve, nemcsak az oktalan állatok, hanem a lelketlen, ostoba ember részéről is, tehát adott a madárnak fürgé szárnyat, mely segítse őt nehéz munkájában s megmentse az oktalan állattól, adott ezenkívül neki csinos, megnyerő külsőt, kellemes hangot, hogy már külsejével, hangjával is könnyörületre indítsa a durva szívű embert.

A romlatlan, a jószívű ember szereti is a madarat már kezdetől fogva. A madár is lassacskán mind bizalmasabb lett az emberhez, úgy, hogy néhány faja egészen az ember gondviselésére bízta magát: háziállattá lett.

Szeretettel sokat el lehet érni — kedves gyermekeim — még az ijedős, vad madárkánál is. Tudom, ti előttetek kedves a madár. Szeretnétek, ha leszállana elétek, ha játszadoznék veletek, ha az ételt kezetekből venné. De hát ha még megsimogatni is engedné magát! No tudom, nem mászkálna többé egy gyerek sem a fákra madárfiókákért.

Tudjátok-e hol van Tihany? (A Balatonba nyúló félsziget,

visszhangjáról híres.) Jól van Terka! Nos, hát ott egy kolostor is van nagy konyha- és gyümölcsöskerttel. A sok fa miatt sok azokban az éneklő madár is. De nem ám csak a sok fa szaporította el bennük annyira a madarat, hanem főleg a lakóknak a madarak iránt való gyöngédsége, szeretete.

Egyik híres írónk (Vas G.) leírja, hogy a zárda kertjében a madarak oly barátságosak, hogy az ember közeledtére föl sem rebbennek, sőt, ha az öreg perjelt észreveszik, aki télen át etetni szokta őket, egyszerre mind köréje sereglenek, sokan kezére, vállára szállva, mások a földön előtte ugrándozva köszönetik a tőle vett sok jót s várják a perjel úr zsebéből előkerülő finom falatokat, morzsákat. Ez még nyáron is kijárt nekik, igaz, hogy akkor épen csak a hiriért. Lássátok fiaim, ennyire megbátorodik, ha szépen bánnak vele, az az ijedős madárka.

De ne gondoljátok ám, hogy ez csak ott Tihanyban van így. Itt, ami szomszédunkban, Stájerországban is igen szelidek a madarak, mert a gyümölcsstermelő stájerok igen megbecsülik őket. Láttam egyszer Grácban két fiúcskát egy sétatéren lapdázni. Mikor a játékba belefáradtak, leültek a gyepre s elkezdtek falatozni. A másik pillanatban már ott leste a lehulló morzsákat egy-két szemfüles madárka s vígan csippegették azokat az eszegető fiúk elől. De micsoda öröm volt ez a fiúknak!...

Azok a stájerok szeretik a madarakat, tehát a madarak is szeretik őket, mert a „szeretnek szeretet a jutalma“. De ki is ne szeretné azokat a kedves kis teremtményeket!...

A multkor künn jártam a kertben s egyszerre csak — nagy csodálkozásomra — egész értelmes beszédet hallok egyik almafáról. Magamba, ki lehet az, megnézem. Hát uramfia mit látok! Egy kis cinke keresgél, az beszél ott magában: „Nincs!... Nincs!...“ Megy tovább! „Itt sincs!... Nincs!... No, most talál valamit! Nem lehet valami kövér falat, csak aféle hernyótojás, mert így szól! „Kicsit ér, kicsit ér!“ Azután fürgén, szorgalmasan keres tovább. Ahogy az almafán végzett, ment egy kerttel tovább, a szomszédba. Ott meg még most sem voltak kibontva a szőlők. Rá is szólt ám egyszeribe a János bácsira, hogy: „Nyitni kék, nyitni kék, nyitni kék!“ Mert hát jó gazda ám a kis cinege.

De hát még a fecske! Amint tavasszal megjön, elsőben is körülnéz a háztájon, udvaron, szérüskertben, pajtában, aztán leszáll az ereszre, elkezd korholni a gazdát: „Amikor én elmentem, szénát-szalmát hagytam, de most már semmi sincs!“

Még egy ilyen kedves madara van a magyar embernek: a kis pacsirta. Mikor tavasszal meglátja a mezőn a sok szántó-vető embert, fölemelkedik magasan, azután rákezd: „Felmegyek, mégyek, kérek, kérek szekeret, lovat, lovat. Szántok-vetek, úgy élek, úgy élek.“

És úgy látszik, szorgalmas, józan madár. Bezzeg nem az a falánk ruca. Egyszer kihallgattam, mikor a galambbal beszélgettek. A galamb kezdte így: „Van borunk, van borunk!“ Hej, megörült

a falánk ruca, elkezdte kiabálni: „Csak csapra, csak csapra.“ A mértékletes galamb azonban nem hagyta magát elcsábítani, sőt meg is intette a falánk rucát: „O-o-Ó! Az sóhsem jó!“ Vegyetek róla példát, tartsatok mértékét ételben, italban.

Igen szép szavú madár a sárgarigó, vagy ahogy ti jobban ismeritek: az aranymáringó is. Gyakran lehet hallani, amint figyelmezteti a madarászó gyereket: „Szolgabíró!“ Úgy látszik törvénytudó madár, mert tudja, hogy azt, ki a hasznos madarak fészket, tojásait, fiait elszedi, vagy a hasznos madárságot bármiképen pusztítja, azt a törvény szerint a szolgabíró akár 100 koronára is megbüntetheti. Ezt is jó ám tudni!...

No, hanem ritkán használ a gyönyörű madár figyelmeztető, okos szava a vásott gyerekeknek. Ilyenkor aztán más nótát kezd. Azt, hogy: „Kelle-e dió fiú!?“ A gyerekek persze kell s csak megy a csalogató hang után. Mikor aztán a madár már jó megszire elcsalta a fészektől a pajkos gyereket, akkor szépen ott hagyja. Néha azonban jó kedvében tréfálkodni is szeret. Kiül az ághegyre s elkiáltja magát: „Jaj-jaj-jaj-jaj, mit látok!“ „Író-bíró! Huncut a bíró!“ Hogy azonban a bíró urat magára ne haragítsa, néha azt is utána kiáltja. „Jó a bíró!“

Hát a ludakat hallottátok-e már beszélgetni. Mikor a zöld pázsítot csipegetik, a kis zсібák ezt mondogatják: „Mi kicsinyek vagyunk, szépek is vagyunk!“ Az öreg ludak rá felelgetnek: „Mikor mi kicsinyek vótunk, mink is szépek vótunk!“ Ezt már aztán a gunár sem hagyja szó nélkül: „Ha-háá! Régen vót a!“

Hát mikor a tarlóra mennek szemet szedegetni, mit beszélnek? Útközben ezt mondogatják egymásnak: „Ketten szedjünk egy zsákba, ketten, ketten.“ Mihelyst aztán közel érnek, mind nekirohan a tarlónak torkaszakadtából kiáltozva: „Ki-ki magának! Ki-ki magának!“

Ugye, de csunya dolog ez a kapzsiság. Pedig még egy ilyen csunya kapzsi madarunk van: a seregély. Ez korán tér vissza a teletésből s nagy foltokban szokott a levegőben szállani. Amint egy friss szántást vesznek észre, nagy zajjal csapnak le rá: „Ki mit kaphat! Ki mit kaphat!“ s neki esnek a friss szántásban fölforogott tömérdek féregnek

Téli időben gyakran látni a kis búbos pacsirtát, amint a falu utcáján a kerék-, szánccsapán futva keresgél a hulladékokban. Az embertől nem is igen fél. Néha aztán meg-megáll, nagyot sivit: „Csiiki szűr!“ — persze, fázhatnak szegényke. Jó is volna ám neki abban a csikorgó hidegben a jó meleg csiki szűr.

Ott sétál az udvaron egy büszke legény. Szép piros taraja és szakálla van, sarkantyút hord s a szemétdomb tetejéről uralkodik az egész háztájon az udvarkerítésig. Ismeritek-e? (A kakas.) Az ám! Nagy hatalmasság ám ő kigyelme az udvarban; még a veszekedő ludak közt is rendet tud tartani, nem hiába hordja a csendőrtollat. A Bodrival együtt ők ügyelnek az udvar biztonságára. Amint egy idegen lép be, felemeli fejét, taraja egész vörös

lesz s rászól nagy mérgesen: „Ki kotoz itt?!“ Tyúkanyó rendesen csitítani kezdi a mérges kakast: „Nó-nó-nó-nó!“ — Hátszen nem is szép az az örökös veszekedés, legszebb a békés egyetértés.

No, még igen sokat tudnék nektek arról mesélni, hogy mi mindent beszélnek a madarak, de most nincs időm rá. Hanem mást mondok most.

Van minekünk egy híres tudósunk, egy jó, öreg bácsi, aki egész életét arra szánta, hogy a mi madaraink életét, szokásait jól megfigyelje, kitanulja s a magyar gazda, a magyar gyerek okulására szépen, tanulságosan megírja. Ennek a híres tudósnak, ennek a mi derék, jó bácsinknak a neve Herman Ottó. Könyvének a címe pedig szól: „A madarak hasznáról és káráról.“ Nézzétek, fiam, ez az a könyv. Ebben is meg van írva az — de még szebben — amit én most nektek a madárbeszédéről elmeséltem.

Azonkívül benn van ebben minden Magyarországon honos madár. Még a képe is benn van minden egyiknek. Nézzétek csak!... Még a neve is ott van a kép alatt minden madárnak, fölötte meg az van, hogy hasznos-e, vagy káros. Hogy miért hasznos, vagy káros, azt meg lehet olvasni itt a másik oldalon, ahogy Herman bácsi megírta.

Ugye, hogy gyönyörű egy könyv ez! Hej, ha nektek egy ilyen könyvetek volna!... Én tudom, hogy még az ágyba sem kíváncznátok e nélkül.

Jól figyeljétek! Én megígérem nektek, hogy azoknak, kik a madarak iránt soha többé kegyetlenek nem lesznek, sőt inkább a madárvédelemben, madárgondozásban magukat különösképen kitüntetik, hát mondom, azoknak én szerzek egy-egy ilyen gyönyörű könyvet ajándékba, különös kitüntetésképen. (Ára 1 kor. Tanítók, lelkészek, községi jegyzők a földm. miniszterium könyvtárából ingyen megkapják, 1—1 példányban, ha egy levelező lapon kéri. Az iskola számára rendelve a gyermekek közt leendő kiosztásra per 100 db.)

*

Tudjuk, hogy Isten a világ teremtésében mindent a legből-csebben, a legcélszerűbben rendezett el. Miért teremtette tehát a dalos madarakat? Csupán a mi gyönyörűségünkre? Nem: inkább segítségünkre — mint említettem — a növényzet védelmére, hogy a káros bogárság ezernyi-ezer fajtát pusztítsa, irtsa.

És lássátok, gyermekeim, mily fáradhatatlanul, mily lelkiismeretességgel teljesítik ezek a gyenge kis lények ezt az óriási feladatot. Az egész föld összes kertjeinek, erdeinek ők az igazi kertészei, erdészei, hozzájuk mérve mi csak kontárok vagyunk. A buzgóságuk páratlan. Midőn már nálunk végeztek egy tavasz és nyár bogárságával, elszállanak tőlünk messze-messze délre, mert tudják, hogy az ottani erdőket, kerteket is védeni kell a rovarok pusztításától, mert tudják, hogy rájuk ott is kemény munka vár. De őket ez nem riasztja vissza. Nagy-nagy fáradtsággal

hosszú utakat tesznek meg, országokon, tengereken szállnak át, hogy megfelelhessenek a Teremtő által eléjük szabott kötelességnek.

Az itt maradó madaraknak sincs kevésbé terhes sorsuk. Azoknak meg a sok káros hernyó, bogár tojását kell egész télen át irtaniok. E munkájok közben sokszor bizony nagy hideget, éhséget is kell szenvedniök. Gondoljatok csak a jeges, havas téli fergegekre, midőn hó lepi a földet, fát, bokrot, mindent s a kis madár nem juthat a hó miatt eledelhez, a kegyetlen, dermesztő hidegben egy kis buvóhelyhez...

Lássátok, kedves gyermekeim, ilyenkor aztán nekünk is meg kell kezdenünk kis madaraink segélyezését. Azon kell lennünk, hogy a tél okozta sok sanyarúságaikat, nyomorukat enyhítsük.

Ezt pedig könnyen megtehetjük, igen kevésből kitelik: a magevőknek (sármány, pityer, stiglic-féle stb.) egy kis rosta alja, ocsu, a rovarévőknek (cinkefélék, vörösbegy) pedig napraforgó-, dió-, tök-, vagy bármely más zsiros mag való; adhatunk ez olajos magvak helyett egy kis húshulladékot (csontostól) szalonnabőrt, vagy más ilyesfélét, ami bizonyosan minden háznál akad. Csak azt jegyezzétek meg, hogy kenyérmorzstát, főtt burgonyát ne adjatok nekik, mert ezektől a kis madarak megbetegszenek s elvesznek.

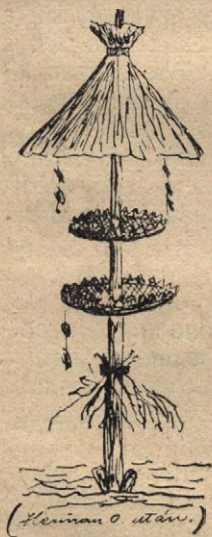
Aki gyönyörködni akar a kis madarak örömeiben, az egy hosszabb karót kihegyez nyárs formára s azt vastagabb végével lefelé a földbe ássa; felülről rászúrja a póznára egy-két napraforgónak a tányérját s ha szalmából még egy kis ernyőforma tetőt is tesz rá, kész az etetőasztalka.

Nézzetek ide, felrajzolom a táblára is. Tudom, van köztetek akárhány ügyes gyerek, aki ilyet játszva is megcsinál a téltre. (L. az ábrát.) Ez itt a földbe ássott nyárs. Erre felhúoz két napra forgó tányért; így... No most fölibe deszkából, vagy szalmából egy kis tetőt. Alul betüskézem, hogy a macska föl ne másszon rá. Így ni, kész is.

Hogy járnak ilyenre télen azok a szegény, kiéhezett kis madarak, egész gyönyörűség őket nézni. Ha a tányérból kifogy a mag, más zsiradékot olvasztunk s amíg meleg, mákot, kender- és tökmagot, törött diót és más olajos magvakat keverünk bele s e keveréket azon melegiben a tányérokra

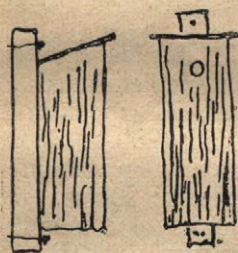
öntjük, hogy oda fagyjon azoknak a lukacsiba. Így aztán a madárkák nem tudják evés közben szétszórni, sem a szél nem tudja onnét lefújni, eső, hó lemosni. Ez a zsiros étel meg különösen jól esik télen a szegény kis madárnak, mert melegíti.

Hogy hol állítsuk fel ezt az etetőt? Hát valami sarokban,

széltől jól védett helyen; hadd érezzék ott jól magukat a mi kis madaraink.

Ugyancsak tél elején gondoskodjunk arról is, hogy kis madaraink majd a dermesztő hideg éjszakában valahol meghúzódhassanak. Erre a célra szolgálnak a faodvak. Igen ám, de az odvas fák már az erdőben is erősen megfogyatkoztak, a házak körül meg épenséggel nem akad odvas fa. Ez a cinke-félék legnagyobb baja, télen, nyáron is: mert nem tudnak hova fészkelni. Így aztán kénytelenek ezek a hasznos állatkák ami vidékünkéről oly helyekre költözni, hol faodvakat találnak. Nekünk pedig érdekünkben áll, hogy

ne eresszük őket. Csalogassunk annyi cinkét házunk tájára, kertünkbe, amennyit csak lehet. Nem kell ehhez más a téli etetésen kívül, mint odu. Ha természetes odvaink nincsenek, tudunk mi mesterségesen is csinálni, akármennyit. Nézzetek ide, ilyen egyszerű dolog az a mesterséges odu. Egy hasáb hengeresfa, amely ki van fúrva; fent egy bűvolyuk van rajta, ez az ajtó. Leveszem a tetejét, nézzétek meg belülről is.

No, ugye, nem nagy mesterség ilyet csinálni?! Lehet ám még deszkából is, ilyenformán, nézzétek!

Ha elülről nézem, akkor ilyennek látszik:

Oldalról nézve pedig ilyen:

Amint én már kikapasztaltam, ebbe is igen szívesen belemegy a cinke.

Igazán kíváncsi vagyok, lesz-e köztetek olyan ügyes fúró-faragó, aki ilyen fészkelő házikót tud majd készíteni. Lássátok, gyermekeim, ha mi ősszel ilyeneket akasztunk ki a kertünkben, az etetőhely közelében, akkor nemcsak jó téli szállást adtunk nélkülszülő, szenvedő kis barátainknak, hanem magunkat is biztosítottuk nyárra, a hernyók ellen, mert annyira megkedvelik a kis madarak téli szállásukat, lakásukat, hogy azt el sem hagyják többet. Tavasz jöttével befészkelnek, s a mi jófizető lakóink, jókedvű, hálás kis munkásaink lesznek, kik szorgalmasan tisztogatják kertünk fáit. El sem tudnátok képzelni, micsoda rengeteg hasznot okoznak ők ezzel.

*

Ki látta már a vörösbegy fészket? (Én is! Én is!) Hol szokott fészkelni? (Bokorban.) Helyes! De azonkívül kedveli az üregeket, faodvakat, sövényeket, sőt nemritkán a földre, fűcsomóba fészkel. Ma a vörösbegy fészkeről, még egyebet is akarok mon-

dani: azt, hogy mennyit ér egy ilyen semmiségnek látszó kis jószág.

Hogy az értékét megbecsülhessük, szükséges tudnunk, hogy rendszeren 4 apró tojás szokott benne lenni, melyből 4 ici-pici madárfióka kel ki. Azonban bármilyen aprók is, az étvágyuk elég jó. Van is ám gondja a két öregnek, no de mennyi! Alig győzik hordani a sok finom falatot: a szép kövér hernyókat, mert mind-egyik kis étlen naponta átlag 10-et eszik meg.

Mondd meg hamar Jucika, hány hernyót eszik meg 1 nap alatt az a 4 kis éhes? (40-et.) Az ám! Egy nap is elég gondja lehet velük a két öregnek, pedig éppen 4 hétig kell nekik velük vesződniök, mert a fiókák addig nem repülnek ki.

(Fejben.) Négy hét az hány nap? Feri! (28.) Ha egy-egy fióka naponként csak 1 hernyót fogyasztana, hány kellene neki 28 napon át? (28.) De ugye kevés lenne szegénykéknek naponként 1 hernyó; tizszer annyi is kell neki. Mennyit tesz ki? (280-at). Most már tudom, hogy egy veresbegyike mennyi hernyót fogyaszt, míg a fészekbölcsőben erősödik. Bizony sokat megeszik: 280-at. Hát mind a négy fióka hányszor annyit fogyaszt? Józsi! (4× annyit.) Mennyi 4×200? (800.) Hát 4×80? (320.) Összesen? (1120).

Lássátok édes gyermekeim, csak egyetlen egy kis fészekben nevelődő veresbegyikéknek is ezernél több hernyót hordanak össze az öregek.

A négy hét elteltével madárkánk annyira megerősödnek, hogy szülőik vezetése mellett elhagyhatják kis otthonukat, a puha, meleg fészket. A kirepülés után még 72 napig maradnak nálunk madárkánk. Az első hulló falevelek azután meghozzák nekik is, mint a többieknek, a fő-fő Generalis mozgósítási parancsát, hogy induljanak neki a hosszú, nehéz útnak, mert ott a messze délen is nehéz munka vár rájuk. Hanem azért ezt a 72 napot itt nálunk igen vígan töltik. Egész nap ugrándoznak, búvócskáznak. Minden bokorba, lyukba — mint aféle virgonc gyerek — belekukucsálnak. Az egész háztáját, kertet össze-vissza fürkészik, jól meg akarnak ismerkedni a hellyel, hogy a jövő tavaszon majd visszataláljanak.

Ebbe a sok ugra-bugrálásba alaposan belefáradnak, azaz, jobban mondva: beleéhülnek. Most már nem elég ám nekik 10 kukac naponként, ha még olyan kövérek is. Nem ám! Mert fejünként — természettudósok megfigyelése szerint — legalább is 12 hernyó kell nekik minden órában. Ezeket már aztán ők maguk csipdesik el igen szorgalmasan.

Tudátok-e, mennyit tesz ez ki egy nap alatt? Hány órát számítsunk 1 napnak? Miska! (12-t, mert munkanapot értünk). Jőjj ki hát a táblához és számold ki, hogy egy fióka 1 nap alatt mennyit eszik! (12×12=144). Ha egy fiókanak naponként 144 hernyó kell, 4-nek hányszor annyi kell? Klári! 4× annyit. Jőjj és számold ki te is, mennyi lesz ez! (144×4=576).

Lássátok, kedves gyermekeim, mily nagy és fáradságos dolgot végeznek ezek a gyenge kis teremtmények nap-nap után. És

épen olyan dolgot, amelytől az ember undorodik, irtózik. Ezzel a munkával tudják csak megőrizni számunkra éven át a termést. Ne sajnáljuk hát attól a szegény madártól a szűkös téli napokon egy kis neki való eleséget. A termésből kivieszi a részét a gazda, az arató, a cséplő, a csész, mindegyik érdeme szerint. Hát az a szegény kis madár, kinek mindezt köszönhetjük, nem érdemelne semmit?!

Hány napra is elég kis munkásainknak ez az 576. hernyó? Lajos! (1 napra.) Ők pedig nem csak 1 napon át esznek, hanem mind a 72 napon át. Hányat fogyasztanak el ez idő alatt? ($72 \times$ ennyit.) Számold csak ki itt a táblán, mennyi lesz ez! ($576 \times 72 = 41.472$.) Ugye nem hittétek volna, hogy ily tömérdek sokat tudjon elpusztítani e 4 madárka. Hja „sok kicsi sokra megy.“

Már most azt szeretném, ha kiszámolná valamelyitek, hogy születésük óta hány hernyót pusztítottak el. No Pista! ($41.472 + 1120 = 42.592$.) Lássátok, születésük legelső évében, 3—4 hó alatt is ily rengeteg férget pusztít el egy kis fészekből kelt 4 fióka.

És most mit gondoltok, mennyi hasznot tesznek ők ezzel? Ugye bajos volna azt így egyszerre megmondani? Hát ezen bizony törhetnének a fejüket akár ítéletnapig, ha a természettudósok már azt is meg nem figyelték volna, hogy 1 hernyó épen 5 nap alatt eszik meg 1 fillér árát.

Nini! A Ferkó azt mondja, hogy ez nem is sok. No majd meglássuk!

Ha 1 hernyó 5 nap alatt eszik 1 fillér árát, akkor 42.592 hernyó hány nap alatt eszik 42592 fillér árát? No Ferkó, most törd a fejed! (Szintén 5 nap alatt.) És 1 napra mennyi esik ebből? (Ennek $\frac{1}{5}$ része, vagyis: $42592 : 5 = 8518$ fillér). Koronákban pedig? (85 k. 18 f.)

No, Ferkó fiam, gondoltad volna-e, hogy a lenézett 1 fillér ilyen sokra nőjön? Ugye nem? Jól jegyezd hát meg fiam, hogy „krajcárból lesz a forint, fillérből a korona.“ Lám, egy nap alatt is milyen sok korona lett a fillérből.

De lássátok, ezek a hernyók erőszakos halállal múltak ki, különben még átlag véve 20 napig élhettek volna. S ez által mekkora kárunk lett volna? Katus! ($20 \times$ akkora). Ugyan mennyi lehet az, számítsuk ki hamarjában! ($85 \cdot 15 \times 20 = 1703 \cdot 60$). (Írásban, v. fejben tetszés szerint).

Ime: 1703 K 50 f. kárt okozhattak volna azok a csunya hernyók. S vajjon, miben okoztak volna ezek enynyi kárt, tudjátok-e? (Leették volna a gyümölcsfákat s nem termett volna a gyümölcs). Igazad van fiam! Ti, gyerekek, ezt a kárt éreztétek volna meg legjobban. De édesapátok látott volna ám kárt másban is. A hernyók a fáknak hajtó rügyeit, leveleit is lekoptatják s így a fa elbetegesül, akárhány egészen el is pusztul mert a levelek hiányában megfulad. S aztán nem ám csak a gyümölcsfákban esik ez a kár, hanem az erdei fáknak is. No meg aztán édes anyátoknak is

sok bosszuságot okoztak volna ezek a falánk férgek, mert megették volna palántáit a kertben.

Ha ebben az egyetlenegy fészekben elpusztultak volna a fiókák véletlenségből, vagy ha leszedte volna egy rossz gyerek, akkor ebben a faluhatárban több mint 1700 kor. kár esett volna. És nem ám csak a veresbegyek ilyen hasznosak, hanem minden éneklő madár, kivéve a cinkét, mert a cinke évenként egymaga 6 milliónál többet elpusztít a káros rovarokból.

No, édes fiaim, majd kérdezzétek meg édesapátokat, hogy a legszebb lova, vagy tehene megér-e annyit, mint ez a vörösbegy-fészek a 4 fiókéval. Bizony, egy éneklő madár fészkének az értéke fölér egy zsellérház értékével. Azért azt szokták mondani, hogy aki egy éneklőmadár fészket elpusztítja, az egy házat gyújtott fel. Ezt jól jegyezzétek meg fiaim, mert ezt a jó Isten is így tartja számon.

Amely faluban csak 10 pár éneklőmadár fészkelhet, és nevelheti jól fiacskáit: annak a falunak évenként egy egész kincs jut: „Tizenhétezerharminchat korona.“ Ebből a kincsből osztozik annak a községnek minden jólelkű lakosa, akár kicsi, akár nagy, ha szereti és védi az éneklő madarakat és ápolja a gyümölcsfákat, Ne felejtsetek el édes gyermekeim: „A hasznót a fa hozza, de számunkra az éneklő madarak őrzik meg azt!“

*

Tehát most már láthatjátok kedves gyermekeim, hogy a madárpusztítás nemcsak vadállati, kegyetlen szívre, hanem nagy ostobaságra is mutat. Még ha nem is ennyire hasznos a madár, kimélnünk kellene, mert az is Isten teremtménye, ép úgy érzi a fájdalmat, örömet, mint mi, azért parancsolja a szentírás: „Ha a madárnak fészkére találsz bármi nemű fán, vagy földön, melyben a madárnak tojása, vagy fia vagyon: ne vedd el!“

Egy igen régen történt dolgot mesélek el nektek, okuljatok belőle.

A mai kicsike Görögország régente, még Krisztus Urunk születése előtt, hatalmas és gazdag volt. Tudományával, míveltségével szellemileg uralkodott az egész világon. Leghatalmasabb város akkor is Athen volt, mely azonban abban az időben önálló köztársaságot képezett. Ebben a köztársaságban az egyik legfőbb hivatal az „areiopagosz“ nevű fő törvényszék volt. A törvényszék tagjai természetesen, a köztársaság legkiválóbb, legbölcsebb tagjai közül kerültek ki. Amint ezek egy alkalommal a törvényházba bementek, a közeledők zajára ijedten rebbent föl egy véletlenül betévedt madár s amint ott benn nagy ijedten ide-oda röpdösött, az egyik bírónak a ruházatába keveredett. Ez a keményszívű ember megragadta az ártatlan madárkát s nyakát kitekerve, holtan vetette lábai elé . . .

Nemde, ez már mégis felháborító kegyetlenség! Fel is háborodtak a keményszívű bíró ellen — nemcsak ti, — még saját bíró társai is. El is ítélték nyomban. „Mivel nem irgalmaztál egy

nálad menedéket kereső ártatlan madárkának, nem vagy méltó arra, hogy — mint az igazság papja, elnyomottak, ügyefogyottak bajnoka — közöttünk az igazság templomában helyet foglalj. Távozzál!“ . . .

Igazságos ítélet volt-e ez? (Igen). Bizony, mert akiben nincsen irgalmas, érző szív, az nem méltó arra, hogy bármi nemű közhivatalban embertársai sorsa felől határozzon. Vigyázatok, fiam, hogy titeket ilyen megszegyenítés soha senki részéről ne érjen. Védjétek, szeressétek a madarat, hogy azok szeressenek titeket.

Milyen szép lesz majd, mikor úgy 10-15 év múlva községünk minden kertjének, minden gyerekének meglesz a maga egy-két kis dalos madara, „kik“ megismerik szeretik az ő jötevőiket, hívására örömmel sietnek, sőt talán még a kezökből is eszegetnek.

Csak hogy amig ezt elérjük, sok türelemmel és kitartással kell kis madarainkat ápolgatnunk, védenünk. Sőt még ez sem elég. A madarak szeretetére kisebb testvéreinket s más gyermekeket is meg kell tanítanunk s nem szabad megengednünk, hogy kis madarainkat más gyermekek bántalmazzák, kinozzák.

Azok a jószívű, okos emberek, kik tudják, hogy az énekes madár védelme emberi és hazafiui kötelesség, alakítottak egy madárvédő egyesületet. Ennek az egyesületnek a címe Országos Ifjúsági Madárvédő Liga; ebbe a Ligába beveszik mindazokat a derék fiukat, lányokat, kik a kis madarakat szeretik s azok gondozása, ápolása által már érdemeket szereztek maguknak a felvételre.

Sem a felvétel, sem a tagság nem kerül pénzbe, mert ez kitüntetés; hanem a felvett tagoknak ünnepies fogadalmat kell tenniük, hogy a hasznos madarakat s fákat továbbra is szeretni, ápolni, védeni fogják. A felvétel alkalmával minden felvett egy csinos tagsági jegyet kap. Ilyent ni! (Az orsz. állatvédő egyesület egyszerű megkeresésre a szükséges jegyeket minden költség nélkül ingyen küldi.) Ezt azután egész életén át hiven megőrzi s büszke lehet rá mindenkor, hogy sikerült kiérdemelnie.

Az a tag pedig, ki a madárvédelemben, fanevelésben magát buzgóságával, szorgalmával kitünteti, elnyeri a Liga II. foku kitüntetését: az érmecskét. Ez az ni! . . . Ugye szép?! Igazán széppé azonban az teszi a mível ki lehet kiérdemelni. Lesz is becsülete annak ki ilyet a kabátjára tűzhet, még a meglett emberek előtt is. (Kapható: Brust Béla műtermében Bpest. VII. ker. Erzsébet-körut 23. Ára 100-a 10 kor; drbja 12 fillér.)

Igyekeztek hát, édes gyermekeim, hogy e kitüntetésre minél méltóbbak legyetek.

*

Ma délután 1/2 órára ismét jöjjetek be, ki fogunk vonulni a Horgosba, hogy azt a kopár helyet fácskáinkkal felékesítsük, onnét pedig az erdőre, hogy e szép napon a Madarak és Fák napján ott,

a természet templomában, adjunk hálát Istennek azért a sok jóért, melyet a madarak és fák által velünk tesz.

Ünnepélyünkön jelen lesznek az intéző, jegyző, községbiró és tisztelendő urak is. Hívjátok meg kedves szüleiteket is; mondjátok meg nekik, hogy kerítsék nyakukba a tarisznyát, csutorát s tartsanak velünk, igen szívesen látjuk őket.

Az ünnepély sorrendjét már tudjátok, hisz eleget megbeszéltük már a télen. Tehát fát ültetni csak a VI. osztályosok és azok fognak a kik jövőre az iskolából már kimaradnak, vagyis még egyszer felolvasom — névszerint ezek: . . . . . (A kimaradó fiúk.)

Miután a fácskák helyét a biró ur, — utmutatásom szerint, — szíves volt már előre kiásatni, az ültetéshez nem lesz más szerszámra szükség csak ásólapátra. Annak idején minden faültető VI. osztályos mellé egy lapátos V. osztályút jelöltem ki; álljanak fel ezek is! Jó! Leülhettek. Tehát rendben van. Minden faültetőnek segítségére lesz 1 lapátos fiu és 1 vizhordó lány. Ha a vizhordóknak nem volna otthon kannájuk, ketten-ketten álljanak össze s hozzanak közösen egy sajtárt.

Hogyan kell délután megjelenni? Pali! (Ünnepi ruhában, tisztán és pontosan.) Helyes. Mindenesetre jó lesz, ha táskátokat is a nyakatokba vetitek s ez alkalomra könyvek helyett valami harapni valóval látjátok el! A faültető fiuknak most odaadom fácskáikat, ha kimentünk, hogy hazavihessék és szépen felékesithessék. Majd meglátom ki lesz ebben a legügyesebb. Mivel diszited majd fel fácskádat? Jani! (Szalagokkal. Édes anyám mondta is már, hogy majd segít.) Jól van fiam. A szerszámokkal ugyanezt cselekedjétek. Minden szerszámot ragyogó tisztán hozzatok, és szalagokkal ékesítsetek. Majd meglátom, kit dicsér legjobban a szerszámja. A legszebben diszitett fácška és szerszám egy-egy szép árvalányhaj bokrétát szerez a gazdájának a süvege mellé: a legszebben diszitett, surolt kanna, vagy sajtár pedig egy szép nemzeti színű szalagot az ügyes lányka hajába.

*

Álljunk fel! Imádság gyanánt a harmónium kísérete mellett énekeljétek velem a „Szózatot.“

II. Délután.

Mivel úgy látszik, mind együtt vagyunk s kedves vendégeink megjöttek, fel foglak benneteket állítani négyes sorba.

Jöjjenek előre a kisebb lányok, kiknél semmi sincs ! Álljatok szépen párba, mint szoktatok ! (3-as szám.)

Jöhetnek a vízfordó lányok ! Sorakozzatok szépen utánuk, ide ! (4-es szám.)

No most a kisebb fiúk, kiknél semmi sincs, sorakozzanak párosával ott külön úgy mint szoktak. Most vigyázzatok ! A szomszédja kezét mindenki eresze el ! Ezt az egyik sort odavezetem a lányok mellé jobbról, addig a másik sor nyugodtan itt megáll . . . Ez a sor jöjjön utánam ! Rajta ! . . . Most aztán ezt a másik sort fogom ide vezetni balra. Jöjjetek utánam ! Rajta ! (5-ös számok.)

A faültetőket és szerszamosokat egyenként fogom a helyükre állítani. Figyeljete ! Akit nevéen szólítok, álljon a kimutatott helyre. (Faültetés 7-es szám ; szerszamos 6-os szám.)

Jóska fiam ! Mivel te a legnagyobb vagy a zászlót fogod vinni. Pista ! Ferkó ! ti ketten pedig (2-es számok) a zászlótartót (1-es szám) kíséritek, s mind a hárman legelől mentek. Menjete be a zászlóért, elő van készítve az iskolában.

*

Fiaim ! A nemzeti zászló a mi édes hazánknak, a magyarságnak a jelvénye. Tehát a nemzeti zászlót minden magyar ember megszokta tisztelni. Mi is megadjuk neki a tiszteletet : amint kihozzák, vegyétek le előtte kalaptokat s köszöntsétek úgy : „Éljen a haza !“

*

A menet képe ez lesz :

2	5 5 5 5 5 5 5 5 5 7 6 7 6 7 6 7 7 7
1	3 3 3 3 3 3 3 3 3 4 4 4 4 4 4 6 6 6
2	3 3 3 3 3 3 3 3 3 4 4 4 4 4 4 6 6 6
	5 5 5 5 5 5 5 5 5 7 6 7 6 7 6 7 7 7

*

Most meg fogunk indulni a „Horgos“ felé. Menetközben énekelünk is. Ezzel az indulóval fogjuk kezdeni : „Járjatok be minden, minden földet ! . . .“ Rajta !

Lépésre.

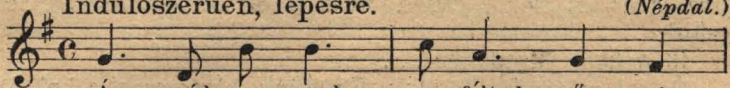
„Egri dalnok“ után.

(A dalt folytathatjuk a következővel.)

Indulószerűen, lépésre.

(Népdal.)

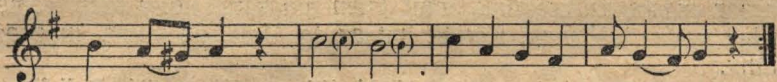
1. Ár - pád a - pank ne féltsd ő - si
Nem vész az el, ha ed - dig el

2. Tud sze - ret - ni a ma - gyar szív
Kit sze - ret - ne, ha té - ged nem

1. { nem - ze - ted! } Her - vad ré - gi búnk és
{ nem ve - szett! }

2. { i - ga - zán, } Ér - ted é - lünk, é - günk,
{ szép ha - zám. }

bá - na - tunk, ej - haj! uj - ra é - lünk vi - ga - dunk,
lán - go - lunk, ér - ted hon - fi szív - vel ál - do - zunk.

(Ugyanerre a dallamra.)

3. Háromszínű a nemzeti lobogó,
Mind a három becsülettel ragyogó.
Bátran megyünk utána a csatába
Fut az ellen, alig érünk nyomába,
4. Az első szín olyan piros, mint a vér,
Azt jelenti, sok vér omlott hazánkér'.
Ez az oka, hogy a magyar haragja
Viharként száll arra, aki őt bántja.
5. A második tiszta fehér, hőszinű,
Az a jele, hogy a magyar jószívű.
Nem fekete, mint az irigy lelkület,
Mely nem tudja, mi a magyar becsület.
6. A harmadik, gyönyörtől zöld reménység,
Ebben rejlik jövőben a dicsőség.
Rajta pajtás, harcolj e dicsőségért,
Nem is magyar ki érte halni nem ért.

(Mártonffy: Magyar olvasókönyv.)

Kedves Gyermekeim!

Bizonyára csodálkoztok azon, hogy miért vezettelek benneteket épen erre a csunya, kopár, puszta helyre, községünk eme leg-sivárabb pontjára. Azért fiaim, hogy lássátok, milyen gondatlanság volt tőlünk ezt a nagy darab földet a környék éktelenségére s a magunk szégyenére hosszú időn át ilyen hiába hevertetni.

Azért jöttünk ide, hogy meglássuk, mivé lenne ez a nagy természet az erdő, a fa nélkül.

Nézzetek itt körül! . . .

Amit itt láttok, az a lassu halálnak, a sorvadásnak a képe. Még a fűszál is olyan aszott, sárga színű, még egy árva bogár sem vett magának tanyát ezen a puszta, kopár helyen.

Szép, dús koronájú fák, viruló bokrok, a pázsit zöld bársonya, víg madárdal helyett lombtalan kopaszság, vízmosásos szakadékok, száraz avar és néma csönd fogadja itt a határunkba forduló vándort.

Itt a halál birodalma . . .

És mi mégis ide jöttünk. Eljöttünk, hogy ezzel a holt földdel is megismertessük az életet. Eljöttünk, hogy meg hozzuk számára a lombos ágat, a pázsit zöld bársonyát, a víg madárdalt, az új életet: a feltámadást.

És miből kerül ki mind ez?

Azokból a csemetékből fiacskáim, melyeket oly gonddal, szeretettel, feldiszítve szorongattok kezetekben. Fogjatok hát áldott munkátokhoz az Isten nevében!

— Ültetés. —

Ime, készen is vagyunk. Most már a bevégzett munka mellé nincsen másra szükségünk, mint Isten áldására, hogy szép reményeink valóra váljanak. Kérjük hát az ég Urát, ne vonja meg azt tőlünk.

Vegyük le a kalapunkat! Ki-ki álljon a fája mellé. Pali fiam! Mondd el mindnyájan nevében hangosan az imádságot, melyre benneteket tanítottalak!

(Pali): Elültettem a kis fát . . . (l. 52. oldal.)

Adja Isten fiaim!

Most pedig, mielőtt eltávoznánk, tekintsetek még egyszer végig az imént még holt téren és gyönyörködni fogtok benne. Igen, mert most már az élet jelét látjátok rajta. Az élet szemlélete pedig mindig gyönyört okoz, különösen: ha az az élet a mi két szorgos kezünk nyomán fakadt.

Szép és nemes dolgot cselekedtetek fiaim! Olyat, mint honfoglaló őseink: elhódítottátok a haláltól ezt a darab földet. Mint hódítóknak, jogotok van, hogy nevet is adjatok neki.

Indítványozom, hogy a „legnagyobb magyar“-nak emlékére, ki egész tevékeny életét a magyar hazának szentelt megfeszített munkában töltötte, nevezzük e helyet a jövőben „Széchenyi liget“-nek s áldozzunk pár percet őseink s a „legnagyobb magyar“-drága emlékének.

Egy leány :

Gondolatok őseinkre !

Tudjátok-e mitől terem
Gazdagon a róna ?!
Tudjátok-e mitől piros
A fakadó rózsza ?!
Kardforgató őseinknek
Hullott itt a vére,
Ezer éves szép hazánknak
Minden kis rögére,

Gondolatok őseinkre
Mikor rózsát szedtek,
Mondjátok egy imát értök,
Ha kenyeret szegtek.
Foglaljátok a nevőket
Koszorúba! Dalba!
Gyapodjék, virágozzék
Árpád birodalma!

(Pósa L.)

Egy fiu :

Széchenyi emlékezete.

Hozzád fohászodunk
Teremtő szent Atyánk,
A hála szárnyain
Száll Hozzád fel imánk.

Honszerelmeért a
Legnagyobb magyarnak
Fenn csillaghonodban
Add meg a jutalmat.

Lássa szép hazáját
Milyennek kívánta :
Szabadnak, boldognak,
Mint volt hajdanába'.

Az Ő lángbuzgalmát
Oltsd át sziveinkbe :
S „Magyarország nem volt,
Hanem lesz !“ örökre . . .

(Szerző.)

Úgy van fiaim ! Hanem akkor dolgozzunk ám mi is a hazáért, mint a „legnagyobb magyar“ : önzetlenül, odaadón és buzgón. Kiáltatok háromszoros éljent Széchenyi István gróf halhatatlan emlékének !

*

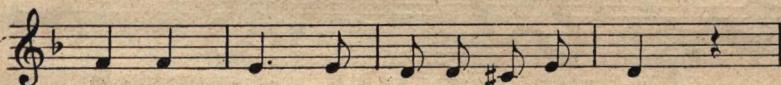
Most odább megyünk. Itt hagyjuk ezt a nekünk* másik kedves helyet, hogy meglátogassuk a közeli sűrűben a mi kis barátainkat, az éneklő madarakat. Sorakozzék ki-ki előbbi helyére. Induláskor gyujtsunk rá erre az indulóra : Indulj kis sereg . . . Rajta !

Induló, lépésre.

„Egri dalnok“ után.

In - dulj kis se - reg vig fi - uk - nak se - re - ge !.

Fel, fel ut - ra, ki - nek van szi - ve !

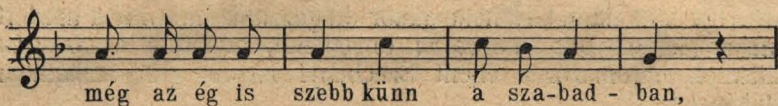
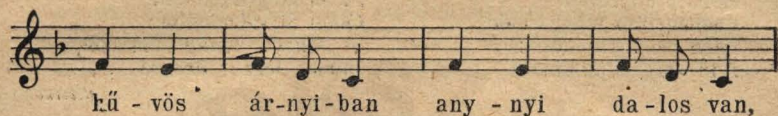
Im - re - ánk ö - röm - nap de - rü - le.

Sza - bad - ba jő - je - tek, Ott vi - dul fel.

keb - le - tek . . . vig é - nek közt é - led

Lépésre.

(Népdal.)

Árnyas er-dő - ben sze-ret-nék él-ni nyá-ron át,
Minden á-gon kis ma-dár-ka játszik é - ne - kel,

Ne-kem a zöld árnyas er-dő vi-dám ked-vet ad.
Fű, bo-kor közt szarvas és őz vi-dá-man szö - kel,

Lomb a fán vi - rág a fű-ben mint-ha in-te - ne:
Szép madár dal, lom-bok ár-nya óh-mily ked-vet ad:

Ár-nya-ink-ban meg-pi-heg-hetsz jőjj óh jőjj i - de!
Árnyas er - dő - ben sze-ret-nék él - ni nyá-ron át!

(Gyulai P.)

Itt volnánk!

Ugye bizony el is fáradtatok már egy kicsit, jól esnék a pihenés? Itt vár bennünket a puha pázsit, a hús árnyék, gyertünk, telepedjünk alája. Hozzatok ide a zászlót, támasszuk ide a fához, hadd legyen közöttünk, mert zászlóját a magyar soha el nem hagyja.

Tudok egy furcsa mesét; akinek kedve van meghallgatni, az vegye elő az ozsonáját s telepedjék ide elém.

*

Hát, beszél egy este a Bagolyné az alvó urához: „Kelj föl már apjuk!“ A nap is lement, már egészen megvirradt.

Bagoly úr erre egy nagyot ásít, megdörzsöli a szemét s így szól: „Ejnye de elaludtam! Pedig olyan reggel van már, szinte káprázik a szemem ettől a pompás sötétségtől!“ Erre szaporán felugrott az ágyból. A hold is épen most bukkant föl s bevilágított az ablakon. „Hu! anyjuk ereszd le a függönyt — szól Bagoly úr — mert nem látok.“

Bagolyné leereszti a függönyt aztán elkezd sopánkodni, hogy minék is van világosság a földön, mikor annyi sok baj van miatta. Lám a minap is szomszédja, Kuvik úr, ki szintén tagja a bagoly nemzetségnek, nagyon szerencsétlenül járt. Kora hajnalban — úgy 1 óra tájban, mikor legjobban süt a nap, — kénytelen volt elmenni hazulról, de a nagy világosságban neki ment egy póznának s eltörte egyik szárnyát. Már harmadik hete nyomja az ágyát, felesége meg ápolgatja.

„Szó, ami szó anyjuk — mondja Bagoly úr, — éhes vagyok, akad valami a kamrában, nézz ki.“

Egyet fordul Bagolyné asszony s megy ki a kamrába. Nem-sokára jön vissza három egereskét hozva.

„Éz bizony igen szűk kis reggeli lesz, — mondja Bagoly úr — igen soványak.“

„Ne zsörtölödj apjok, ugyis meg vagyunk híva ebédre a lányunkhoz, kit tavaly adtunk férhez oda a Csonkatoronyba.

A reggelit egy-kettőre bekapták, aztán Bagoly úr azt mondta a feleségének, hogy csak tisztogassa össze hamarjában a szobát, aztán indulhatnak. Ő meg majd azalatt előkeresi a pipáját meg a könyvét. Már az ábrázatjáról látni, hogy igen tudós madár őkegyelme.

Egyszerre csak jön az asszony. „No apjok, indulhatunk?“ „Néz ki, milyen idő van,“ — szól Bagoly úr. „Gyönyörű idő van apjok, a hold már lement, a csillagokat meg felhő takarja.“

„No, akkor hát induljunk, — mondja Bagoly úr, még déli kakasszó előtt oda érhetünk,“ becsukja könyvét, sarokba támasztja a pipáját s megindulnak kifelé.

Ott künn hó fedte az egész tájat.

Ej, de kár, hogy nem hoztam el a fekete ókulámat, boszankodik Bagoly úr, ettől a hótól alig látok.

Bosszúságukban leültek az erdőszélen egy fa ágára s huhogtak egy verset. A huhogásra odamegy a Róka koma.

— „Bagoly pajtás — hízeleg a ravasz — mit csináltok ott a fán?“

— „Láthatod — szól a Bagoly kurtán.“

— Nézd csak Bagoly pajtás, nézze csak Bagolyné asszony, mi van a számban! Arany kosár, gyémánt eperrel van tele. Ajándékba hoztam a kis Bagolyfiaknak. Átadnám Bagolyné asszonyomnak.

Bagolyék azonban tudják, mit akar a koma. Jól látták ők a sülétben, hogy nincs semmi a róka szájában, csak a villogó fogai, meg a piros nyelve. Őket szeretné csak lecsalogatni, hogy megfoghassa valamelyiköket. Dejszen le is piritotta a Bagolyné rendesen:

— Óh, a csúf füllögető jószág! Hogy hazudik, mintha könyvből olvasná.

Bagoly úr meg hatalmas karmait mutogatta a komának! El menj innen te vörös, mert úgy megtépázom az üstöködet, hogy holtig arról koldulsz.

Hát el is ballagott a koma nagy szégyenkezve, Bagolyék meg vígan indultak neki a csonkatoronynak, hova szerencsésen meg is érkeztek jóval déli kakasszó előtt. Ő náluk persze éjfélben van dél.

Volt nagy öröm a fiataloknál. Azt sem tudták hova legyeknek. Lett terített asztal egyszeribe, azon finom pecsenye vagy hétféle. Egyik jobb mint a másik: volt ott egér, patkány, pocok, ürge, hörcsög, szóval minden, ami bagolyszemnek, szájnak kedves. Olyan vegdégséget csaptak, hogy arról huhogott egy hétig az egész környék bagolysága.

Hajnal, — akarom mondani estefelé aztán felcihelődtek az öregek s nagy bucsúzkodás után elindultak hazafelé. De minél közelebb értek, annál kevesebbet láttak a világosságban. Kivált Bagoly úr minduntalan belevágta fejét egy-egy faágba.

„Húh! de nagyot koppant“ — kiáltja.

„Csak én utánam gyere“ — mondja Bagolyné. Végre aztán hazaértek. Arra már egészen ki is hajnalodott, azaz hogy a Bagolyéknak beesteledett, tehát feküdni indultak.

„Hanem apjuk, holnap korábban fölkelj ám, ne amikor már a göncölszekere is az égen jár s a hold is a hasadra süt!“

Jól van anyjuk, jól — mondja Bagoly ur — ha nem ébrednék föl, csak cibáld meg a fülemet. Ezzel befordult és elaludt. Ott künn meg épen most kel a nap. (A „Bagolyék“ c. elbeszélés után szabadon.)

*

Nos, tetszett-e a mesém? Hát a tanulságát ki tudná megmondani? (A bagoly hasznos állat, üldözni nem szabad.) Ugy van. S én tudom, hogy ti nem is fogjátok bántani sem a baglyot,

sem a többi hasznos madarat; azokról majd még többször is elbeszélgetünk.

Tudom azt is, hogy többen vannak köztetek olyanok, kik a faápolásban, madárvédelemben már szereztek maguknak érdemet. Ez által méltóvá tették magukat arra, hogy az Orsz. Ifjúsági Madárvédő Liga ez a nemes célú társaság őket tagjai sorába irassa.

Álljatok fel! Akinek a nevét felolvasom, lépjen ide elém, a többi pedig sorakozzék ezek háta mögé félkör alakban s legyen tanuja az ünnepélyes fogadalomnak, mit a kiválasztottak tesznek.

Névsorolvasás. (Lehetőleg csak az idősebb gyermekeket, illetőleg azok közül válasszunk.) Azután kézbe veszem a zászlót s kinyújtom. A fogadalmat tevők e mellé sorakoznak.

Kalapot le! Tegyétek fiaim kezeteiket hazánk szent jelvényére a nemzeti lobogóra, s mondjátok utánam az ünnepélyes fogadalmat:

Én, — mint édes magyar hazánk hű fia, — e szent jelvényre — s a magyar becsületre fogadom, — hogy a fákat — és hasznos madarakat — mindig megbecsülöm — és megkímélem, — azokat soha — és semmiképen nem pusztítom, — sőt szaporításukat — mentől jobban előmozdítom. — Fogadom, — hogy a háziállatokkal — kiméletesen bánok, — és soha — semmiféle állatot — nem kinezok. Fogadom, — hogy mindezeket — nemcsak hogy magam tartom, — hanem tőlem telhetőleg — másokkal is megtartatom. (Zászlót fel.)

Üdvözöllek bennetek édes gyermekeim, mint az O. I. M. L. tagjait s kérem a Mindenhatót, adjon nektek kitartást, erőt, hogy szent fogadástok szerint cselekedhessetek egész éltetek folyamán mindig Isten dicsőségére s édes magyar hazánk javára.

Átadom egyuttal felvételi jegyeiteket is, melyek folyton emlékeztessenek benneteket e szép mai napra és szolgáljanak buzdításul a jövőre. Szeretettel érdemeltétek ki e lapocskákat; tartásotok meg szívetekben továbbra is e szeretetet s boldogak lesztek ez életben.

Most pedig eresszétek ki a jókedveteket gyermekeim s kezdjétek játékba.

*

(Játék után.) Estefelé jár az idő, sorakozunk fiaim. Ide, ide, én közém.

Az egész délutánt kint töltöttük a szabad természetben; élveztük a nap éltető sugarát, gyönyörködtünk az ég tiszta kékjében, a mező, erdő zöldjében, tarka virágban, a szabadságban. Hálátlanok volnánk, ha nem emlékeznénk meg arról, kinek mindezt köszönhetjük. Lépj elő hát Terka s mondj egy szép verset!

Egy nagyobb lány:

Kinyitott könyv most a nagy természet,
Reszket szívem, hogyha bele nézek.
A jó Isten szerelmének könyve
Az égboltnak kék selymébe kötve.

Mint drága csat, tündöklék tábláján
 Az ég s földet ölelő szivárvány
 Virágai a tarka mezőnek
 Áldástele betüként beszélnek.

Van e a ki reá ne ismerne
 Munkájából annak szerzőjére!?

(Kuthen)

Egy nagyobb fiu: Hálát adunk neked édes mennyei atyánk, hogy ezt a szép világot teremtetted. Hálát adunk neked, hogy az embert saját képmásodra teremtén a természet fölött urrá tetted. Engedd óh szerető Atyánk, hogy embertársaink, s mindennemű teremtményeid iránt érző szívvvel legyünk, hogy úgy egykor szent színed előtt mi is kegyelmet nyerjünk. Ammen.

*

Most pedig kedves gyermekeim keresse meg mindenki előbbeni helyét a sorban s megindulunk hazafelé még pedig evvel a nótával „Én vagyok a petri gulyás“ ...

Rajta!

Indulószerűen.

(Népdal.)

1. Én vagyok a Pet-ri gu-lyás én ör-zöm a
2. Van er-de-je, van me-ze-je, van e-lég csor-
3. Van boj-tá-rom ket-tő, há-rom, a gu-lyá-mat

1. nyá-jam nem más, Pet-ri-nek nagy a ha-tá-ra,
2. gó kut fe-je, A-kármer-re hajt-sak e-lé,
3. rá-jok ha-gyom: Ma-gam u-tá-nok sé-tá-lok,

1. gu-lyám azt sza-ba-don jár-ja Tyu-haj - jal
2. ked-ve-m te-lik minden fe-lé Tyu-haj - jal
3. he-gyen völ-gyön fu-ru-lyá-lok Tyu-haj - jal

Lépésre.

(Népdal.)

Al-ko-nyo-dik már a nap, min-den hosszabb
A vi-rág is ál-mos már, fe-je jobb-ra

ár - nyat kap, Fá - kon a kis ma -
bal - ra jár, Én is be - bal - lag -

dár-se-reg ta-ka-ro-dót csi-cse - reg.
ha-tok hát, ad-jon Is-ten jojt-sza - kát!

* * *

— A kidolgozásra nézve annyit kívánok megjegyezni, hogy igyekeztem azt a magyar népiskolák nagyobb részét kitevő osztatlan iskola viszonyaihoz alkalmazni.

— A Liga szervezésére vonatkozólag pedig én az ügy kárára levőnek tartom, ha abba minden válogatás nélkül bárki beléphet. Szerintem sokkal jobban elérjük vele a kitűzött célt, ha a gyermekeknek a felvételt előzetes madárvédelmi tevékenységgel kell kiérdemelni, mert ez biztosíték lesz egyúttal a jövőre is.

Miként ünnepeljük a Madarak és Fák Napját?

Irta: Dr. Wagner József, aradi főgimn. tanár.

Jelige: „S mond a holló: sohasem!”

Az ünnepély színhelye.

Az ünnepélyek rendezésének legelemibb követelménye a sceneria kellő megválasztása és az alkalomhoz illő felszerelése. Ha a hazafias ünnepélyen ott kell lenni a király portraitjának, gyászünnepélyen vagy más emlékünnepélyen az illető, kinek emlékére rendezik, képének és más külső attributumainak, minők pld. emlékérmek, kokárdák stb. úgy mért lenne ép a Madarak és Fák Napja kivétel? Minő hatása lehet egy a díszteremben, vagy pláne tornateremben rendezett ilyen ünnepélynek a zsenge fiatalság érzelmi és képzelmi világára, mikor itt nincs semmi, ami őt a hatalmas természetre és annak legbájosabb alkotásaira: a növény- és madárvilágra emlékeztetné? Már pedig e zsenge korban az elemi iskolai ifjúságra miként lehet másképp hatni, ha nem annak az eszköznek felhasználásával, mely erre egyedül alkalmas, t. i.: a képzelet és szív útján? Az értelem még sokkal fejletlenebb náluk, semhogy ész-okokkal, obstruktv. definitiókkal, tudományos ismereteknek fejükbe tölcserézésével a kitűzött célt: a természet szeretetét el lehetne érni. Nos, ha így áll a dolog, mért ne történhetne már az ünnepély színhelyének megválasztása és elrendelése is a mondottak szemelött tartásával?

Az ünnepély csakis a szabadban tartandó. Ha az intézetnek van kertje, sétater: ott, ha nem, úgy módot kell rá találni, hogy a városnak vagy falunak egy erre legalkalmasabb oly helye válasszassék ki, mely a beszédközben történő utalásokra, a természet adományaira különös tekintettel az aktuális tárgyra, önként kínálkozik. Hisz szabadság s egyéb hazafias ünnepeket is a Petőfi-, Kossuth-, Szabadság-, Honvéd stb. szobroknál vagy a temetőben tartják, minthogy így a hely is a gondolatasszociációk útján a hangulat kellő felkeltésére a legalkalmasabb. Miért félnénk tehát gyermekeinket akár az erdőbe is kivezetni, hol az anyaszűz természet kebelén minden, amit látnak és hallanak, arra emlékezteti őket, amire az előadás sokkal erőtlenebbül s közvetlenségből szerethetik meg azt, aminek megszerettetésére a beszéd csak buzdíthatja őket? Egy ilyen környezetben megtartott ünnepélyen nem fog a

gyermek unatkozni s ásitozni, mert nem érti a mondottakat; de még ha meg is tenné s elbámulna, annál jobb, mert amit megbámul, az emlékezetébe vésődik kitörölhetetlenebbül minden beszédnél.

Az ünnepély kerete, lefolyása.

Tapasztalati tény az is, hogy mentől több és élénkebb részt juttatunk a fiatalságnak az oktatás keretén belül, szóval minél jobban van foglalkoztatva, annál tágabb tere nyílik az öntevékenységnek, mely egyúttal e tevékenység maradandóságát garantálja. Teljesen elhibázott dolog volna tehát egy olyan ünnepély, mely voltaképpen csak egy, a tanító, vagy igazgató által előadott vagy pláne felolvasott beszédből állana. Ami a beszédet illeti, arra még visszatérek később s igyekezni fogok egy megfelelő mintaelőadás vezérfonalát megállapítani. Itt csak annyit, hogy szerény nézetem szerint, ha mindenféle más ünnepélyeknek tarka és változatos műsort tudunk adni, úgy ne resteljük a fáradságot a Madarak és Fák Napjától sem, de tekintetbe véve az előbbmondottakat, olyaténképen, hogy benne a kicsinyeknek is mentől több részük legyen.

Az ünnepélyt egyáltalában, hacsak komoly akadályok ezt lehetetlenné nem teszik, egy kirándulásos majálisféle ünnepség keretében tartanám véghezviendőnek. Legcélszerűbb volna, ha az egész intézet tanítókkal, igazgatóval s az esetleg csatlakozó szülőkkel és rokonokkal kísétál vagy kiutazik egy közeli erdőbe. Visznek magukkal útravaló elemózsiát, mert csak késő délután térnének haza, hogy mire sötétedik, mégis otthon legyenek.

Kint aztán az ünnepélyt énekkel kezdik. Még pedig oly dalokat énekeljenek, melyek a természet szépségével foglalkoznak. Főleg népdalaink közt találunk eleget, bár műdalaink is vannak ilyenek szép számmal s ha esetleg a hazafias motívum is megcsendül bennök (Járjatok be minden földet), annál jobb. A különféle énekgyűjteményekben akad elég erre a célra alkalmas dal. Leghelyesebb volna különben, ha egyszer megfelelő s ily célra való dalok írására is tűzne ki pályázatot az illetékes forum: az Orsz. Állatvédő Egyesület.

Az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga intézményét is szépen be lehet venni az ünnepség keretébe. Először is a természet és speciálisan a növény- és madárvilág kultusza terén nemes versenyt kell fejleszteni a gyermekek közt, mely ne csak abból álljon, hogy odahaza kalitkában a pukkadásig hízal egy kanárit, gilicét, vagy más madarat. Sokkal többet ér ennél, ha ki-ki télen az éhező madaraknak élelmet ad, azokat magához szoktatja s egyáltalában elősegíti a többi madarak munkáját is, hogy ha fészküket a lakóházon vagy közelében helyezik el. A madarak védelmével azonban párhuzamos legyen más nem kártékony állatok védelmezése is. A növényvilág iránt sem azzal rójja le adóját, ha minden-

nap csokrot köt a virágokból. Faluhelyen úgyszemint meg van a virág kultusza. Városban azonban a „Virágos Budapest“ mozgalom intenciójának megfelelő mederbe terelendő az ifjúság ambíciója, kapcsolatban azzal, hogy a fák, növények rongálásáról leszoktassuk az ebben gyönyörűséget találókat. E nemes verseny intenzívebbé tehető a jutalmak és pirongatások esetleg kisebb büntetések útján. E jutalmak az ünnepély keretében volnának kiosztandók azoknak, kik tanúk (szülők, rokonok stb.) által igazolt tetteikkel ezt kiérdemelték. Így jutalmat érdemel, ki mást visszatartott fészekszedéstől, fák megcsonkításától, állatok bántalmazásától stb. Büntetés érje azokat, kikre ily csínyek rábizonyultak s a büntetés ne testi legyen, hanem pld. a játéktól való eltiltás, ami sokkal többet ér, mert az ilyen fiúknak, ha nem játszhatik a többivel, keserű emlék lesz ez eléggé. Különben a büntetés az egyéniséghez, amennyiben már ilyen is van ily fiatal korban, alkalmazandó. A jutalmak pedig a meglevő alapítványok kamataiból vagy pedig a könyvajándékokból osztandók ki, esetleg külön kis beszéddel.

Már az elemi iskolában kitűnnek egyesek szavaló tehetségükkel. Ezek megfelelő tárgyú költeményeket vagy akár meséket is szavalhatnak, melyekkel kettős célt érünk el: az állat- és növényvilágon kívül az irodalom oltárán is áldozunk. Oly költeményeket, mint pld.: Anyám tyúkja (Petőfi), Mátyás anyja („Szilágyi Erzsébet levelét megírta“) stb. kellő számmal találunk irodalmunkban. Igen hatásosak lehetnek azután oly történetek is, melyek az állatok hűségéről s egyéb jó tulajdonságairól szólnak, minő az életmentő kutya, a kiéheztetett oroszlán, mely nem falta fel a ketrecébe dobott lovagot, kiben felismerte egykori jótevőjét, aki a szűrő tövist talpából kihúzta stb. Ezek vagy az ünnepi szónoklatba, vagy külön számként is szerepelhetnek. Ez esetben egyik ügyesebb mondhatja el, vagy olvashatja fel.

A beszéd.

Főszáma az ünnepélynek természetesen az oktató tartalmu előadás, mely körülbelül következő formába volna foglalható, tekintetbe véve, hogy a zsenge hallgatóság értelmi színvonala a hőszszebb előadást intensive nem képes appercipiálni, pláne ha szakszerűbbé talál lenni az előadás:

Édes Fiaim!

Akik közületek az idén járnak először iskolába, azok bizonyára megkérdezték az idősebbeket, hogy mért nevezzük a mai napot Madarak és Fák Napjának, miért van ma ép úgy yakáció, mint pld. akár a király nevenapján. És ha akadt talán közületek egy-két lustább fiú, aki talán szivesebben ül otthon a kuckóban a képes mesekönyve mellett, (mint hogy ily kirándulásban részt vegyen, ahol bizony el is lehet fáradni), az talán azt is megkér-

dezte, hogy miért is van Madarak és Fák Napja (és miért kell hazulról ilyen messzire menni).

Hát bizony édes gyerekeim, azt még nem is tudhatjátok mindnyájan, hogy mire való is az a Madarak és Fák Napja. Nohát csak vigyázzatok ide, majd elmondom én nektek mindjárt.

Tudom, nincs köztetek egy sem, aki ne tudná könyv nélkül a maga, az édes anyja, édes apja nevenapját és születésnapját. Hát azt még csak megérti mindenki, hogy mért ünnepeljük meg a születésnapot. No mert ezen a napon mindenki egy évvel idősebb lesz, egy évvel több telt el azóta, hogy született. A születésnapkor úgye édes apátoknak vagy anyátoknak köszöntőt mondtok és kívántok nekik minden jót, erőt egészséget, megígéritek nekik, hogy ezentúl még jobbak fogtok lenni, hogy nekik örömet szereztek s kériitek őket, hogy benneteket is szeressenek továbbra is.

Hát mire való a névnap? Úgye, ti azt hiszitek, hogy mivel az a József név a kalendáriumban március 19-ére, vagy az az István név augusztus 20-ára van téve, hát azért a Jóska fiúk március 19-én, a Pisták augusztus 20-án és így tovább kiki akkor ünnepli a maga nevenapját, amikor a kalendáriumban meg van írva, s ez jó, mert legalább így nemcsak a születésnapra, hanem a névnapra is kaptok ajándékot? Hát ti mindig szerettek kérdezni; no most majd én fogok egyet kérdezni. Mért van a kalendáriumban mindennapra egy név? Csak azért, hogy ti névnap ajándékot kaphassatok? No erre nem tudtok felelni, azért hát majd megmondom én magam. A kalendáriumban levő kereszt neveket mind híres, nevezetes, bátor, bölcs, istenfélő, jószívű és csupa ilyen kiváló emberek viselték és már most mindenki a szüleitől annak a kereszt nevét kapja, akihez hasonlóvá nevelni szeretnék gyermeküket a szülők. A Pisták tehát legyenek olyan istenfélők, mint Szent István, a Lacik olyan bátrak, mint Szent László és így tovább. Az a névnap tehát arra való, hogy ki-ki megemlékezzék arról a nagy emberről, akinek a nevét viseli és akinek a jópéldáját utánózni akarja.

Bizton van azonban köztetek, aki erre így szólna: „Dehát mire való a Madarak és Fák Napja? Tán a születésnapjukat, vagy a névnapjukat ünnepeljük? Hiszen minden madár más és más napon született, a fák meg nem is születnek. A nevenapja meg egyáltalában nincs benn a kalendáriumban egy fának vagy madárnak sem. De ha benn is volna, mire való ez? Hisz a fákat és madarakat nem akarjuk utánózni, mint Szent Lászlót vagy Hunyady Jánost. S mire való volna a születésük napját tudni? Talán, hogy nekik is gratuláljunk, mint apának, anyának, akik mi érettünk dolgoznak, vagy a bácsinak és néninek, akik annyi ajándékot hoznak nekünk? Hisz még sohasem kaptam egy madártól vagy fától sem ajándékot, hát akkor miért gratuláljak nekik.“

Nos, ha vannak köztetek, akik így gondolkoznak, hát azok igen-igen rosszul és csúnyán goudolkoznak; De hát nem lehet érte haragudni, mert nem tudják még, hogy azok a madarak és

fák mik és mi mindent köszönhetünk mi nekik. Pedig ezt minden fiúnak illik és kell is tudni. Azért hát hallgassatok rám, hadd értsétek meg ezt is.

Először is azt kell nektek megmondanom, hogy a fák és madarak nekünk embereknek édes testvéreink, épen olyan élő lények, mint mi s ép úgy az Istentől teremtett fiai ennek a körülöttetek levő szép nagy természetnek, mint ti magatok. „De hát hogyan lehetséges ez?” kérdezitek ti. „Hisz a madarak csak állatok, a fák meg nem is élnek!” mondja talán némelyik kis tudatlan.

Nos hát tudjátok meg, hogy a fák és madarak is élnek. Ha egyszer megpróbálnók megtenni azt a szörnyüséget, hogy elutaznánk egy pár évre s a lakásban hagynók bezárva a kalitkában a gilicét, az aranyhalakat a medencéjükben, a virágokat a virág-cserépben s az építőköveket, melyekkel játszani szoktatok az asztalon: mit látnánk, mikor visszatérnénk? Az építőkövek ép úgy ott hevernének az asztalon, mint azelőtt. A virágokból nem maradna más, mint egy pár apró elszáradt szálacska, az aranyhalak s a gilice se élnének, csak toll, pikkely és kis csontok mutatnák, hogy ott haltak meg. Hát mért haltak meg? Mindnyájan tudjátok: mert a virágot nem öntözték, elhervadt, elpusztult; az aranyhal, a gilice nem kapott enni és inni, éhen-szomjan haltak meg. S a kő! A kőnek nem kell se étel, se ital, mert nem is él, a kő nem élő lény, hanem élettelen tárgy. Míg a virág, az aranyhal, a gilice élőlények.

No lám, most már látjátok a különbséget. Az élő lényeket arról lehet megismerni, hogy ételre-italra van szükségük, hogy életben maradhassanak. Az életük akkor kezdődött, mikor megszülettek s akkor végződik, mikor meghalnak. Az élettelen tárgy, amilyen a kő, nem születik, nem szorul táplálékra s nem hal meg. Ellenben a növények s így a fák is, mert ezek nem mások, mint hosszúéletű és nagyra nőző növények és azután az állatok, pld. a gilice is, csakugyan élő lények, amelyek táplálék nélkül elpusztulnak, akárcsak az ember. De ti tudjátok, hogy más fontos különbség is van maguk az élőlények között: a fák s a többi növények egy helyben vannak. Ott, ahol születtek, vagy ahol a kertész őket elülteti, ott maradnak holtukig. Miért? Mert a földben gyökerükkel megtalálják a szükséges táplálékot. Míg az állatok és az ember nem maradhatnak egy helyben. Az ő gyomruk nem ér le a földbe, mint a növények gyomra: a gyökér. Azért ők mozogni, járni is tudnak, a halak úszni, a madarak repülni, hogy táplálékukat megkereshessék.

Ezek a különbségek ezt a szép nagy természetet 3 országra osztják: első az ásványország, melybe az élettelen tárgyak, a kövek és ásványok tartoznak. A második a növényország, hová a növények és fák tartoznak; ezek, amint az előbb láttuk, már élő lények, csak helyüket elhagyni nem tudják. A harmadik az állatország, hová a mindenféle állatok, tehát a madarak is és az állatok királya,

az ember is tartozik. Ezek az országok persze nem úgy fektűsnek egymás mellett, mint pld. Magyarország és Oláhország, hanem ásványok, fák és állatok, madarak, emberek az egész föld kerek-ségén.

Hát hogyan van az, hogy az egész föld tele van fákkal és állatokkal s az emberek őket mindenütt szeretik és terjesztik? Ez édes fiaim, nemcsak azért van, mert a fák és madarak s a többi állatok is ép olyan élő lények és Isten teremtményei, mint mi vagyunk. Hiszen a mérges gombák vagy a vipera, a cápa és sok más állat szintén élő lény és ép úgy Isten teremtménye, mint mi emberek s mégis ezeket pusztítják az emberek, ahogyan csak tudják. Lássátok, épen azért pusztítják őket, mert ezek nemcsak nem hasznosak, hanem még kárt is okoznak. Ellenben a fákat és madarakat ép azért szereti és védi minden okos ember, mert ezek rengeteg módon hasznosak.

Nézzetek meg csak egy fát, pld. az almafát. Mennyi minden hasznot hoz. Nyáron a melegben siettek az árnyéka alá és dicséritek a jó öreg almafát, hogy védőleg terjeszti ki rátok karjait, az ágakat és lombjait a nap forró sugarai ellen. A jó almafa nem szól semmit, csak mosolyogva himbálja a szellőre dús lombozatát. S ti az árnyékban gyönyörködtök a fa szépségében, hisz ép most nyílnak virágai, melynek illata csiklandozza orrotokat és vígan mondjátok egymásnak: „Ni-ni, milyen szépek az almafa virágai s milyen jó szaguk van!” Ha nyár vége felé menekültök az almafa árnyéka alá, újabb öröm vár rátok. A jó almafa meghálálja nektek, hogy nem bántottátok, nem téptétek le virágait: ezekből a virágokból pompás almák lettek, melyeket szívesen kínál lelőgő ágaival, csak érte kell nyúlni és le kell tépni és éhséget, szomjúságot csillapít. S mialatt jóízűen eszed a zamatos almát, megszólal a fészkelő madár az ágon. Mert a madárnak is ad a fa lakást, hol fészket rakhat s te csodálkozva látod, hogy egy egyszerű fa embernek-állatnak mennyi jóval szolgál. De jön a tél. Az almafába becsapott a villám, ki kellett vágni. S mialatt az almafa ágainál melegszel a kályha mellett, jön az asztalos, hoz székeket és egy hintalovat, melyet az almafa törzséből csináltatott apád s a jó almafa emlékére isztok egy pohár jó almabort, amely az almafa almáiból készült.

Látod-látod, rossz fiú! Azt mondtad, hogy a fák nem élnek, nem akartad elismerni, hogy testvéred s most ime szégyenkezve kell bevallanod, hogy a fa legjobb barátod, olyan jó hozzád, akár az édes szüléd. Hisz mindenét odaadja: melegben hűsít, fájával hidegben felmelegít, szemedet szépségével, orrodra illatával, füledet a rajta szállásoló madárka énekével gyönyörködteti, éhségedet, szomjadat csillapítja, árnyékával betakar, ha alszol alatta, sőt még holta után is csak örökséget hagy rád: fáját eltűzelheted, vagy deszkát, gerendát faraghatsz belőle, melyekből házat, hajót építenek, kocsit, bútort, szerszámot, játékot faragnak, ami ha elromlik, még mindig el lehet tüzelni. Vagy pld. Tudod-e azt, hogy mikor

télen szénnel fűtenek nálatok, ezt is a több ezer év előtt elsülyedt erdők fáinak köszönheted, amelyek a föld alatt lassankint szénné alakultak át, vagyis megszesenedtek?

S így van ez többé-kevésbé minden fánál és növénynél. Egy pár mérges növény kivételével mindegyik csak hasznot hajt. Millió és millió ember csak csupán növényi dolgokat eszik, főleg a meleg vidékeken. A néger, ha éhes és szomjas, leráz egy pár kókuszdiót a fáról, amelynek belsejében levő kókusztejjel szomját csillapítja, magát a kókuszdiót megeszi és máris jóllakott. Táplálékaink közül, mindaz, ami nem hús, zsír, vagy tojás, a növényország ajándéka. A kenyér, amelynek lisztjét búzából, rozsból, kukoricából, a cukor, melyet répából készítenek, a főzelékek, a gyümölcsök, a kávé, a csokoládé, a méz, a bor, mely a szőlőből, a sör, mely az árpából készül, mindez a növényország ajándéka. A ruházat nagyrésze mind a növényvilágból kerül ki; erre a célra szolgálnak: a len- és kender, melyből vásznat szőnek, a szalma, melyből kalapot, sőt maga a fa is, melyből facipót készítenek, míg a pamut és gyapot a meleg déli vidékeken terem. A fák azonban többszörös hasznot nyújtanak, mert mint láttuk, az életben mindenütt alig lehetnénk el a fa anyaga nélkül, mely az iparcikkek gyártására és tüzelésre annyira szükséges. De az állatországoknak is igen nagy hasznára van a növényország. A legtöbb állat növényi táplálékból él s így azok is, amelyek a leghasznosabb háziállatok, mint pld. a ló, a szarvasmarha, a baromfiak stb. Tehát ha a növényeket és fákat bántjuk, önmagunknak ártunk, ha pedig őket védjük, magunknak használunk.¹ Azonkívül a fák, vagyis az erdők adnak menedéket még számos erdei állatnak, melyeknek vagy a húsát esszük meg, milyen az őz, szarvas, fácán stb., vagy bőre értékes, milyen a medve, hiúz, menyét stb. Végül az állatok legkedvesebbjai, a madarak is fákon, erdőkben ütik fel tanyájukat, melyeknek hasznáról később fogunk szólni, úgy, hogy ezzel is csak javunkra vannak az erdők. Hát azokról a rovarrevő növényekről ne szóljunk, melyek a rájuk szálló kártékony rovarokat megölik és megemésztik? Mert ilyenek is vannak ám szép számmal.

De ki győzné elsorolni a növényországnak s a fának sokféle hasznosságait! S mindezen jótéteményekért mit kérnek viszonzásul a fák s a többi növények? Semmit, csak azt, hogy ne bántsuk őket, mert ők nem tudnak a rosszakarójuk elől elmenekülni. Nem is magyar gyerek az, aki egy védtelen növényt vagy fát bánt. Gyáva gyerek az ilyen, a magyar gyerek pedig nem gyáva. A magyar fiú csak olyant bánt, aki tud védekezni. Képzeltetik, hogy fáj annak a fának, ha egy ágát letöríték s ő nem tud védekezni, nem mozdulhat. Ugy-e, egyőtök sem szeretne fa lenni, amíg olyan gyáva gyerek is akad, aki a fákat bántja? De hálátlan is az, aki a fákat, növényeket, az ő legnagyobb jótévőit bántja. Leg-

¹ Hiszen ahol fák vannak, még a levegőt is jobb színi és belélegzeni.

nagyobb bűn a hálátlanság. Végül oktan és ostoba is az, aki azoknak árt, akik neki használnak. Hisz a fák és növények egyebet sem kívánnak, mint az embereknek használni. Azért van tehát, hogy az egész földön mindenütt a fákat és növényeket védik, ültetik, terjesztik s azokat, akik az ültetvényekben kárt okoznak, megbüntetik.

Ezek után már most nem hiszem, hogy a fákat ne szeretnék úgy, mint tulajdon testvéreket.

No de hát a madarakkal hogy állunk? Azok is olyan hasznosak? Azt tudjátok, hogy a madarak az állatországba tartoznak s hogy az állatország majdnem olyan hasznos, mint a növényország. A hús és zsír az ő ajándékuk, bőrük, szőrük, ruházatunk, lábbelink készítésére és más célokra is szolgálnak, sőt munkát is végeztetünk velük, pld. a ló terhet húz, a szarvasmarha szintén, a kutya a házat és a nyáját őrzi, a vadásznak a vadat felhajtja, vagy el is fogja és így tovább.

Amit a madarakról elmondhatunk, az megint csak arra fog benneteket taníthatni, hogy őket is szeressétek, mint a legjobb barátaitokat. Míg a halak a vízben valóságos börtönben élnek, amelyet ha elhagynak, el is pusztulnak, mert csak ott tudnak megélni; s míg a többi állat is, mint nagyon sokáig az ember is volt, a földhöz van lekötve, addig a madár szabadon bolyonghat a nagy levegőégben s ha kifáradt, visszatérhet a földre. A közmondás is azt mondja: „Szabad, mint a madár!” A szabadság szeretetével példát ad nekünk embereknek is s a madarak a mi tanítómestereink a repülésben, a levegő meghódításában. Milyen nagy dolog lesz az, ha egyszer majd olyan gyorsan tud repülni és terhet szállítani a levegőben, mint a madár! Akkor majd sajnálkozva fognak visszagondolni arra az időre, mikor az ember, akárcsak a négylábú állatok, a földről nem tudott felemelkedni. Tudósaink, akik a repülőgépeket akarják tökéletessé tenni, a madarak repülését tanulmányozzák. Vagyis ha madarak nem volnának, akkor bizonyára senkinek nem jutott volna eszébe a levegőt közlekedésre felhasználni.

De másban is követendő példát szolgáltat a madár. Láttátok-e már, hogy a madár hogyan szokott fészket rakni? Hogyan keresgél, míg talál egy megfelelő védett helyet, hol ellenségei nem férnek úgy hozzá a fészkekhez! Bámulatos ügyességgel körülaggatja levéllel, mohával s miegymással, úgy, hogy alig ismerni rá. S magát a fészket hosszas munkával, mindenholnan egyenkint összehordott galyakból, fűszálakból, sárból rakja, fűzi, fonja csőrével s levéllel, tollal kibéleli, hogy puha és meleg legyen. Mennyi gondosság és szeretet egy kis madárkától leendő fiókái iránt, tanulhat tőle az ember is! Mikor meg a tojások a fészkekben vannak, micsoda türelemmel ül rajtuk a madármama, hogy teste melegével kiköltse őket! A galamb 18, a tyúk 21, a kacsza 25, a hattyú 42 napig, sőt a struccmadár majdnem 2 hónapig vesztegel egy helyen, míg végre kikelnek a fiókák. S most kezdődik csak

a munka. Számos madár fiókái rögtön tudnak járni pld. a csirkék: ezekkel anyjuk folyton együtt jár s tyúk anyó megtanítja őket kapargálni mag és giliszta után, védi őket élete kockáztatásával más állatok ellen. Más madarak, főképen az énekesek, nem tudják fészüket rögtön elhagyni: ezeknek tehát szülei úgy hoznak mindenfelől élelmet s ha már megtollasodtak s elérkezik a repülés ideje, mennyi gonddal tanítják őket repülni, először egyik ágról a másikra, majd messzebbre is. Valóban nincs más állat a madarakon kívül, mely annyi fáradsággal nevelné kicsinyeit. Mintha emberi esze és szíve volna minden madáranyának, úgy szereti, ápolja, neveli és védi fiókait mindegyik.

De nemcsak kicsinyeikkkel szemben viseltetnek ilyen szeretettel, hanem egymás iránt is, amit leginkább a költözés idejében lehet tapasztalni. Tudjátok bizonyára mindnyájan, hogy madárkaink nagy része ősszel elköltözik melegebb tájakra. Itt ugyanis táplálékot nem találnának, mert főtáplálékuk: a rovarok, télen elhullanak s magokat sem tudnak találni télen, míg ahova mennek, messze délen Afrikában, ott van elég táplálék számukra. Ezt a hosszú utat nem egyenkint teszik meg, hanem nagy csapatokba verődnek össze s az öregebbek és tapasztaltabbak vezetik őket a legrövidebb és legbiztosabb úton, melyet már jól ismernek. Hát nem szép ez a szoros baráti összetartás? Olyan okosan csinálják, mintha emberek volnának. Az meg még érdekesebb, hogy hogyan visznek hírt rólunk magyarokról távoli világrészekbe. Van Budapesten egy országos nagy hivatal, amelynek feladata a madarak életét megfigyelni és gondozni, a neve: *Ornithologiai Központ*. Ez könnyű fémkarikákat szokott ráerősíteni a madárkák lábára „*Ornithologiai Központ, Budapest*“ felírással. Már most, aki ott lent Afrikában a madarat a kis felírással táblácskával megtalálja, az megizeni azt ide Pestre az intézetnek s messze földön lakó anglus és más népek is megtudják, hogy mi magyarok is hogy szeretjük a madarakat. Ha egyenként mennének oly messzi útra kis madaraink, alig jutna oda néhány. De így összetartással a gyengék is eljutnak s nem kell nekik átaludni itthon a telet, mint némely állatnak, mely nem találván elég élelmet a hideg miatt is elbujik s alszik télen, így a medve, sündiszó, béka stb. A madár e helyett úgy tesz, mint a gazdag ember, aki a téli hideg elől déli meleg vidékre utazik: nem fázik, nem alszik hónapokon át, hanem megnézett egy csomó szép vidéket s a tél végén annál vigabban jön haza.

Mindezekből láthatjátok, hogy milyen jó szívú és okos állatok a madárkák. Jó szívú és okos emberek a madarakat csakis szeretetik és védik is.

De nézzük hasznukat. Amelyek a madarak közül házi állatok, azoknak a hasznát ugyis ismeritek. Ki ne szeretné a csirke- vagy liba és kacsapecsenyét? Hát a tojás milyen jó és szükséges? Tésztát nem is lehet tojás nélkül csinálni. S lám egy jó tojó tyúk egy évben 150 tojást is tojik. Hát a tollukkal bélelt vánkos és dunna, úgye az se megvetendő? De a többi madár is hasznos.

Ha nem is esszük meg mindegyiknek husát, de énekét szívesen meghallgatjuk s főleg azért tartozunk valamennyinek nagy köszönettel, hogy a fák ellenségeit, tehát a mi jó barátaink ellenségét s így a mi ellenségeinket is: a rovarokat pusztítják, ezeket falják fel. Csak egy példát hozok fel. Most olvasom az újságban, hogy Kiskunhalas város polgármestere levélben mondott köszönetet a fent említett Ornithologiai Központnak. Kiskunhalasnak ugyanis van egy nagy gyümölcsöse s itt az Ornithologiai Központ segítségével fészekodukat állítottak fel, hogy megkönnyítsék a madaraknak a fészekrakást. S az eredmény meg is volt, mert sok madár tudott fészket rakni, a rovarokat, férgeket jól pusztították s így a gyümölcsstermésben alig volt férges gyümölcs, úgy hogy sokkal többet kaptak érte, mint máskor. Kiskunhalas gyümölcsösében most még több fészekodut állít fel. Más madarak még nagyobb kártékony állatot is pusztítanak, pld. az ölyv és bagoly az egeret, sőt a ragadozó madarak között még olyanok is vannak, mint pld. a keselyű, mely a szabadon heverő dögöket és hullákat fogyasztja el s így egészségi szempontból tesz hasznos szolgálatot, mert különben a dög a levegőt rontaná meg.

Mindezek az okok teszik érthetővé, hogy a madarakat már ősidőktől fogva szerették, sőt tisztelték. A régi egyiptomiaknak szent madara volt az ibisz, a régi görögöknek a bagoly, a franciáknak a kakas, a rómaiaknak a sas, mely ma is több állam címerében bent van, nekünk magyaroknak a turulmadár. A madarak védelme is el van terjedve művelt és műveletlen országokban egyaránt. Erdőkben, kertekben, ligetekben fészkelő odukat vagy etető ládikákat tesznek ki számukra, némely helyen még egyéb különös szép szokásokat is gyakorolnak pld. a norvégek karácsonykor házuk elé egy gabonakévé tüznek karóra az éhező madarak számára. S ilyen bánásmóddal úgy magához tudja az ember őket szoktatni, hogy be is lehet őket tanítani, mint a galambokat postagalambbá nevelni stb.

Egy szó mint száz: a madarak ép úgy méltók a szeretetre és védelemre, mint a fák, mert szeretik a szabadságot, kicsinyeiket önfeláldozóan nevelik, egymást gyámolítják, a növényország ellenségeit irtják s így nekünk is nagy hasznot okoznak.

Nos ezek után azt hiszem mindnyájan elismeritek, hogy a madarak és fák nagyon is megérdemlik, hogy évenként legalább egy napot nekik szenteljünk s e napon fogadalmat tegyünk, hogy testvéreinkként fogjuk őket szeretni, etetni, öntözni, védeni, gyámolítani, s nem engedjük meg, hogy bárki is bántalmazza őket. Igérjétek meg tehát ti is, ha van érző szívetek és okos eszetek, hogy így fogtok cselekedni. Aki pedig nem akar így cselekedni, az ne is fogadja el az állat- és növényország ajándékait, hanem egyék követ, igyék mindég csak olyan vizet, melyben hal se tudna megélni, járjon ruhátlan, mezitláb, hajadon fővel télen is, a szabad ég alatt lakjék s köveken aludjon. De azt hiszem ezt senki sem akarja.

Aki tehát elfogadja az állatok és növények ajándékait, az becsülje is meg őket.

Fiaim, szeressétek a természetet és testvéreiteket, a növényeket és az állatokat!

Függelék.

Madarak és Fák napján előadásra alkalmas tárgyú művek repertoriumának vázlata:

1. *Brehm* nagy munkájából válogatott megfelelő részek.
2. *Herman Ottó*: „A madarak hasznáról és káráról“. Ebből főleg sok érdekes részletet lehet kiválogatni (pld.: A madár szava értelmezve).
3. *Theodor Etzel*: „Fabeln und Parabeln der Weltliteratur“. Leipzig. A több száz mese közt a világirodalom legjobb meséi is fel vannak véve kezdve az óhindu (szanszkrit) irodalmon a legújabb korig. Itt persze a tanító lefordítva magyarra, adhatja csak elő a megfelelőket.
4. *Tompa Mihály*: Virágregék. — Fáy András meséi.
5. *Ovidius*: Átváltozások (Metamorphoseon libri).

Végül álljon itt egy pár leíró vagy elbeszélő költeményünk és mesénk, melyek a természet, a madár- és növényvilág megkedveltetésére alkalmasak lévén, ily alkalmakkor való előadásra önként kínálkoznak:

Arany: Fülemile. Pusztai fűz. Mátyás anyja. stb.

Petőfi: Erdei lak. Az Alföld. A Tisza. Pusztta télen. Anyám tyúkjá stb.

Tompa: Rab gólya. Falusi kép. Árvalányhaj. Ibolya álmái. (Virágregék).

Gyulai: Két cica meg a hamis gyerek. Krisztus és a madarak. stb.

Lévai: Szüretünk. stb.

Czuczor: Fülemile és béka. stb.

Vörösmarthy: Fa és a madár. stb.

Párjavesztett gerlice. (Népdal.) stb.

Egyáltalában számos írónknak és költőnknek vannak alkalmas meséi.

Itt ebből ennyi elég lehet.

A fa- és a madárvédelem az iskolában.

Irtta: Lakatosné Winter Adél, Komárom.

Bevezetés.

Akár mint nevelési, mint lélek- és szívnyemesítő eszközt, akár mint a nemzetgazdaság egyik fontos tényezőjét vesszük, megbecsülhetetlen az iskolákban a fák és madarak védelmére való buzdítás.

Még annak a tanítónak is, aki szándékosan mit sem igyekszik tenni ezek védelmére, lehetetlen kikerülnie, hogy gyakran meg ne emlékezzék róluk az iskolai életben előforduló események kapcsán. Kamatos-kamataival igazán kiszámíthatatlan azután annak a tanító munkájának az eredménye, aki tudatosan, célirányosan fáradozik a fa- és madárvédelem szolgálatában és ezzel az általános emberi színvonal és jólét emelésében.

Végtelen a perspectiva.

Szeretném, ha minden tanítónak külön, külön megmondhatnám, hogy a gyermek szívének olyan helyére vezető *kulcs ez*, amit ha nem használunk, a *parlagon maradt területen* gyom, dudva terem. Pedig úgy-e ennek megakadályozása, a megmunkált talajnak nemes, szép virágokkal való beültetése a tanító hivatása?

Csak abból adhatunk, amink van. Csak az a tanító taníthatja növendékeit a növény- és állatvédelemre, aki maga is szereti a növényeket, állatokat, szóval a természetet. Enélkül a szeretet nélkül minden útmutatás, tanács hiába való.

Magyarországon — sajnos, — roppant elhanyagolt a természet ismertetése. Beszéltem felnőtt emberekkel, akik az előttünk játszó, röpködő cinkét, sármányt, harkályt nem tudták néven nevezni; akik a bükkfát a tölgytől megkülönböztetni nem bírták. Ebben nagy bűne van az iskolának. Tapasztalásból tudom, hogy több olyan tanító- és tanítónő-képzőintézet van, melyeknek növendékei az ott tanultak után nem ismernek a természetből annyit, hogy jövőd tanítványaiknak abból haszna, *gyakorlati haszna* lenne. Csak azért mondtam el ezeket, hogy a tudás hijja még ne kedvetlenítsen el senkít, az még nem ok arra, hogy tanítványainkat megfosszuk annyi becses lélekanyagtól. Vannak kitűnő könyveink, melyeket a természet ismerői már azzal a céllal irtak meg, hogy munkájukban segédkezzenek nyujtsanak azoknak, akiket hivatásuk szinte praedestinál

arra, hogy a fa- és madárvédelmet terjeszszék. Ilyen könyv: Hermann Ottó: A madarak hasznáról; Chernel István: Az okszerű madárvédelem eszközei; Csörgy Titus: Útmutatás a fészekodvak alkalmazásához. Különben pedig a tanító jóakarata, ha azt tudatja az Országos Állatvédő Egyesülettel, mindig szívességgel, segítséggel találkozik, amennyiben díjtalanul bocsátanak rendelkezésére egy csomó hasznos nyomtatványt, köztük Csörgy Titus könyvét is.

Elméleti tudásának kiegészítését ezekben meg fogja találni, de mindenek előtt fontos, hogy előbb a *tanító szeresse meg a természetet*. Könnyű az! Csak tárja ki a lelkét, legyen kész a benyomások befogadására. Hiszen, hogy csak egyet említsek, egy egész gondolatrajt képes az emberben kelteni a madarak őszi bucsuzása, készülődése, utrakelése. Az a csodálatos ösztön, a mi tollas kedveceinket elviszi a messze déli vidékekre és az, a talán még csodálatosabb, ami tavasszal újra visszahozza őket az elhagyott hazába. Gyönyörű az! Nyitott szemmel lássa meg a tanító ezeket a szépségeket és ha már szívébe fogadta azokat a sokszor üldözött hasznos, kedves állatokat, nem fog nehezeére esni kibővíteni tudását, és könnyű lesz pozitív ismereteit a gyakorlatban érvényesíteni.

A természet szeretetétől áthatva, belátva a fák és madarak védelmének fontosságát, meg fogja találni a hangot, amelyen ha szól, már elvetette a jó magot.

Tehát az első és fődolog, hogy a tanító szeresse a tárgyat, amit növendékeivel meg akar kedveltetni; a második pedig az, hogy okosan, tapintatosan, alaposan végezzük munkánkat, ha azt akarjuk, hogy a gyermekek meggyőződésből legyenek hivei a fa- és madárvédelemnek.

Szeretessük meg a fákat, madarakat, a gyermekekkel első-sorban szépségük, kedvességük, gyönyörködtető voltuk miatt, a hasznuk ismertetése másodsorban jön. Mert annak a gyermeknek nincs még olyan érzése az anyagi haszon iránt, hogy az befolyásolná és az így jól van. Ha majd látni fogja, hogy az a madár, az a fa, amelyik már amúgy is kedves neki, még óriási hasznot is hoz, csak erősebbé fogja tenni érzését. Különben pedig az általános paedagógiai elveket itt sem szabad szem elől téveszteni. Régi, sarkalatos tény, hogy aki házat akar építeni, jól vesse meg az alapját. Hát aki a gyermekneveléssel emberek, családok jövődő boldogságán fáradozik, nem kell-e annak még gondosabban, jobban előkészítenie ennek alapját, a szelid erkölcsöt, jó szívet? Ab ovo kell dolgozni és *az iskolai év elején csak úgy van tenni való, mint bármely időben*, ha el akarjuk érni, hogy a fa- és madarak napja fáradozásunknak mintegy jutalma legyen, hogy annak az eseményei igazán ünneppé, feledhetetlen, kedves ünneppé tegyék a gyermek előtt azt a napot.

Nem szükséges előadásokat tartani. Elhibázott az a vallásos nevelés, mely csak a hittanórán beszél a jó Istenről. Minden kínál-

kozó alkalmat meg kell ragadni, a felköltött figyelmet apró, alkalmoszerű mesékkel maradandó benyomássá tenni. Tehát minden intésünk, magyarázatunk *alkalmoszerű legyen*. Példáinkban, meséinkben a kiindulási pont mindig a gyermek legyen, az ő környezete, otthona, vágyai érzései; ne őt vigyük a tárgyhoz, amit meg akarunk vele kedveltetni, hanem azt hozzuk hozzá ismerős közelbe. Ébreszszük fel bennük a lovagiasságot; a kisebb, gyöngébb védelmezését kedveltessük meg; tanítsuk őket arra, hogy jósággal, szívességgel legyenek érdekesekek a védelemre, amit az erősek nyújtanak nekik. Kis testvére majdnem minden gyermeknek van. Én már nem egyszer láttam, hogy kicsi gyermek, mint az oroszlán, támadt arra, aki a nála is kisebb testvérét bántotta.

Nem szabad elfeledni az amúgy is meglévő büszkeséget fokozni. Milyen szép és tág térre vihetjük a gyermeket lelki kincset gyűjteni, mikor védelme alá állítjuk azt, amit az Úr remekbe készített; amiről a hittanban azt tanulják, hogy úgy rendezett el mindent, hogy jobban nem lehet; a mi üdítő gyönyörűségére, mérhetetlen hasznára van minden embernek: a természetet, növényeket, állatokat. Mikor részt kínálunk nekik a természet magasztos munkájában: segítsetek abban, hogy a madarak, fák elérhessék azt a célt, amiért rendeltettek, hogy minél többet használhassanak nektek. Védjétek őket, vigyázzatok rá, hogy mások se bántásák.

Hogy minél közelebb hozzuk a védelmezendő tárgyakat a gyermekhez, ruházzuk fel azokat olyan érzéssel, aminőt ez érez. Tanítsunk néhány verset, melyeknek tárgya ide vág, de könnyűek, röviddek legyenek, hogy a gyermek ne terhet, hanem élvezetet találjon a megtanulásukban.

Végül ne feledje a tanító, hogy mikor mint kitzűött céllal foglalkozik a fa- és madárvédelemmel, nem a tanterv követelményeinek felel meg, annál többet tesz. Én mindég úgy gondolom, hogy a tanító munkáját teljesen ellenőrizni lehetetlen, csak azt megállapítani, elvégezte-e a tantervben meghatározott tananyagot, de ez messze van attól a magasságtól, ahol egy művelt lelkű, intelligens tanító áll. Egy fenkölt gondolkodású ember tehetségeinek magaslatáról látva a dolgokat, tudja, hogy aki gyermeket akar nevelni, annak az egész lelkét oda kell adnia, ami nincs a tantervben. Úgy cselekszik, hogy amint tudtára ébred annak, hogy itt hasznos tennivaló kínálkozik, azt elvégezni már kötelességének ismeri. Lehet-e szebb, hasznosabb tennivalója a tanítónak, mintha alkalma nyílik a nemzetgazdaság, az általános jólét, a szelíd, jó erkölcs nivójának emelésére a fa- és madárvédelem által?

Az Országos Állatvédő Egyesület átlátva a kérdés fontosságát, kellőleg méltányolni alig tudó nemes ügybuzgalommal előterjesztést tett a kultuszminisztériumhoz egy szünnap engedélyezése iránt, melynek fa- és madárnap legyen a neve, kötelességet vállalva, hogy gondoskodni fog úgy az ő, mint paedagógiai szempontból megírt utasítások által arról, hogy ez a nap tényleg a fa- és madárvédelem szolgálatában álljon, amiért rendeltetett.

Vajha Magyarország minden tanítója felemelkednék abba a magasba, hogy kötelességének ismerje az O. Á. V. E. intentióit magáévá tenni és azért dolgozni.

Favédelem.

Önmagától kínálkozó a tennivaló ott, ahol a lakosság mezei munkával foglalkozik és ott, ahol az iskolának kertje van. A földműves gyermeke, kicsi korától hallja szüleitől, hogy kimélni kell a veteményeket, gyümölcsfákat, mert hiszen az ád kenyeret. Ahol pedig már így meg van vetve a jó alap, ott a tanító eredményesen munkálkodhat tovább.

Abban a szerencsés helyzetben pedig, ha az iskolának kertje van, intéseinket, figyelmeztetéseinket közvetlen tapasztalat után, szemléleti oktatás nyomán, vagy alakjában tehetjük meg.

A kertbe virágot, veteményeket, gyümölcsfákat ültetünk, néhány virágos díszserjét és a napsütötte keleti, déli részekbe, esetleg az iskola falához szöllőt. A kerítések mellett és az udvaron eperfákat nevelünk, hogy az a gyermek, aki hernyót tart, itt eleséget találjon nekik, egyben tanulja meg, hogyan kell a falevellet leszedni anélkül, hogy a fának kára lenne belőle. Nem mulasztatom el az alkalmat, különösen megemlékezni egy faiskola kitűnő szolgálatairól.

A virágokból ültessünk annyit, amennyi elég, hogy a gyermek szívéet gyönyörködtesse, magvaikat szedjük meg ősszel, osszuk szét növendékeink közt, hogy azokat jövőre otthon elvesseék és az iskolában látott mód szerint felszereljék. Zöldséges kertünkbe ültessük mindama hasznos növényeket, melyek egy egyszerű háztartás konyhájában szükségesek, azonkívül napraforgót, vessünk kevés búzát, mákot, repcét, hogy ezek magva télen majd a madarak elesége lehessen. A gyomlálásnál, kapálásnál, öntözésnél gyakran figyelmeztessük a gyermekeket arra a sok gondra, fáradságra, amit egy kis palánta megművelése igényel, hadd tanulja megbecsülni a növényeket.

Ne kényszerítsük őket a munkára, olyan szellem uralkodjék iskolánkban, hogy a kerti munkát örömmel, kitüntetésnek vegyék, s büntetésül használjuk fel a rossznak 1—2—3 napra való kitiltását.

Anélkül, hogy egyoldalúan nevelnénk, vegyük figyelembe a gyermekek hajlamait is. A kis leányok szivesebben foglalkoznak a veteményes, virágos ágyak körül, míg a fiúk a gyümölcsfákat, szöllőt ápolják nagyobb kedvvel. Együtt végezzük velük az ültetést, oltást, nyesegetést, mindig oktatta, de úgy, mint egy atya, akinek két szeretett gyermeke van és a nagyobb, az erősebbet a kissebb, elhagyottabb szeretetére, védelmére buzdítja. Itt is hangsúlyozom, hogy becsültesse meg a gyermekekkel először a saját munkáját, magyarazzuk meg mindig, mekkora érték van minden kézmozdításában, amit a fa ápolása körül tesz és mily hálás a fa gondosságáért, mily dúsan jutalmaz érte. Gondunk legyen rá,

hogy élénken a gyermek szeme elé tárjuk a vad fa- és az ojtott, ápoltság közötti különbséget. A saját munkájának hasznát látva, majd a másét is megbecsüli és szinte természetévé válik, hogy bünt lát a fák megsértésében.

Sajnálkozunk hangosan egy-egy szélletörte rügyecske felett is, hadd lássa a gyermek, hogy mikor ápolja a fát, hatalmas ellen-ségekkal kell szembezállania, jöjjön rá, hogy milyen gondos ápolás, óvatosság, éber felügyelet szükséges ahhoz, hogy ellensúlyozza azt, amit az időjárás, a kártékony rovarok pusztítanak. Minden időben, de kivált tavasszal, a hernyótisztításnál tanulja megismereni, megbecsülni, megszeretni a madarakat, mint hatalmas szövetségeseit a fa ellenségei ellen. A termésből természetesen mindig juttatunk nekik is, hiába, jobban megmagyaráz a gyermeknek minden hasznos égy marék cseresznye, amit megehet, mint száz erkölcsprédikáció.

Ne feledkezzünk meg az erdők fái, a mezők bokrairól sem. Mert a favédelem nem pusztán a gyümölcsfákra irányul, nem, hiszen azt a nép úgy ahogy, mégis védelemben részesíti, mert kézzelfogható haszna van belőle, míg az erdők fáit gyakran nem tartja szükségesnek kimélni. Világosítsuk fel a gyermekeket az erdők, bokrok hasznáról. Minden adandó alkalommal említsük fel, hogy ahol sok a fa, ott tisztább, ózondúsabb, egészségesebb, — nedvesebb a levegő, több az esőzés, tehát jobb a termés. Ismerjék meg az erdőt, mint a források szülőanyját, hiszen a fák hűvös árnyéka nélkül a nap kiszáritaná őket. És mert a fa a madártól el nem választható, hiszen egymásban van életfeltételük, különösen mint a madarak lakóhelyét, becsültsük meg az erdőt, a fákat, de minden kis bokrot is. Hogy lehetőleg tiszta fogalmat adjunk a gyermeknek, vegyük segítségül a következtetést. Kívágnak — mondjuk — egy bokrot, amelyikben egy cinkecsalád fészelt. Persze a kis madár máshol keres tanyát annak a helynek kárára, ahonnan elüldözték, mert egy kis madárnak is több száz rovarra van naponta szüksége és ezeket ezután új lakhelyén fogja keresni, míg a régin vígan él minden kártékony féreg és elpusztítja a gyümölcsstermést. Így védjük a gazdaságunkat azzal, ha nem vágjuk ki a bokrokat, fákat, sőt minél többet ültetünk, útszélekre, dísztelen árokpartokra, szóval minden parlagon hagyott üres helyre, annál több ingyennapszámot szerzünk.

Törekedjünk arra, hogy az iskolában tanultakat a gyakorlatban is érvényesítse a gyermek. Akár mint egyszerű beszédet, mikor elmondja atyjának, mit hallott a tanítótól, akár mint saját cselekedetét. A mi földben bő országunkban rengeteg terület vész el haszontalanul. Udvarban, házak előtt, utak, árkok mentén az utcán, kutak, itatók, padok mellett, mindenütt ültetessünk fát, bokrot. Egyik faluból a másikba rendszeren visz gyalog, vagy dülőút is az országúton kívül, ezeket, azután a földekre, szállóbe vivő utakat szegélyezzük eperfákkal, így alkalmat adunk a lakosság-nak az annyira jövedelmező selyemhernyótenyésztésre is. De nem

lesz kárára a gazdának sem, ha szántóföldjét eperfákkal védi a kocs- és gyalogutak mentén.

Annyira biztos vagyok benne, hogy az így oktatót és nevelt gyermek erős védelmezője, örökös barátja lesz a fának, hogy gondolkodom rajta: vajjon kert hijján és a városi iskolákban van-e alkalma a tanítónak ugyanilyen eredményt elérni?

Igen nehéz, de még sem lehetetlen. Több figyelmet kíván a tanítótól, mert itt szemfülesen meg kell ragadni minden alkalmat, hogy megtehesük észrevételeinket, dicsérhessünk, korholhassunk, mert sokkal ritkábban kínálkozik, mint az előbb leírt esetben.

A városi gyerekek rossz szokásai vannak. Az utcák fáit bicskával megnyesegeti, megvagdálja, kérgét lehántja és egész öntudatlanul tesz rosszat, mikor fiatal, hajlékony fák körül fogócskát játszik. A nyíló gyümölcsfaágat olyan virágnak nézi, mint az ibolya, nefelejts és lelkiismeretfurdalás nélkül tördeli le. Láttam már olyan gyermeket, aki egyszer kikerülve a mezőre, mint a vad csikó száguldott ide-oda, mintha megittasult volna a szabad, szép világtól és nevetve, kiabálva, két marokkal csak tépte, tépte a fűt, virágot, levelet, azután elszórta. Hát hiszen ez mind nem a gyermek hibája, szomorú körülményeiben, tudatlanságában van a bűne, ami nem megbotránkozást, de szánalmat kelt.

Szeretettel, türelemmel igyekezzünk baján segíteni. Szoktasuk gondolkodásra: vajjon felér-e az az öröm, hogy kezében tarthat egy nyíló gyümölcsfaágat azzal az örömmel, haszonnal, amit az az ág a termésével szerzett volna? Nem szebb-e az a fán, amelyik virágzaskor olyan, mint egy bokréta? Ha letörünk róla egy ágat, csak az az egy a mienk, rajta hagyjuk a fán, az egész csudaszépségben mindig újra gyönyörködhetünk, mindig újra a mienk. Vajjon hány méhnek vettük el a táplálékát, vajjon mennyi mézzel lesz kevesebb? Azután: vajjon öröm-e egy fának a kérgét bicskával megsebezni? Öröm-e egy kész feladatot tintával leönteni? A vásott fiú tovább fut, a szegény fa pedig szenved. A sebész megvan egy pillanat alatt, a gyógyulás, ha egyáltalán lehetséges, hónapokig eltarthat és mindig megtartja a jegyet, amit egy rossz gyermek ejtett rajta. Hol itt az élvezet? Hol itt a haszon? Magyarázzuk meg, hogy a fiatal fa olyan gyöngye még, olyan ápolásra szorul, mint a kis gyerek, a kis testvérük. A vén fa örül, ha mulatnak alatta a gyerekek, azt sem bánja, ha fogócskát játszanak, mert az ő törzse már nem hajlik, vastag, kemény, a gyökerei meg mélyen vannak a földben; de a kis fa vékony törzse hogy hajlik ide-oda (lám karóval is meg szokták erősíteni), a gyökerei meglazulnak, ha az aljában felásott földet keményre tapossák, nem mehet be az esővíz, a fa nem kap táplálékot, beteg lesz. Kivész.

Ültessük a lelkükbe azt a meggyőződést, hogy minden ami-ben gyönyörködünk, a mi hasznunkra van, ennél fogva a mienk, ami megérdemli, hogy cserébe legalább ne kínozzuk, ne bántuk. Alkalmadtán beszéljünk a fák nagy hasznáról, mely zölden gyü-

mölcsöt, árnyékot, jó levegőt ad, kivágva tüzelőt, bútort stb. Ajánljuk figyelmükbe az utcák, országútak, erdők fáit. Magyaráz-
zuk meg, hogy ha sem ő nem bántja, sem mástól bántani nem
hagyja, szinte a sajátját védi. Lehetetlen, hogy ezeket megértve,
átérezve még csak egyszer is lehasogassa egy fa kérgét, vagy
letörjön egy nyíló gyümölcsfaágat..

Az iskolának udvara bizonyára van, rendelet szerint azt a
játsszóhelyet fákkal kell beültetni, legyen az itt is az eperfa. A kerítés
mellé ültessünk néhány napraforgót, hogy majd télen legyen mit
adnunk a madaraknak.

Az iskola ablakában legyen néhány cserép egyszerű virágunk.
Jácint mályva, viola, szekfű, ezeket a hetes gondozza.

Télen pedig karácsony előtt 4—5 héttel szerezzünk be fűzfa-,
orgona-, somfaveszszöket, esetleg más, koránhajtó fa, bokor ágát, amit
tavasszal úgy is vissza kellene vágni. Azokat osszjuk szét a gyer-
mekek közt, vigyék haza, tegyék vízbe, karácsonyra szépen kizöl-
dülnek. A fűzagnak barkája, sőt a somfának, aranyesőnek virága
is lesz és oly kevés a fáradság vele. Két-három napban egyszer
öntünk rá tiszta, de állott vizet és levágunk egy picit a vízbeérő
végéről. Azután szereztetünk velük üres sardiniás-, vagy más pléh-
dobozt, esetleg cseréptányért, 4—6 fillér ára árpát beleöntünk
és csak nedvesen tartjuk. Rövid idő alatt kicsirázik és gyönyörű,
üdezőld színével barátságossá teszi a szobát. Paedagógusnak nem
kell magyarázni, milyen büszkévé teszi a gyermeket ez az ered-
mény, a sok dicséret, amit munkájával méltán megérdemel. Az
erkölcsi haszon: a fák, növénynek védelme már elért dolog annál
a gyermeknél, aki nevel ilyen ágacskákat és kicsiráztatja az árpát.
Az már tudja, milyen lassan lesz a magból csak picit látható csira,
milyen lassan nő, milyen gondosan kell öntözni, ápolni, hogy
legyen belőle valami, milyen könnyen tönkre van téve minden
munkánk egy fagy által, vagy ha elfeledjük megöntözni. Az már
megbecsüli, nem bántja a fákat.

Ha már meg van a gyermekben erősítve a kedv, a szeretet
a növények ápolása iránt, kezdeni lehet a fa- és madárnap elő-
készületeihez. Csak úgy lesz valódi értéke ennek a napnak, ha
minél mélyebben bevésődik a gyermek emlékezetébe. Intézzük úgy
az ügyeket, hogy kénytelen legyen ezzel a nappal már hosszú
idővel előtte foglalkozni, hogy nagyon várja és sarkaljuk arra,
hogy reményei beteljesedjenek. Hogyan lehet ezt elérni!

Egy módját tudom a dolog helyes megoldásának. Szólítsuk
fel versenyre a gyermekeket: ki tud szebb, nagyobb növényt
nevelni magról arra a napra? Természetesen sejtetjük, hogy a
legszebb növénynek tulajdonosa díjat kap.

Körülbelül karácsony táján lehet elültetni bármilyen virág-
magot, egészen a tanító tetszésétől és belátásától függ, csak arra
legyen tekintettel, nehogy olyan növényt válaszson, amely a fák
napja előtt virágzik el, mert akkor a legnagyobb fáradságot sem
lehet jutalmazni. Én narancs- vagy citrommagot ültettetnék. Ennek

igazán gondos öntözés, ápolás kell, míg kibuvik, nehezen nő és mégis fa a neve: mindmegannyi előny. Kiadás nem jár vele, a legszegényebb gyerek is pályázhat, mert virágcserepben csak úgy kihajt, mint lyukas bögrében.

Természetesen a tanító is versenyezzen minden esetben a gyermekekkel, neki is legyen leveles, virágos ága, azután szép zöld, dús árpája és ültessen narancs- vagy citrommagot, persze csak azért, hogy sarkalja a gyermekeket, megmutatva nekik, hogy helyes, gondos ápolással mit lehet elérni.

Igy gondolom helyesen megoldottnak a kérdést: mit és hogyan tegyünk, hogy a gyermeket a fák védelmezésére buzdítsuk, sőt a fák, növények örökös barátjának megszerezzük.

Szükségesnek látom megjegyezni, hogy, természetesen, nem két külön iskola eljárási módját írtam le. Ami jó az egyikben, hasznos a másikban is.

Madárvédelem.

A dolog természetének megfelelően az állatok közelebb vannak a gyermekhez, mint a növények. Annak a kis, jobbára csak testi érzésekből álló emberpalántának, akinek a lelkét mi költögetjük életre, rövidebb az út az állathoz. — amely jár, eszik iszik, mint ő, a saját nyelvén beszél, sőt örömet, fájdalmat is érez és azt ki is tudja fejezni, — mint a növényhez, melynek önálló mozgása nincs és a bántalmazást hangtalanul türi.

Ez az eszme legyen a kiindulási pont, tulajdonképeni tennivalónk pedig csak ennek az öntudatlan kapocsnak a megerősítésében, azaz abban az igyekezetben áll, hogy az állatokat, illetve madarokat minél közelebb juttassuk a gyermek szívéhez, szeretetéhez.

Ajánljunk minden állatot a védelmükbe és anélkül, hogy nevelési rendszerünket bárki is egyoldalúsággal vádolhatná, a gyermekek maguk is észreveszik, hogy a madarak kedvességük, szépségük, vidám csevegésük, nemkülönben hasznuk miatt a legkedvesebb állattaj. Hiszen a gyermek vonzódik is hozzájuk. Sok bántalmazást épen emiatt a vonzalom miatt szenvednek szegény madarak, amivel nem akarom mondani, hogy pajkosságból, sportból, gondolkodás nélküli közönyösségből talán nem fogdossák, kinozzák őket. Hiszen vannak vidékek, ahol a fészekrablás, madárfogás valóságos sport a környék nagy kárára és a kártékony rovarok, férgek, hernyók őszinte öröme.

A cél, a madárvédelem terjesztése, igazán érdemes a fáradságra, még többre is, mint a mennyi van vele. A tennivaló minden jószívü embernek önkényt kínálkozik. Mindjárt az iskolai év elején a legszebb alkalom van rá, hogy maradandó benyomással megkérjük későbbi munkásságunk alapját a gyermek lelkében.

A madarak bucsuzása, vándorlása, már magában is oly szép, oly poetikus jelenség, hogy aki azt látó szemmel nézi, meleg szível gondolkodik róla és azt, amit így érez, ügyes szavakkal elmondja

a gyermekeknek, annak már nyert ügye van. Persze látni kell tanulni, és erre kell tanítani a gyermeket is. Hogy ne nézze játékszernek a madarat, a mely, ha az ő kinzó kis kezei közt vergődve kiadta páráját, már megfelelt rendeltetésének, hanem tanulja megismerni, mint a nagy természet fejlődésének egy kiváló faktorát. Lássá meg, figyelje meg annak családi életét és gyönyörűségét ne úgy keresse önző módon, hogy ugyanakkor a madár szenvedjen, hanem tanítsuk magasabb örömök megismerésére: találjon tetszést pl. a napfényben fürdő, vidáman ficserékelő fecskében is.

Legyen a tanító a gyermekek valóságos atyja, a bizalmat soha se utasítsa vissza, sőt, ereszkedjék velük gyakran fesztelen beszélgetésbe (pl. a beszéd- és értelemgyakorlat), szoktassa őket arra, hogy tudatára ébredjenek annak, hogy nekik is van önálló gondolatuk, azután szoktassa ezeknek a gondolatoknak szabatos, csinos kifejezésére. Közölje velük észrevételeit, mondja el mit látott, öltöztesse azt olyan tetszetős színekbe, a hogy a gyermekbe feltámadjon a vágy hasonló szépet látni. És hamar eljön az idő, mikor egyszer örömmel jelenti, hogy látta, mikor a kotlós tyúk megcsípte a kutyát, azt hitte, bántani akarja a fiait (lám az is jó anya), látta, mikor két kis huncut veréb verekedett (azok közt is van csintalan utcagyerek). Később már nem fogja sajnálni az időt arra, hogy megálljon egy fecskéfészek előtt és nézze hogyan épít az a két parányi madár, ügyesebben, mint akár ő, aki pedig többszázszor nagyobb mint az, — vagy elnézze mikor eteti és mikor repülni tanítja a fiait.

A megfigyelőképesség felébresztése, fokozása mellett mindamaz erények fejlesztése legyen a tanító programjában, melyek a madárvédelem szolgálatában tekintetbe jöhetnek: a hazaszeretet, könyörületesség, jószívűség, a gyengék védelmezése. Ne feledkezzünk meg a kis telhetetlen gyomrocskákról sem, ismételjük sokszor, hogy gyümölcstermésünknek átlag a felét a madaraknak köszönhetjük. (Ha későn jönnek meg a vándormadarak, abban az esztendőben rossz a termés, mert munkájukat a legszorgalmasabb gazda sem végezheti el.)

Itt jegyzem meg, hogy nem szándékom a madárfajokkal külön foglalkozni, azok speciális szokásait, életmódját letárgyalja minden természetrajz is, de különösen Hermann Ottó: A madarak hasznáról és káráról című könyve; én inkább arról a módról beszélek, amelylyel megszerettethetjük a gyermekekkel a madarakat.

Az őszi vándorlást használjuk fel arra is, hogy megismerttjük a gyermekekkel a költöző madarakat. Nem árt ez a tudás az alsóbb osztályokban sem, sőt, kedvesen beajánlja hozzájuk az állattant. Főszlyt mindig az illető vidéken honos madarak ismeretetésére fektetünk. Figyelmeztessük a gyermeket a madarak gyülekezésére, azután vándorlási módjukra, annak idejére. A fecskék csapatosan repülnek, olyanok mint egy gyors szélből üzött, vékony felhő, a darvak V betűt képeznek, így repülnek a vadludak is, (az ékbe a legtapasztaltabbat teszik,) — a vadkacsák hosszú, kigyó

vonásban mennek, (vezetőjük nekik is van.) A gyermek becsülését, mondhatnám tiszteletét biztosítjuk a madarak iránt, ha felhívjuk figyelmét igazán bölcs beosztásukra, a mennyiben a vezetést a legtapasztaltabbra bizzák. Itt el lehet mondani a mesét a fiatal daruról, amelyiknek tulságos lassan repült a csoport, amelyik a fiatal összeesküvők megbízásából az öreg vezető elé ment és kifejezte neki megbízói elégedetlenségét, egyben kérte: adná át neki a vezetést. Az öreg daru hajlott a kérésre, amire gyors repüléssel haladt a csapat. De a vége mégis az lett, hogy visszakérték a tapasztalt, bölcs, higgadt öreg vezetését, mert kifáradtak és annyit kellett pihenniök, hogy lassabban haladtak, mint azelőtt.

Beszéljen a tanító a hosszú útról, amit megtesznek, a sok veszélyről, amelynek útközben ki vannak téve. Említse fel az ornithologusok ama szokását, hogy a vidék vándormadarait megjelölik egy, a lábukra huzott fémkarikával, melyen az ornithologiai intézet címe van felvésve. Így tünt ki azután, hogy a magyarországi gólyák Délafrikában töltik a telet.

Bámulatot kelt felnőtten is a madarak csodálatos ösztöne, az a megmagyarázhatatlan tudás, amely a hidegek beálltával leviszi őket a meleg országokba, ne hagyja a tanító kiaknázatlanul ezt a szép alkalmat, sem azt, hogy arról beszéljen, mi az, ami tavasz eljöttével arra kényszeríti őket, hogy a természet által bőkezűbben megáldott tropikus, dús vidékről mégis hazajönnék, dolgozni, férget pusztítani, nekünk örömet, hasznot szerezni, a szegényebb Magyarországra. — Mi az, mi az? — Senki sem tudja, — legyen a hazaszeretet. — Így képzelem, mintha a tanító kezében egy óriási hajó kormányrudja lenne, amit ő fenkölt szellemével forgat, adva a hajónak irányt jobbra, balra . . .

A fontosabb benyomásokat igyekszünk mélyebbé, maradandóbbá tenni egy-egy mesével, de örökös az a kép, amit egy jól megválasztott, jó időben tanított vers rajzol a gyermek lelkébe. Hány felnőtt ember van, aki 100 kitünő templomi prédikációt elfeledett már, de az óvodában tanult versre visszaemlékezik. Legyen a vers könnyű és készítsük elő a talajt befogadására annyira, hogy szinte az ő érzéseinek csengő, szép szavakban való kifejezését tanulja meg vele. Ime néhány ilyen könnyű, egyszerű vers:

Czinke.

Gyere velünk napkeletre,
Cípus-, pálmaligetekbe,
— Fecskemadár csak menjete,
Nem vándorlok én veletek.

De jön a tél, nem lesz bogár,
Mit eszel majd cinkemadár?
— Lelek egy-két száraz bogyót,
Elfogyasztom úgy mint a jót.

Hóviharban hogyha fázol,
Cinkemadár, hol tanyázol?
— Egy faodu majd csak akad,
De a szívem, az hú marad.

Télen.

Pipi pipi, kis madárcák,
Jertek ide, szegény árvák!
Hideg szél fúj, esik a hó,
Nyitva van a pitvarajtó.

Jertek, jertek melegedni,
Buzaszemet, magot enni.
Pipi pipi, kis madárcák,
Jertek ide, szegény árvák.

Fecskék.

Pihenjünk meg itt a dróton,
Nem vagyunk már messze;
Otthon leszünk, mire alkony
Borul az eresze.

Isten veled pálmafáknak
Tengerparti tája!
Nincs szebb, nincs szebb mégse,
Magyarok hazája. [mint a

Isten hozott.

Isten hozott fecskemadár,
Jaj de régen várunk,
Ide építsd a fészketed;
Ez itt a mi házunk.

Majd mikor a fiadat
Repülni tanítod,
Egyik ágról a másikra
Csicseregve hívod.

Ereszünkre ráborul a
Zöld akácfa lombja,
Altatóan susog este;
Ugy ringat álomba.

Ide rakd meg a fészketed,
Isten madárcája,
Nem bántja itt, ne félj, senki,
Majd vigyázunk rája.

A vándormadarak csodálatos ragaszkodását az elhagyott vidékhez, fészekhez, használjuk fel arra, hogy beszéljünk a faj- és vendégszeretetről, meg arról, hogy milyen szíves fogadtatást, mindig tartó szeretetet, pártfogást érdemel az, aki oly hosszú útát azért tett meg, hogy a mi házunk eresze alatt lakjék. Aki oly szerény, oly kedves, hogy a pártfogáson kívül nem is kíván mást; még azt sem kívánja, csak azt szeretné, ha békében hagynák. Milyen hálásan fizet nekünk, nem is jóságunkért, csak azért, mert nem vagyunk rosszak: hangos énekével derüssé teszi házunkat, gyümölcsfáinkat megtisztítja a hernyóktól, még röptében is kártékony rovarokra vadászik. Hát az az öröm, amit a szemlélőnek családi életével, fiai etetésével, tanításával szerez!

Alkalmadtán ismertessük meg velük a különböző madarak szokásait, itt különösen a hasznát. Hogyan van meg minden fajnak a maga pontosan meghatározott munkaköre és hogyan ád kerek egészet az egész nép fáradtsága. Hogyan pusztítják nemcsak a gyümölcsfa, hanem a kertek, szántóföldek ellenségeit is, mikor kiszedik a földből a sok kukacot, rovarálcát. Könnyítenek az állatokon, mikor pusztítják élősdie férgeiket, bögyöket, csípő legyeket. Felszedik a dudvák apró magvait, amit az embernek elvégezni lehetetlen volna. Sőt a bagoly még egerész is. Emlékezzünk meg arról, mily sok táplálékra van szükségük, különösen a fészekülő kis madarak milyen falánkok, a szülők egész nap hordják nekik az eleséget, tehát egész nap pusztítják hasznos növényeink ellenségeit.

Oh, megérzi a gyerek, hogy rossz, rossz az, aki bántja a madarakat. Ha pedig mégis megtörténik egy-egy ilyen szomorú eset, úgy használja fel a tanító, hogy abból minden gyermeknek haszna legyen. Pl. hire jön, hogy valaki levett egy fecskéfészket és a fiókákat elvitte. Száraz prédikáció, dorgálás nem sokat ér. Mondjon egy mesét és fesse eleven, élő színekkel annak az anyának a fájdalmát, aki reggel a gyárba ment dolgozni, két pici gyerekét pedig bezárta a szobába. (Ez az eszme ismerős nekik, az ő mindennapi életükből van véve), akik ott gyufához jutottak, tűz támadt és a hazatérő anya *levett fecskéfészket*: füstölgő romokat, megszenesedett holttestet talált.

A vándormadarak elmentek, hó borítja a mezőt, erdőt, rétet. Egész nyáron nem látott kis madarak elevenítik meg a kerítéseket, keresnek ennivalót. Ők a hűek, kik a kemény tél dacára sem hagyták el hazájukat, pedig fáznak is, éheznek is. Hány megfagy! A földet vastag hótakaró borítja, befödi a fázó vetéseket, de befödi a szegény madarak eleségét is, az elhullott dudvamagvakat. A kis éhes, fázó népségen könyörüljenek a jószívű gyermekek.

Csináltasson a tanító az iskola udvarára egyszerű, fedéllel védett madáretetőt. Ha foglalkoznak slőjddel, a gyermekek boldogan csinálják meg az egyszerű alkotmányt. Hetes gondja legyen azt mindig ellátni a kertben termett napraforgóval, mákkal, repcével, de adunk kendermagot és tökmagot is. Az etetőt állíttassa fel úgy, hogy a tantermek ablakaiból oda lehessen látni, hadd gyönyörködjenek a gyermekek szabad idejükben az ott folyó vidám életben. Az iskola körül lévő fákra erősíttessünk fészekodvakat, melyeknek helyes alkalmazására bő felvilágosítást nyújt Csörgey Titusz könyve, amit az O. Á. V. E. ingyen bocsát rendelkezésére annak, aki kéri. Közbe pedig folyton serkentve tanítványait, hogy amit az iskolában látnak, tegyék otthon is. Úgy is szeretnek fúrni-faragni, csináljanak madáretetőt, akaszszanak ki fészekodvakat ők is.

Most van rá alkalom, hogy a tanító a madárfogás ellen fellépjen. Mindenesetre, de különösen akkor, ha van az iskolában olyan gyermek, aki szokott madarat fogni, világosítsa fel növénydekeit annak helytelen voltáról. Könyörtelen, rossz szívé az a gyermek, aki visszaél a szegény madarak nyomorúságával és néhány szem maggal törbe csalja az éhes kis állatot, a szabadságra teremtett madarat börtönbe zárja, vajjon gondoltatok-e rá, hogy érzi magát egy olyan szegény kis madár? A szíve majd megreped úgy ver, úgy fél. Ha jönne egy óriás, mely annyszor nagyobb hozzátok viszonyítva, mint ti a kis madárhoz és az hurcolna, gyötörne, elzárna apától, mamától elvinne, hogyan éreznétek magatokat?

A dolognak komoly színezetet ad a tanító azzal, ha beszél a madárvédelmi törvényről, mely szerint bárki feljelentheti az ellene vétőket, mely vétséget beigazolt esetben a hatóság 100 kor.-ig terjedhető pénzbírsággal büntethet. Ez mód felett imponál a gyere-

keknek. Tavasszal pedig, a költés idején, a fészekrablás helytelen, csúnya szokása ellen harcoljon.

Ne feledkezzünk meg a madárvédő liga szép intézményéről sem. A liga egy olyan szövetkezet, melynek alapszabálya, tagjainak kötelessége, tennivaló csak egy van: a madarak védelmezése. Tagja bárki lehet, sem beiratási, sem tagsági díj vele nem jár. Tagjai azon komoly ígéret ellenében lesznek fölvéve, amit írásbelileg tesznek, hogy kötelezik magukat a madárvédelemre. Ezen nyilatkozat egyik példánya a tagnak lesz kiadva, a másikat megőrzi az, aki a ligába felvette, tehát a tanító. Nyomatványt ingyen bocsát, tetszés szerinti számban a tanító rendelkezésére az O. Á. V. E. Tehát úgyszólván, semmi sem fűzi a gyermeket a liga intézményéhez, mint a madarak szeretete és az adott szó. Ne azon igyekezzünk tehát, hogy minél több tagot szerezzünk, hanem az legyen a fődolog, hogy *hasznos* tagokat gyűjtsünk. A madárnap egyik eseménye legyen a ligatagok beiratása, azért a madárnapé, mert akkorára már tudja a tanító, kik *érdemesek erre a kitüntetésre*. Nehogy gondolkodás nélkül cselekedjünk! Mert amellett, hogy a madarak védelmének nem lennénk hasznára, még az adott szó szentségét is lerántanánk az őt megillető magasból. A ligának kis, kabáton hordható jelvényei is vannak. Megrendelhetők Brust Bélánál (Budapest, VII. Erzsébet-körút 23.) darabonként 12 fil.-ért, százanként 10 koronájával.

A liga tekintélyének emelésére, meg arra, hogy növendékeink lássák, hogy az nem gyerekjáték, hanem komoly dolog, mely eszme felnőtt férfiakat is foglalkoztat; mesélje el a tanító, hogy az őszi költözéskor, valahol a Svájcban egy csoport fecske korai hőésésbe került, úgy, hogy szegény madarak ezrével hullottak le a földre megdermedve. El is pusztultak volna, ha az ottani madárvédő liga tagjai nem könyörülnek rajtuk. Összeszedették, vaggonokba rakták és elindították őket Olaszország felé. A meleg vidéken magukhoz jöttek és vigan folytatták, majdnem végzetessé vált útjukat. Ki tudja, melyik vidék jövő évi gyümölcstermelését mentették meg ezzel a szép cselekedettel.

Mikor a tanító látja, hogy a madarak iránti szeretet megerősödött növendékei szívében, látja, hogy az ő példaadásai, figyelemzetéseai nyomán kezdi a gyermek észrevenni, hogy a madárvilág egy nép, amely, ahány féle, annyi különböző szokása és életmódja van; elkezdheti a madarak napjának előkészítését. Még pedig úgy, hogy megemlékezik az ünnepélyről, elmeséli főbb vonásokban annak lefolyását, beszél különösen arról, hogy nemcsak a legszebb, legnagyobb növény gazdája kap díjat, hanem nyerhet más is. Az, aki nem sajnálja a fáradságot leírni azt, ami szépet, kedveset, jellemzőt a madarak életében lát, meg azokat a madárhistóriákat, amiket otthon, vagy máshol, kivéve az iskolát, hallott. Le lehet írni pl. a vándormadarak indulásának, érkezésének dátumát, a fészekrakásról, a fiókák etetéséről szerzett tapasztalatot, a madarakkal összefüggő mondákat, babonákat stb. Tehát nyerhet

díjat az is, aki ezeket összegyűjti, megőrzi és a madarak napján felolvassa.

Első pillanatra vakmerőnek tetszik az ajánlat. Irodalmi pályázat a népiskolában! Ne idegenkedjünk a gondolattól. A művészetet oly szépen bevittük a népiskola I. osztályába is a rajzzal, bámulatraméltó az a megfigyelőképesség, ami megkívántatik ahhoz, hogy a gyermek természet után rajzoljon. Merem állítani, hogy az írásművészet még jobban a népiskolába való, már csak azért is, mert nem áll egyedül, hatalmas segítőtársai vannak, a beszélnitudás, gondolkodás, beszéd- és értelemgyakorlat, nyelvtan, írásbeli dolgozatokban.

A tanító tartsa ébren a buzgalmat, a lelkesedést elaludni ne hagyja, hanem irányítsa, vezesse példával, szóval és tettel a szép, nemes, hasznos cél felé; a madárvédelem lehető legideálisabb megvalósítása felé.

A fák és madarak napja.

Az első kérdés természetesen az, mikor tartsuk meg ezt az ünnepet?

Kívánatos volna minél későbbre tenni ezt a dátumot, hogy a gyermekeknek annál több alkalmuk legyen megfigyeléseket gyűjteni, hogy minél nagyobbra nőjön a kis növény és hogy a kirándulásra, mely elengedhetetlen kelléke a napnak, derős, meleg időben, hangos madárdal, vigan zöldelő fák közé vezethessük a gyereksereget.

A fák és madarak napjáról szóló miniszteri körrendelet kívánatosnak tartja, hogy a tanító „hasson arra is, hogy a gyermekek a vidéki viszonyokhoz képest legtöbb előnyt szolgáltató fák és csemeték ültetésével tegyék a madarak és fák napját emlékezetessé és állandóan hasznossá.“ Igen ám, de májusban, júniusban fát ültetni már nem lehet, az április pedig, mely ebből a szempontból megfelelne, mindenféleképpen korai a többi fontos eseményre. Talán úgy lenne helyes, ha elültetnénk a fát, mielőtt a nedvkeringés megindul és a fák napján meglátogatnánk, ahol a tanító elmondaná, hogy ezt a fát tulajdonképpen ma, ezen a szép ünnepen kellett volna elültetni, de ezért, meg ezért lehetetlen. A fát az iskola kertjében, udvarában, vagy a fent említett miniszteri rendelet szerint „valamely alkalmas, kopár helyen“ ültessük. A fa nemének megválasztásában „első sorban a szederfákra — és csak másodsorban a gyümölcsfákra“ kell a fősúlyt fektetni.

Tartsuk az ünnepélyt minél későbbben, lehetőleg az isk. év utolsó napjaiban.

Álljon az ünnepély két részből, délelőtt végezzük el tennivalónkat vele az iskolában, délután pedig vezessük a gyermekeket kirándulásra. Iskolai tennivalónk abban áll, hogy megbíráljuk a növesztett növényeket, az összegyűjtött megfigyeléseket, azután

átvesszük a madárvédő liga tagjainak fogadalmát, végül néhány buzdító szó kíséretében kiosztjuk a jutalmakat.

Olyan szerencsés iskolában, ahol több osztály is részt vesz a versenyen, az ünnepély első részét, a megbírálást, tárgyalja le minden osztály külön-külön saját helyiségében. Még pedig különösen ajánlhatom, hogy ne a tanító bíráljon, ő csak vezesse, irányítsa az esetleg tévelygő, ingadozó izlést, de a bírálatot, a határozat kimondását végezzék a gyermekek.

Mikor már összegyűlt az osztály, énekeljenek el egy pattogó indulót, amivel a várakozástól szorongó szívükön könnyítenek. Azután néhány alkalmoszerű szóval üdvözlje a tanító a gyermekeket, fejezze ki örömét, hogy részt vettek a pályázatban, intse őket figyelemre, mert nekik kell kimondani, igazságosan kimondani: ki érdemel jutalmat. A most még éber figyelmet ne engedje ellankadni, hanem fogjon hozzá a megfigyelések felolvasatásához.

Természetesen a bírálat is tudomány, amihez legalább is gyakorlat kell. Év közben, ha erre alkalom kínálkozik, pl. két szépen szavaló közül a jobbat kiválasztani, már gyakoroltathatja a tanító. A praxis meg fogja mutatni, hogy ezzel a ténykedéssel megbecsülhetetlen nevelési eszközt bírunk a gyermekek ítélőképességének, igazságszeretetének, megfigyelőképességének fejlesztésében.

Tehát olvassák az összegyűjtött megfigyeléseket. Ki-ki a saját magáét. A gyermekek mondják a tanító kérdésére: ez szép volt, — óh a Jancsié szebb, — ez még a Jancsiénál is szebb, — ez a legszebb. Lassanként kiselejtezzük, — a legszebbeket újra felolvasatjuk, míg megállapodunk. Ha a gyermek előre tudja, hogy társai bírálják meg, okvetlenül természetesebben, közvetlenebbül, tehát szebben fog írni, mert nem neki idegen, túl magas észbeli tehetség ítéletére vár, hanem hozzá hasonló gyerekekéire, akiknek az tetszik ami neki, akik annak örülnek, aminek ő. Ezen a napon csak atyjuk, csak barátjuk legyen a tanító és a világért se jusson eszébe, korholni valakit az írásbeli hibákért, vagy a feljegyzés haszontalanságaért. Szeretettel javítsa ki és ne feledje, hogy az a gyermek, aki bármit, de mégis valamit feljegyzett, már olyan szellemi munkát végzett, amely ha dicséretre nem is, de buzdításra, elismerésre érdemes.

Mikor már megállapítottuk, ki érdemes az 1—2—3—4 díjra, áttérhetünk a növények sokkal könnyebb kiválogatásához is. Itt is a gyermekek mondják ki a határozatot. Ezzel az eljárással bizonyára igazságos ítéletet is kapunk és ami a fő, általános megelégedést nyerünk.

Miután a jutalomra érdemeseket így kiválasztottuk, átme gyünk a tornaterembe, vagy erre alkalmas más helyiségbe, ahol a tulajdonképeni ünnepély tartatik. Mielőtt tovább mennénk, néhány szót a jutalmakról szeretnék mondani. Majd minden iskolában bevett szokás, a legjobb tanulókat könyvvel, vagy pénzzel megjutalmazni, a vizsga alkalmával. A helyzet mindenképen megokolja, hogy itt, csak ez a jutalom lehet a helyes és jó. De a fák és madarak

napiján kiosztandó jutalom ne legyen könyv. Legyen játék, lapda, baba, kuglijáték, kard, puska, kis konyha, főző edények stb. A gyermek fáradtságos munkája, amit saját jószántából végzett úgy legyen megjutalmazva, hogy az minél tovább és minél jobban örüljön annak, hogy kitartással, szorgalommal dolgozott. Legyünk tekintettel a gyermekek hajlamaira és a köztük épen divatban lévő játéokra is. A könyvek közül csak egy jöhet tekintetbe: az O. Á. V. E. által kiadott kis naptár. Ez is csak azért, hogy beleírassuk a jutalmazott nevét, a tényt amiért megérdemelte, hogy legyen mindig maradandó emlékü is. De ezt azután minden jutalomra érdemes kapja meg a játékon kívül.

A tornateremben összegyűlt gyermekek énekelnek, esetleg szavalnak is néhány alkalmyszerű dolgot. Jó, erre a célra írt énekeket és verseket találunk Vaday József: Madarak és fák napja című munkájában, mely szerzőnél Nagyváradon rendelhető meg.

A beszéd, amit az igazgató, vagy valamelyik tanító mond, hosszu ne legyen. Körülbelül ilyenforma:

Kedves gyermekek!

Én mindig szívesen jövök ide az iskolába, de bevallom nektek, hogy ma alig vártam már a reggelt, már hajnalba szerettem volna itt lenni, hogy hamarabb tudjam, lássam, kik azok a derék gyermekek, akik ezt a sok szép holmit meg fogják kapni és ugyan mivel is fogják megérdemelni? Tudom, ti is siettetek, ti is alig vártatok, hogy együtt legyünk. Bizony meg is érdemelte ez a nap a várakozást, a készülődést, mert szép hasznos az eszme, amit ünnepelünk vele és a ti szorgalmatok, buzgóságtok, ma kell, hogy megismertesse a fák és madarak iránti szeretettedeket. Nektek, akik, látom, annyit foglalkoztatok ezzel a két szép és kedves dologgal, nem kell beszélnem arról, hogy hasznos, becses munkát végeztek, mikor a fákat, madarakat nem csak nem bántjátok, hanem mástól sem engeditek bántani, tudjátok ti azt magatok is jól. Mégis, egészen szó nélkül nem hagyhatom, hiszen én is szeretem a szép természetet.

A mi hazánk fővárosa Budapest, a világ egyik legszebb városa. Hatalmas, széles utcák szelik keresztül-kasul, melyekben minden ház egy-egy palota. Nehányat talán ti is ismertek ezek közül, a királyi várat, mely az egész világon a legszebb királyi lak, az országgyűlési palotát, mely a hasonló építmények közt szintén első helyet foglal el. Hát a különböző muzeumok, iskolák, templomok, ezek között a Bazilika, a Mátyás-templom a halászbástyával, de annyi van, hogy azt elmondani nem is lehet.

Száz és száz év kellett hozzá, hogy millió és millió ember dolgoz két keze meg tudja csinálni azt, amit ezer és ezer ember bölcs esze szépnek, felépítésre érdemesnek talál. Látjátok, gyerekek és az utolsó időben mégis azt mondták egymásnak az emberek: ez a mi Budapestünk még nem szép, még hiányzik belőle valami. Szinte meglepődik az ember, amint hallja, hogy az a város, amelynek a csudáit messze világrészekről is eljönnek bámulni az embe-

rek, az még nem elég szép, nem tökéletes! Pedig úgy is volt. Ti is fogjátok látni, hogy igaz, amint megmondom mi hiányzott. Bizony csak a fák, virágok és a madarak.

Látjátok, csak hiába van a legszebb palota, ha nincs ott szépítő kezével a természet, ha nem zöldel, nem virít körülötte fa, virág; hiába van a legszebb zene, aminek a csodájára járnak az emberek, amit sirva a gyönyörtől hallgatnak végig, ha hiányzik az eresz alól a vidáman ficserékelő fecske, a bokorból fülemüle, rigó. Hiába van a szemet kápráztató nagyszerű pompa a palotasorokban, gyönyörű szobrokban, minden szépben, amit ember esze, keze alkothat, ha az utcákon beteges, vézna emberek sietnek a dolguk után, akik a rossz levegőben elfonnyadnak, mint a virág és akiknek messze kell kimenni a hegyek közé egy kis jó levegőért. Nosza siettek okos, komoly emberek és tárgyaltak arról, hogyan hozzanak Pestre fát, virágot, madarat? Alakultak bizottságok, melyeknek az volt a jelszavuk: csináljunk virágvárost Budapestből. Azután elkezdődött a munka. A házak ablakai elé olyan vasrácsot csináltattak, amelyikbe néhány cserép virágot tehettek és szegény pestiek boldogok voltak a „kertjükkel.“ A meglévő fákra, ligetekre százszor jobban vigyáztak a rendőrök mint azelőtt, pedig a fák mindenütt magas vasrostélylyal vannak védve, a ligetekben meg úgy sem volt szabad a före lépni. Szegény kis pesti gyerekek! Nem csak hogy nem bántják a fákat, virágokat, nem, ha egy fűszálhoz hozzányulnak, jön a rendőr és felírja a nevüket. Azután apának büntetést kell fizetni, a gyerek meg kikap.

Mennyivel szerencsésebbek vagytok ti, akik szabadon szaladgálhattok a pázsiton, kimehettek az erdőre, mezőre, akiknek nem kell mennetek nyaralni, ide küldi az erdő illatos, egészséges leheletét.

No hát fájuk, meg viráguk már volt a pestieknek, madarat ugyan hogy szereztek? Hiszen minden madár a csendet szereti, ott pedig örökös kocsizörgés, villanycsengetés, zaj, lárma van, azony messzire elkerülték azt a gyönyörű várost, itt szeretnek azok lenni, mifelénk. Hát mit csináltak? Összefogdosztattak sok száz éneklő madarat, kalitkába felvitték Pestre és a Városligetbe, meg a Margitszigeten elbocsátották őket. Jól számítottak, mert igaz, hogy néhány száz rögtön visszarepült az elhagyott vidékre, de sok megmaradt. Azok azután megbarátkoztak a zajjal, fészket raktak, úgy látszik belátták, hogy szüksége van rájuk a szegény pesti embernek, gyereknek. De képzelhetitek, mennyire vigyáznak rájuk, csendőr, rendőr, pandur, egy sem hagyja bántani, úgy őrzik őket.

Azért meséltem el nektek ezt, hogy lássátok, hogy a legszebb emberi munka sem tökéletes, ha a természet nem szépíti meg és tanuljátok megbecsülni a helyzeteteket, akik szabadon gyönyörködhetnek, fűben, fában, virágban, madárban. Ti annyival is gazdagabbak vagytok, mert a madarak nemcsak gyönyörúségetekre, hanem hasznokra is vannak. Segítenek szüleiteknek a gazdaság körül, az a kis madár hernyót, rovarot pusztít, ami pedig tönkre tenné a termésnek legalább a felét. Az a gyerek, aki gondolkodik,

aki belátja, hogy mikor a madarakat eteti, vigyáz rájuk, hogy más se bántsa, akkor elsősorban saját magának tesz jót, az soha többé fészket levenni, tojást, fiókat kiszedni nem fog. Tudom, erről ti is meg vagytok győződve. Örülök fiaim, hogy a madárvédelemnek annyi derék harcosát látom bennetek. Ti, az ország gyermekei vagytok azok, akik a madarakért a legtöbbet tehetitek, titektek lesz hálás minden gondolkodó ember, ha látja, hogy szaporodnak a vidék madarai és velük együtt a haszon, amit mező, rét, kert hozhat. Méltán lehet büszke minden gyerek, minden egyes jó cselekedetére, aminek a madarak látták hasznát. Hiszen a tanító urak máris szép számmal jegyezték fel azok neveit, akik a madarak védelmére tettek valamit és akik így érdemesek rá, hogy megbecsüljük őket azzal, hogy pusztán adott szavuk ellenében felvegyük a madárvédő liga tagjainak sorába.

Nagy dolog az adott szó, az ember becsülete függ rajta. Tudom, többen szeretnék a liga tagjai lenni, mint amennyit fel fogunk venni, de gondoljatok rá, hogy mi, akik tanítunk titeket, akik azt szeretnénk, hogy minél jobb, hasznosabb ember váljék belőletek, nekünk kötelességünk arra is vigyázni, hogy szavakat könnyelműen oda ne adjátok olyan dologra, amit esetleg megtartani nem fogtok. Azért csak azokat vesszük fel a tagok sorába, akik arra már szereztek érdemet és ezzel bebizonyították, hogy a jövőben is hívei lesznek az állat, illetve madárvédelemnek.

A fogadalom, amit teszték, a következő. (Felolvassa.) Látjátok, két részből áll ez a lap, az egyiket megkapja a tag, a másikat pedig, melyet a fogadalomtévő aláírt, megőrzi az iskola. (Következik a tagok felvétele.)

Üdvözöllek titeket, mint a madárvédő liga tagjait, soha se feledjétek ezt a napot és a fogadalmat amit tettetek. Őszintén kívánom, sőt remélem, hogy mához egy évre mindazok érdemesek lesznek erre a kitüntetésre, akik most még szinte próbaidőt élnek.

Most veszem észre, hogy még mennyi a dolgunk a jutalmak kiosztásával. Jutalmat mondtam, pedig aki ismeri a saját munkájának értékét, hasznát, az már elnyerte jutalmát, hiszen az önmagunkkal való megelégedés oly nagy, oly szép valami, hogy ahhoz képest az, amit mi adhatunk, igen kevés. Hiszen szomorú is volna, ha akadna köztetek csak egy is, aki *csak* azért nevelt virágot, hogy esetleg egy lapdát kapjon. Nem, ezt nem hiszen. Hiszen az az öröm, mikor láttátok, hogyan buvik ki a földből az a pici növény, hogy nő, bizonyára igen nagy volt, hisz a természet bőven jutalmazza azokat, akik szeretettel fáradnak fejlődésén.

És azért legyen ez a mai nap a fáradozástoknak csak az elismerése, dicsérete, amit azért nem adunk csak szóban, hogy annál tovább reáemlékezhesetek. S mert így állanak most a dolgok, azok se legyenek szomorúak, akik ezúttal ilyen dicséretet nem kapnak. Bizonyára érzik, tudják, hol hibáztak, mit mulasztottak el és jövőre okosabbak, gondosabbak lesznek, hogy a versenyben első helyen szerepelhessenek. Azok pedig, akik kapnak

valamit, ne elégedjenek meg a sikerrel, hanem fáradjanak tovább is, ne feledjék, hogy nem nehéz a nyúlnak versenyt futni, ha teknősbéka a társa. Épen az legyen a dicsőség, a jók között a legjobbnak lenni. Ápoljátok tovább ezt a mostani növényt, hogy jövőre már két csoportunk legyen: ideji és tavalyi növényekkel versenyzők. Én szívesen adnék mindnyájatoknak valamit, akarjátok, csak töletek függ.

Ezután felolvastatjuk a megfigyeléseket, megszemléljük a növényeket, kiosztjuk a jutalmakat. Következhet néhány alkalomszerű vers és ének, esetleg a „Hymnus“ vagy „Szózat“ is, mire vége van az ünnepélynek, a gyermekek hazamennek.

Délután meglátogatjuk az ültetett csemetét, azután kirándulásra megyünk. A kirándulás legyen csupa multság, csupa játék minden olyan presszió nélkül, mely az iskolában szükséges figyelmet kíván. A tanító kiránduláson csak akkor tanítson, ha a gyermek kérdez tőle valamit, különben csak játszszenk velük. Akkor oktathat úgy, hogy tanítása mindig készséges fülekre találjon, ami ennél a tárgynál, hogy teljesüljön, minden gondolkodó embernek, annál inkább egy paedagogusnak egyik legfőbb óhaja legyen.

Utmutatás

a Madarak és Fák Napjának megtartásához a népiskolában.

Irta: **Hutter Rezső** tanító, Lépesfalva.

Tanításunk közben egész éven át minden tantárgynál, a hol alkalom kínálkozik, figyelmeztessük a gyermekeket a madarak és a befásítás hasznára és törekedjünk arra, hogy a tanulók megszeressék a természetet. Arra is figyelmeztessük, hogy a tavasszal a „Madarak és Fák Napját“ meg is fogjuk ünnepelni.

Igaz, hogy egy egész nap áll rendelkezésünkre, mégis az ünnepély megtartását csak délelőttre tenném. Ép azért ünnep, hogy legyen ott egy kis szabadság is, mert a szakadatlan tanítás után a gyermekek sóvárognak egy kis szünet után. Ha adunk egy kis szünetet, annál szivesebben gondolnak erre a napra és nem is felejtik olyan hamar el a madarak és fák napját. Ha pedig egész napon el vannak foglalva, nem is igen veszik azt a napot ünnep számba. Különben is egy egész nap nagyon is kifárasztaná a gyermekeket.

Az ünnepély lefolyását énekekkel és szavatokkal fűszerezhetjük; sorrendje pedig a következő lehet:

1. Reggel az iskolából való kivonulás valamely közeli erdőbe vagy kertbe.
2. Ének.
3. A tanító rövid imát mond.
4. Ének.
5. Szavalat.
6. A tanító elmondja vagy felolvassa előadását.
7. Ének.
8. Szavalat.
9. Faültetés.
10. Ének mellett hazavonulás az iskolába.

Az iskolában:

1. Ének.
  2. A tanulók ünnepélyes fogadalma.
  3. A tanító záró fohásza.
  4. Ének.
- Hazabocsátás.

Mintaelőadás.

Kedves gyermekek!

Nézzetek csak körül, milyen gyönyörűség most megszemlélni a természetet! Az erdő, mező, hegy és völgy a fagyasztó tél után ismét megzöldült; újra menedékhelyet találunk a fák árnyékában a nap forró sugarai ellen és a növényekben megint folyik azoknak éltető nedve.

A fákon ugrándoznak, csicseregnek, énekelnek és a levegőben röpködnek a madarak.

Az erdőben ugrándozik a nyúl, őz, szarvas; ott ólálkodik a róka.

A patakban, folyóban uszkálnak a halak és rákok.

A fákon, különösen a gyümölcsfákon mászkálnak a különféle hernyók és bogarak ezrei, amelyek a fák zöld lombját lerágnak, elpusztítják.

A fű között megszólal a tücsök, szöcske és dicsőítik a szép kikeletet.

Körülöttünk zümmög az ezer sok méh, darázs, légy és szunyog.

A föld kérgében turkál a sok vakond, giliszta és ott honol a sok kártékony egér is.

Még azután mennyi azoknak az apró élőlényeknek a száma, a melyeket szabad szemmel nem is láthatunk, hanem csak nagyító üveg használata mellett!

Valóban akárhová irányítjuk a tekintetünket, mindenütt honol élet és élőlény! Még azon talpalatnyi földön is, a melyen állunk, ezer számra találhatnánk szabad szemmel láthatatlan apró élő szervezeteket.

Csak gondoljuk meg, hogy mennyivel másképp volt mind ez röviddel ezelőtt, amikor még uralkodott a tél és zúgott a vihar! Akkoriban a fák kopaszon meredtek égnek, a természet be volt borítva a fehér hó leplevel és az egész tájra ránehezedett az ijesztő csendesség és egyhangúság. Csak itt-ott fázva bujkált egy kis madár és szétkaparván a havat, eledelt keresett a fagyos földön. A többi madár részben melegebb tájra költözött, részben pedig sok más állat példájára valamely szélcsendes völgyben meghúzódott. Igen sok állat pedig a téli álmát aludta.

Most pedig úgy tetszik, mintha az egész élő világ a földből kibujt volna.

Nem gyönyörűség ez, úgy megfigyelni a természetet, elmélyedni összhangjában és bepillantani annak műhelyébe?

És ki ezen élő világnak az ura? Tudjuk, hogy az Isten, a Teremtő az embert tette teremtményeinek urává. Bizony büszkévé is teheti az embert az a tudat, hogy Istennek annyi bizalma volt iránta, hogy a természet urává tette! Élhetünk is ezzel a jogunkkal, de jaj annak, aki a hatalmával visszaélni mer! Mert az Isten akaratát áthágni bűn; a bűn pedig nem marad büntetlenül.

Ugy-e, kedves fiam, ha otthon nem engedelmeskedel és az

édes apád azért meghuzza a füledet vagy a hajadat, akkor nagy fájdalmat érzel; jajgatsz utána.

Vannak olyan rossz fiuk, akik megfogják a szegény madarakat és megkinozzák, kitépik a tollukat és néha — hisz alig merem kimondani — még a szárnyukat vagy a lábukat is eltörik; sőt meg is ölik. Hát bánt az a kis madár valakit? Vagy nem tudja az a fiu, hogy az a madár épen úgy érzi a fájdalmat, mint ő maga? Nem hoz inkább nagy hasznot, amennyiben a fákról a sok káros hernyót, a mely a fák lombját összerágja, elpusztítja, leszedi és megeszi? Meg is lesz büntetve egy ilyen gyermek, mert lelkiismeretének sohasem lesz nyugta, mely folyton azzal fogja vádolni, hogy: megkinoztál egy madarat vagy megöltél ok nélkül egy madarat, amelynek ép úgy van joga az élethez, mint neked. De másképp is meg lesz büntetve, mert oly vidéken, a hol a madarakat megkinozzák és fészkeiket elrabolják, arról elköltöznek ezek és az ember ott nem ehetik sem cseresznyét, sem almát, sem körtét, sem más gyümölcsöt, mert a hol nincs madár, ott a hernyók mindent elpusztítanak.

Tehát ne kinozzatok sem madarat, sem más állatot és ok nélkül ne öljétek meg sem madarat, sem más állatot, mert megbűnhödtök érte. Hisz az ötödik parancsolat is azt mondja: „Ne ölj!”

Vannak olyan rossz gyermekek, akik szeretnek apró fákat kivágni, vesszőket metszeni, a fák kergét felhasítani vagy pedig erdőn, mezőn sétálva bottal a virágos növényeket lefejezni; cseresznye- és almaszedés közben pedig az ágakat a fákról csak úgy letörni. Ha ilyesmi történik, látjuk, hogy utána csak úgy folyik kifelé a növények nedve vagy vére; épen úgy, mint amikor mi belevágunk késsel az ujjunkba.

Tehát a fákat és egyéb növényeket sem szabad kinoznunk, mert azok is élő teremtmények.

Meg is bűnhődik az olyan ember, aki a fákat kinozza oktalan vagdalással vagy ha egészen kivágja és kiöli. Az utóbbi esetben a hasznos madarak nem találnak helyet, hová fészkeiket rakják és így, ha másképpen nem segít az ember a dolgon, a madarak más-hová vándorolnak, ahol helyet találnak a fészkelésre. A fátlan vidék különben is kopár, barátságatlan, ahol a napsugarak ellen még árnyékot sem találhatunk.

Tehát a fákat és egyéb növényeket se kinozzátok és ne öljétek meg ok nélkül.

A sok-sok előlány közül, amelyek körülöttünk mindenütt előfordulnak, ma a madarakkal fogunk közelebből megismerkedni.

Nemde jól esik nektek, amikor éjjelre lefeküsztok, a meleg dunyhába burkolódniz és a fejet a puha vánkásra fektetve aludni. Vajjon mit tesz édes anyátok a dunyhába, hogy az olyan puha és a meleget olyan jól tartja? Nem más az, mint toll. De honnan szedte azokat? Ugy-e a házi madarokról, a lud-, a kacs-, a tyúkról, mert hisz ezek is csak madarak. Látjuk, hogy a házi madarak a tolluk miatt hasznosak, de a hússukkal és tojásukkal is hoznak hasznot.

Tudjuk, hogy a többi madarak teste is ilyen meleget tartó tollakkal van fedve. És ezek megvédik a madarakat a téli hideg ellen úgy, mint a nyulat a szőrbundája és az embert a ruhája és télibundája, hacsak igen nagy hideg nincsen. Mert bizony sokszor megesik, hogy a meleg tollruha dacára is sok madárka megfagy a nagy téli hidegben.

A madaraknak is van téli bundájuk, mert ősszel rendszeren elvesztik nyári ruhájukat és télre sűrűbb, melegebb ruházatot kapnak; tavasszal pedig ismét ritkább nyári ruhát. Ez a vedlés.

Színre nézve ez a tollruha nagyon különböző. Van fekete pl. a fekete rigó, van fehér, pl. a kacska, lud, van sárga pl. a kanári madár, azután van különféle nagyon szép tarkábbnál-tarkább madár. A madarak színe pedig többnyire hasonló azon környezet színéhez, amilyen színben tartózkodnak. Így a mezőn lakó pacsirta olyan színű, mint a föld; a fürj tollazatán pedig olyan sárga vonalak vannak, mint a szalma. Ez pedig azért van, mert a madaraknak sok ellensége van; ha pedig színük a környezet színéhez hasonló, akkor könnyebben tudnak elrejtőzködni.

Azután csak milyen jól tudnak a madarak a szárnyaikkal repülni! Mi is nagyon szeretnénk így repülni tudni, de sajnos nem tudunk. Különösen azok a madarak röpködnek kitünően, amelyek a táplálékukat röpködve szerzik meg; így a fecske, mely röpködés közben fogja el a sok legyet, szunyogot.

Azok a madarak, amelyek eledelüket a földön vagy a vízben szerzik, elszoknak a repüléstől és nehezebben is emelkednek a levegőbe pl. a fogoly, tyúk, kacska, lud.

Nemcsak nagy gyönyörűség a madarak röpködését nézni, sokkal szivesebben hallgatjuk szép éneküket. Bizony nagyon megörülünk, a mikor a hosszú tél után a levegőben magasan megszólal a pacsirta és énekével üdvözlí a tavaszt; a fülemile a bokorban csattog és a rigó a fenyő csucsán füttyörész. Az ember nehéz és fárasztó munkája után szívesen kimegy mezőre, erdőbe, hogy ott a madarak énekében és harsogásában gyönyörködjék és fáradalmát kipihenje.

Nagy mesterek a madarak az éneklésben, de nagy művészek az építészetben is. A kis madárcsalád, mely tavasszal a hímiből és tojóból áll, nagy körültekintéssel keresgél egy rejtekhelyet, a hová fészket rakhassa. Nagy szorgalommal és nagy szeretettel fog a munkához és a madárcsalád a fészket oly művészettel és mesteri gondossággal építi, hogy azt emberi kéz nem képes utánozni. Hisz ti is láttátok már, a mint a fecskék nagy fáradtsággal sárból a falra ragasztották otthonukat? Valóságos kőmíves mesterek! Az éneklő rigó szintén olyan mesterséggel mázolja ki fészke belsejét. Még csak a függő cinege olyan művészettel összefonja és szöví a fészket, hogy valóságos mestermű.

A sok madár sokféle fészket is épít, a mely közül a legtöbb egy remekmű.

Ha elkészül a fészkek, akkor a tojó belerakja a tojásokat,

melyeket azután a család kikölt. Ha már kikeltek a fiókák, akkor van csak öröm a háznál! A szülők páratlan szeretettel melengítik, etetik, gondozzák és megvédik az apróságokat, csak hogy valami bajuk ne történjék. Egész nap keresgélnek fáradhatatlanul hernyókat, rovarokat eledelül, hogy a fiókák meg ne éhezzenek. A hím pedig rendszeren reggel és estefelé még arra is talál időt, hogy a fészek közelében a Teremtőnek is hálát adjon szép ének alakjában, mert oly nagy örömben részesítette a családot.

A kisdedeket addig ápolják az öregek, míg azok nagykoruakká nem lesznek, vagyis míg kenyertüket maguk meg nem szerezhetik. Ekkor aztán elszéled a család és a fiatalok szintén alapítanak családot és újra kezdődik a fészeképítés. Ha a madár-család otthonát valami ellenség megtámadja vagy ha egy rossz fiu a tojásokat, fiókákat el akarja vinni, akkor az öreg szülők olyan szívettépő siránkozást visznek végbe, hogyha valakinek szíve kőből volna, akkor is meg kellene szegényeket sajnálnia. Épen úgy szeretik kicsikéiket, mint a ti szülőitök szeret titeket.

Nagy tehát a szülői szeretet a madaraknál és hozzá olyan példás a családi életük, hogy az emberek is tanulhatnak tőlük.

Nézzük csak most, hogy ezen madarak mit esznek vagyis mivel táplálkoznak?

Tudjuk, hogy a kertben, a gyümölcsfákon, a fű között, a mezőn a gabona között rendkívül sok káros hernyó, bogár, légy, lepke, sáska, szöcske, különféle rovar és egér él. Ezen kártékony állatok pedig a gyümölcsfákat, a füvet, a gabonát teljesen tönkre tennék, ha nagyméretű elszaporodásuknak a madarak gátat nem vetnének. Mert hát a legtöbb madár ilyen kártékony rovarokkal táplálkozik. A madarak rendkívül nagy mennyiségű rovarot el is pusztítanak és megesznek, úgy, hogy olyan vidéken, a hol sok madár van, ott a hernyók nem kopasztják le a gyümölcsfákat és az egerek nem rágják össze a gabonát; ott gyümölcs és gabona bőven terem. Míg ellenben olyan vidéken, a hol nincs madár, ott nem is terem sem gyümölcs, sem gabona, mert akadály nélkül elszaporodhatnak a rovarok, egerek. Ilyen helyen az embernek is alig van betevő falatja.

Emberi erő pedig ezen ellenségek ellen gyönge úgy, hogy elszaporodásuknak az ember nem is vethet gátat. Ezen feladatra csakis a madár képes.

Tehát látjuk, hogy a madarak milyen hasznos állatok; azért el is lehet mondani, hogy a madarak a földmivelő népnek legjobb barátjai.

Nem hiszem, hogy ezeket tudva közöttetek még olyan gyermek volna, a ki egy madárt bántana. Remélem is, hogyha hazavonulunk az iskolába, minden tanuló megfogja nekem ígérni, vagyis fogadalmat fog tenni arra, hogy hasznos madarat bántani sohasem fog.

Nemcsak ti fogjátok ezt megígérni, hanem Magyarországon minden iskolában fel fogják a tanító bácsik a gyermekeket a

madarak hasznáról világosítani és mindenütt is fognak a gyermekek fogadalmat tenni. A kik ezt letették, azok kapnak egy lapot és ezek azután az „Országos Ifjúsági Madárvédő Ligának” tagjai lesznek. Tehát ti is tagjai lesztek ennek a Ligának.

Bizony védeni kell a madarakat és arra kell törekedni, hogy vidékünkön minél több fészkeljen. De hogyan lehet ezt elérni? Tudjuk, hogy a legtöbb madár odvas fában, bokorban, fákon fészkel. De az emberek az odvas fákat rendszeren nem tűrik meg, kivágják. Az erdő fáit, a bokrokat, a bozótot is kipusztítják sok helyen. Ott a madár bizony nem marad meg, mert nem talál helyet a fészkelésre. Az odvas fákat azért mesterséges odukkal kell helyettesíteni. A fákat, bokrokat csak úgy pótolhatjuk, ha újakat ültetünk.

A mai „Madarak és Fák Napjának” emlékezetére mi is fogunk egy fát ültetni. Ezzel kapcsolatosan az ültetés módját is megtanuljátok és így otthon is ültethettek majd fákat. Ha megnőnek, gyümölcsöt adnak és a madaraknak is több helyük lesz a fészkelésre.

Az oduk pedig úgy néznek ki, mint ezek az ábrák mutatják. (Ide szükséges az V. tábla „A madarak haszna és kára” című könyvből.) Az 1. ábra természetes harkály odut mutat. A 2. és 3. számú odu mesterségesen utánzott; ebben leginkább a cinegék fészkelnek, azért a legfontosabb is. A 4. ábra nyílt odut mutat a légykapó és füstfarku nevű madarak részére.

Az oduk nagysága a következő legyen: külső magassága 28–29 cm, külső vastagsága 15 cm; a belső magassága 15 cm, a belső szélessége 9 cm; a bebuvolyuknak átmérője 3·2 cm legyen. Ezen odukat 1–1½ m. magasságyra úgy erősítjük meg, hogy a reggeli nap a bebuvo felé süssön. Hátra ne düljön az odu, mert beleesik az eső.

Kertben, mezőn, erdő szélén sok ilyen odut fel kell állítani. Ha ez megtörténik, akkor sok madár fog ami vidékünkön fészkelni. Nemcsak sok madár lesz akkor, hanem sok cseresznye, alma, körte, szilva, mindenféle más gyümölcs, sok gabona.

A nyár folyamán a madarak bőven találnak ennivalót, mert van is sok rovar és mindenféle más apró káros állat. De ha jön az ősz és tél, akkor az összes madarak nem találnának elég táplálékot, mert tudjuk, hogy télen nem másznak a hernyók és bogarak. Akkor minden be van takarva hóval. Mivel sok madár itten nem találna elegendő élelmet a tél folyamán, hát ősszel elvándorol délre oly meleg vidékre, ahol elég rovar, táplálékot talál. Tavasszal pedig, amikor az idő kienged, lassacskán megint visszajönnek jóbarátaink, hogy hasznos munkájukat ismét fölvegyék és ami gyönyörűségünkre nekünk szolgáljanak.

Ezen vándor madarak úgy cselekednek, mint az ember. Ha ez eddigi tartózkodási helyén nem tud megélni és mindennapi kenyerét meg nem keresheti, hát elnéz máshová, ahol könnyebben kaphat munkát.

Olyan hasznos madár, amely tétre mitőlünk kénytelen elvándorolni, a sok közül a következő is:

A kakuk, mely igen félénk madár és roppant sok hernyót, bogarat pusztít. Fészket nem épít, hanem más apró madarak fészkeibe rakja tojásait.

A nyaktekercs messze kiölthető ragadós nyelvvel rendkívül sok rovarot pusztít el. Jól esik nekünk, ha tavasszal a szavát halljuk, mely így hangzik: „Kjü-kjü-kjü-kjü-kjü!”

A búbos bankát rendszeren erdő szélén, marhahajások helyén láthatjuk, ahol a bogarakat gyűjti. Szava ez: „Pú-pú-pú-púpú-púpú-púpú.”

A mezei pacsirtát már korán reggel halljuk a magas levegőben énekelni. A szántóföldön keresi a káros rovarokat. A barázda-billegető lépkedés és szaladgálás közben fogja el a rovarokat és közben folyton billegeti hosszú farkát.

A seregély sokszor nagy rajokban jön és pusztítja a rovarokat. Ősszel gyümölcséreskor kártékony is. Akkor riasszuk el.

A hant madár a legelőkön, szántásokon gyakran található, ahol rovarokat fogdos.

A csaláncsucs a csalán vagy más növény felső részéről szedi a rovarokat.

A fülemile különösen bokrokban keresi a rovarokat. Hazánkban legszebb dalú madár. Még éjjel is énekel és pedig a következőképen:

Fid! Fid! Fid! kr-kr-ci-ci-dorido, riridecit

Ci-ci-ci-lo-lo-lo-lolyi

Fid a ckvo-ckvo-ckvo tiriririri

Lü lü-lü-lü-lollo-lollololyi

Daci-daci-daci rrrrrr cuzzuzzuci stb.

A barátka rendszeren bokros helyen szeret tartózkodni és ott pusztítani a rovarokat.

A poszáta kedves kis madár, mely a házak környékén fáradhatatlanul szedegeti a rovarokat, közben hallatja a lilililili szólású hívogatóját.

A kerti füstfarkú a kertekben rendszeren valami magasabb helyről csap rá a bogarakra, hernyókra, legyekre. Egész nap szorgalmasan fogdossa a rovarokat, tehát hasznos madár.

A házi füstfarkút többnyire háztetőn látni, amint farkát rezegteti és bókolgat. Leginkább a repülő bogárságot fogdossa.

A füzike hangját az erdő lombos fáiról hallhatjuk, mely így szól: csil-csal-csil-csal. Ott szedegeti ez a kis madárka a káros rovarokat.

A szürke légykapó a kertekben valamely karó felső végéről lesi a repülő rovarokat, közben a szárnyát folyton vetegeti. Ha a prédáját megpillantja, röptében elkapja azt és ivalakban újra visszatér előbbi helyére.

A füstí fecske belső házi madár, a molnár fecske pedig inkább a házak külső részére építgeti fészket. Egész nap hordják a fiókáknak az eleséget. Ha pedig az apróságok kiröpültek a fészekből, rendszeren háztetőre vagy száraz faágra ülnek és az öreg szülők ott etetik a fiatalokat. Igen hasznos madarak.

A kecskefejtő nappal valamely vén fa ágára lapul, estére pedig nagy szájával röpülve fogja el a különböző rovarokat.

A gerle gyorsan repülő, az erdő szélét szerető madár, a hol megindítóan burukkol. Eledele leginkább a dudvák magja, azért hasznos madár. A gólyát a nép legnagyobb része igen szereti. Hosszú lábával a vízben és vizes réteken gázol, sétál, közben pedig elfog mindent, amit elkaphat a szöcskétől a kigyóig.

Ezen vándor madarakon kívül vannak olyanok is, a melyek télen át nálunk maradnak. Behuzódnak a házak közelébe és összekeresgélnek a káros rovarok petéit, bábjaikat és a dudvák magjait. Ilyen madarak a cinegék, őszapó, a fakúsz, a csuszka, a harkály, a fekete rigó.

A cinegék rendszeren nagyobb csoportokban kóborolnak egyik vidékről a másikra.

Bizony télen sajnálatra méltó teremtések ezek a madarak, mert ha nagy a hó és fagyasztó a hideg, nem találhatnak eleséget és gyakran éhen kell halniok. Ennek pedig mi valljuk első sorban a kárát, mert nyáron nincs elég madár, a mely a káros rovarokat pusztítaná.

Nem is szabad azt megengednünk, hogy ezen hasznos madarak télen éhen haljanak, hanem segítségükre kell sietnünk. Ezt pedig úgy tesszük, ha télen a madarakat etetjük és kiszórunk nekik eleséget. Ilyen eleség a napraforgó mag, a tökmag, a kendermag, a mák, a hangyatojás, a száraz zsemlyemorzsa, a szárított bodzabogyó. Legjobb, ha a madarakat ilyen etetőbe szoktatjuk. (Ide a VII. tábla szükséges a fent nevezett könyvből.) Hogy ezen széttört magvakat el ne szórják a madarak és, hogy el ne romoljanak, jó ha olvasztott marha- vagy júhfaggyúba keverjük.

Ha ezen hasznos madarakat ilyen kaláccsal etetjük, megmentjük őket a haláltól. Ezzel azt is elérjük, hogy mivel a madarak megjegyzik maguknak azt a helyet, a hol olyan jól bántak velük, nem hagyják el a vidéket, hanem jövő tavasszal ott folytatják hasznos munkájukat.

Tehát ne feledkezzünk meg sem a madarokról, sem a fákról, hanem gondozzuk úgy ezeket, mint amazokat; etessük a madarakat télen, adjunk nekik alkalmat a fészkelésre.

Ha ezt mindenütt megtesszük, rövid idő múlva Magyarország madár-paradicsom lesz, mely szépségével és gazdagságával majd páratlanul áll a világon. Adja az Isten, hogy úgy legyen!

Pályamű

a Madarak és Fák Napjának a megünneplésére.

Írta: Csöregi András, állami tanító, Mezőszilvás.

Kedves gyermekek!

Vallásunk tanai megismertetnek bennünket azzal, hogy ezt a világot és mindent, a mi ezekben van, az Isten teremtette. Ő alkotta ezt a Földet s rajta a különböző növényeket, állatokat és az embert; az Ő véghetetlen bölcsessége állította fejkünk fölé a meleget, az életet árasztó Napot. Ő borította be Földünk egét a csillagok milliárdjaival s a sötétségben fényt derengő Holddal. Istenünk e nagy alkotásának összességét a Természet neve alatt foglalhatjuk össze. Ez a nagy Természet a benne rejlő, örök törvények szerint végzi a sok esetben előttünk még rejtett nagy feladatát. Ennek a nagy Természetnek mi, emberek vagyunk a legértelmesebb és legtekélyesebb lényei. Nekünk adatott meg az, hogy a Természet egyes megnyilvánulásaiban előforduló változásokat és az azokban rejlő erőket megismerve, a magunk hasznára fölhasználhassuk. Földünk, amelyen küzdelmes életünket leéljük, nem egy kopár földréteg, hanem egy díszkert, ahol a kalászt ringató sík rónát, a különböző füvek mezejét, erdőkoszoruzta dombok és hegyek változatait, de meg égbemeredő csúcsu hegyeket, őszfejú havasokat láthatunk, amely kies és helyenként zord változatok közepett ott látjuk az embert az ő állataival, a mezőn és erdőn élő madarak és más különféle állatok sokaságát, a növények ezerféleségét, amelyek mind tarkítják, színezik és ékesítik a Földanyánk arculatát.

Ilyen keretben él a teremtés ura: az ember. A legrégebbi korban élt embert hasonlólag a mai nap embereihez az foglalkoztatta és foglalkoztatja ma is, hogy a Természet teremtményei közül az őt környező növény-, állat- és ásványvilágból megismerje elsősorban azokat, a melyek az ő életének fentartásához jóllétének előidézéséhez és állandósításához szükségesek. Továbbá megismerni a károsan hatókat. A neki hasznos javakat megtanulta becsülni, míg a károsan hatókat irtóháboruban részesítette. Ilyen módon jutottak el az emberek a növény-, és állatvilág ama tagjainak megismeréséhez, amelyek szorosan összefüggeni látszottak az ők megélhetésükkel és további jóllétükkel. Megismerték a gabonafélék, gyümölcsfélék, a fanemek különféleségét s azokat élelmezésük,

ruházatuk és lakásuk elkészítésére használták föl. De később az emberiség sokasodásával szükségessé vált, hogy a maguktól megtermő javakat megsokszorozzák, úgy és azáltal, hogy ellesve azoknak élettani folyamatait, ők maguk fogtak hozzá a szükségesnek tartott növények termesztéséhez s az azt megtermő föld megműveléséhez. Fáradságos és verejtékes munka volt ez. De az ember leleményessége itt is megtalálta módját annak, hogy a munkáján segítsen. A körülötte élő állatok közül kiválasztotta azokat, amelyek munkájában segítségére lehetnek s azokat megszelidítve, fölhasználta munkatársakul. E házi állatoknak a segítségével szaggatta föl a sík róna, a domboldal talaját s hozta termés alá azokat. Igen természetes, hogy most már az ember gondjai közé tartozott a munkájában segítő állatoknak élelmezése, ápolása is. Volt tehát az embernek szelidített segítőtársa, de ez még korántsem biztosította volna munkájának a sikeres gyümölcsét, mert mindig voltak a Természetnek olyan teremtményei, amelyek épen az ember által nem remélt módon rohantak meg az ő terményeit és silányították tönkre a gazdagnak ígérkező termést. Ilyen láthatatlan és látható ellenségek a férgek különböző milliói. Ezek ellen az ember tehetetlen volt és ma is az, ha nem jött és jön segítségére a madárvilág. A madárvilág különböző fajtái ezek a röpködő, csicsergő, dalos kis állatkák, azért segítőtársai az embernek, mert táplálékukat épen azok a rovarok ezrei képezik, amelyek az ember által termelni akart gabona- és gyümölcsfélék gyökerén, szárain, termést ígérő bimbóin élőködnek s teszik azt tönkre, ha azok fölmentésére nem sietnek a vigan röpködő, serény kis madarak. Tulajdonképeni tárgyam, hogy azokat a hasznos kis állatkákat megismertessem veletek, amelyekkel be van népesítve gyümölcsöskertünk, virágos rétünk, árnyas erdők, a csendes tó és a vigan csörgedező patakpartja.

A zimankós, fehérszakállú télapó abba hagyja munkáját, mert látja, hogy a lerázott hópolyhek nem maradhatnak meg már a földön. Eltűnteti őket az a meleg szellő, amely előhírnöke az ébredésnek. Jelenti, hogy az anyaföld téli alvását megelégette s munkához akar fogni. A magasabban tűző nap fölmelegíti a levegőt, a földet, a dermedt növényeket s munkára készíti azokat. Mintha mondaná: itt a kikelet, itt a tavasz; munkára fel! Megérzi ezt a földművelő ember is. Előszedegeti eszközeit, hogy földjének megműveléséhez foghasson. Új életre ébred minden, növény- és állatvilág. Megjelenik körünkben a téli idény alatt, melegebb tájakon tartózkodó madaraink sokasága. Beköszöntenek hozzánk dalaikkal, csicsergésükkel s jelentik, hogy ők is munkához akarnak fogni. Fölkeresik ősszel itt hagyott kicsiny fészküket s lázasan fognak hozzá a megrongáltnak a kijavításához avagy új építéséhez. Ha szétnézünk a madárvilágban, igen sokféle nagyságú, tollazatú és életmódú fajtákat láthatunk. A sövénykerítés ágai között ugráló ökörszemtől föl egészen a csűr tetején kelepelő gólyamadárig. Annál kisebb és ennél nagyobb madarai is vannak a természetnek, de nem a mi vidékünkön. A madarak a levegő urai. Ott lebegnek,

kóvályognak a fejünk felett. Épen azért a madarak testalkata a légi élethez van idomítva. Rövidebb-hosszabb szárnyaikkal csapkodják a levegőt repülés közben s mintegy úszni látszanak a magasban. Csőrük és lábaik formája szintén az életmódjukhoz van alkotva. Erős, kúpalakú, egyenes vagy a felső káva görbült és az újjaik erős karmokkal fölfegyverettek a magvakkal, de leginkább a hússal élőknek. A kártékony rovarokat, férgeket pusztítóknak csőrük vékony és hosszú. Lábaik kisebb és gyengébb karmokkal vannak ellátva.

Lássunk azonban egy pár gyakrabban látható madárkát, hogy megismerhessük némiképp vidékünk madárvilágát. Mindannyian ismeritek azt a kedvesen csicsergő madárkát, amely házaink eresze alá építi nagy fáradsággal, de annál nagyobb művészettel az ő kicsiny fészket. A fecskemadár az, amely délibb hazájából kora tavasszal siet vissza hozzánk s kicsi hajlékát rendbe hozva megkezdí nagyon hasznos munkáját, a rovarpusztítást. Hajnalhasadtakor már csicsereg ablakunk fölött. Csicsergésével jelenti, hogy itt az ébredés ideje. Ki is röppen ő fészkeből s késő estig, lankadatlán röpked s gyors repülése közben fogja el a levegőben bolyongó rovarokat. Ezekből visz aztán haza is fiókáinak s ugy eteti őket, mint a fiát legjobban szerető anya. Ha a csicsergő fecske látásában eleget gyönyörködtünk, tekintsünk föl a házunk kéménye mellé, vagy istállónk és csűrünk tetejére, hogy egy másik, az emberrel igen megbarátkozott madarunkat, a piros csőrű és hosszú lábú gólyát észrevehessük. Szintén kora tavasszal köszönt be hozzánk s a neki kitett rossz kerékre építi ágakból a meglehetősen nagy fészket. Itt él párjával s időnkénti kelepelésével adja tudunkra létezését. Rétejinkre, mocsarainkba, tavainkba látogat el s ott méltóságos léptekkel haladva szedi össze férgekből, kigyókból s úgyszólván minden megehetőből álló táplálékát. Ha a kelepelő gólyáról egy pillantást vetünk a szérüskertbe, ott fogjuk látni a lépni nem, de ugrálni annál jobban tudó házi verebet. Ez a szürke színű kis madár állandóan csiripel és ugrál ide-oda. Éles szemével messziről észreveszi a kinálkozó falatot s egy óvatlan pillanatban oda röppen s elkapja azt. Táplálékát a különféle gabonamagvak, meg a férgek képezik. A férgek pusztításával hasznót hajt az embernek s kártékonyt csak a gabonafélék érésekor válik.

Gazdasági udvarunkról, ha besétálunk a gyümölcsös kertünkbe, különböző hasznos madarokat láthatunk ott, amelyek kellemes dalolással töltik be azt a helyet, ahol egyuttal a rovarpusztítás által óriási hasznót hajtának az embernek. Ha figyelmesen szét-nézünk, mindjárt láthatunk egy igen kicsi madarat, az ökörszemet, amint a sövény kerítés résein, apró lyukacskaín ki- és beröppen és az oda bebújt rovarokat nagy ügyességgel fogogatja össze. Ez a parányi madárka örökké vig, télen, nyáron körünkben van s állandóan énekel. Az ökörszem szemlézése közben a csendet mindigre meg-megzavarja valami kopácsoló hang, s ha a hang iránya felé tereljük figyelmünket a fák derekán, ágain észreveszünk egy

sárgás-zöld tollazatú és a fején piros színű madárkát: a zöld harkályt. Esetleg fekete és fehér meg piros színűt: a tarka harkályt, vagy pedig a fejetetején piros egyebbütt fekete tollazatú fekete harkály ötlik szemünkbe. Ezek a madárkák kúszó lábaikkal igen ügyesen tudnak a fákon kúszni s erős vésőformájú csőrükkel kopácsolják a fakérgét s az alatta élősködő rovarokat szedegetik össze, amiáltal fáinkat nagy ellenségüktől mentik meg. A madarak ácsának nevezett harkályok társaságában a pinty-pinty kiáltásu pintyökét is észrevehetjük. Ez a verébnagyságú kedves madárka a legkártékonyabb rovarokat, különösen a rügyeket bántó apró és nagyon káros hernyócskákat és pici bogarakat pusztítja. Tovább szemlélődve egy majdnem teljesen sárga színű madárkát: a sármányt látjuk tova röppenni, a mely madárka siet elfogyasztani a más madár által nem szeretett sima hernyókat. Ha jóllakott az ágak hegyére ül s kedves hangjával segít élénkíteni a kertünk, ligetünk berkeit. Amíg a sármány dalát hallgatva szemeinket gyümölcsfáink koronáin körül hordozzuk, előnkbe tűnik egy verébnagyságu, gyakran az ág legvégén fejjel lefelé függő madárka a szécinke. Egy másik ágon talán a kékcinke. Ezek a cinkék mindig jókedvűek s reggeltől napestig folyton munkálkodó madárkák. A cinke a fának minden zugát s minden részét, ahová csak fér átkutat s az ott található rovarokat kérlelhetetlenül fölfalja.

Gyümölcsös kertünkéből kilépve a mező, vagy határfelé folytatjuk utunkat s még ki sem érve a faluból úton-útfélen előttünk röppen föl a pipiske, vagy a fején levő bubjáról kontyos pacsirtának nevezett madárka. Ott él az ember szomszédságában s különösen télen az utakat lepi el. Rovarokkal, télen pedig magvakkal táplálkozik. Kiérve a zöld mezőre már messziről hallhatjuk a fűrj madár pitypalatyty-pitypalatyty szavát. Ez a csirke nagyságu madárka agyagszínű s épen ezért, ha a földön meglapul, nehezen vehető észre. Ugy él, mint a tyúk. A földre csinálja egyszerű fészket s a körül kapargálva szedegeti a lehullott magvakat. Amott halljuk ostorát pattogatni a földjét szántogató földmivest s utána tisztés távolságban lépked a farkát mindig mozgó barázdabillegető. Ez a fekete, fehér és hamvasszürke színű madárka a föl-szántott barázdában szedegeti a felszínre kerülő bogarakat, csimaszokat. Igen hasznos madár. Ebben a munkájában segít a billegetőnek ugyancsak a fris szántáson járó vetési varju. Ez a fekete-acélkék színű madár csoportosan lepi el az eke nyomát s keresgéli a különböző rovarokat. Jóllehet, hogy összeszedi vetés után a be nem boronált magvakat is. Ezek a magvak azonban ugyis kárba vesznek, tehát a vetési varju inkább hasznot hajtó madár. A barázdákat járva kellemes dal csapja meg a fülünket, amelyet egy, a verébnél karcsubb madárka, a mezei pacsirta hallat. A hím pacsirta fölrebbenve mind magasabb és magasabbra szállva, énekli kedves dalát. Oly magasságig emelkedik, hogy már nem is látjuk s hangját sem hallhatjuk. Kis idő múlva azonban ismét élénkbe tűnik, amidőn gyors ereszkedéssel zuhan alá a földre. E

kedves madárka kellemes dalával gyönyörködteti a szántó-vetőt s egyuttal jó kedvre deríti őt s mintegy előidézi azt, hogy ő is dalba fogva vagy füttyölve, vidáman végzi munkáját. A mezei pacsirta kedves nótázásán kívül még tetemes hasznót is hajt, mert főtáplálékát a rovarok képezik. Ha határunk bokros helyein járunk, gyakran megüti fülünket a bokrok sűrűjéből kiáradó kellemes ének, amely egy percre bár megállít bennünket, hogy e főségesen szép dalt nyugodtan élvezhessük. Kutatva a dal irányában a bokrok sűrűjében, vagy ritkábban a szabadágon a kis fülemilét pillantjuk meg. Ez a majdnem rozsdabarna színű, egyszerű ruházatú, de annál gyönyörűbb énekű madárka ott rejtőzik és bujkál a bokrok között s szedegeti a csupán rovarokból álló táplálékát.

Nagyon sok madár él még a mezőnkön s az itt-ott elterülő nádasokban, de most vessünk csak egy pillantást az erdő madaraira. Utunk az erdő felé véve, már messziről hallható a kakuk kiáltásáról általánosan ismert kakuk madár hangja. Ez a mindég a maga nevét kiáltó madarunk a leghasznosabbak közé tartozik, mert a legkártékonyabb rovarokat és a szőrös hernyókat pusztítja. A kakuk egyhangu kiáltását a gyümölcsös kertekben is élő harkályok kopácsolása, a gerle vagy a gerlice madár bűgása, burukkolása teszi változatossá. Kedves, szép, tiszta és párját nagyon szerető madár a gerlice. Mi is sokszor mondjuk: „Úgy szeretlek, mint gerlice a párját“. Kizárólag magvakkal, de nem gabonaféle, hanem a gyom növények magvaival él; miért is igen hasznos madár. A gerlice csendes burukkolása közben élesebb fütty hangokat hallunk, amelyet a fekete rigó hallat. Ez a tiszta fekete madár, ha jóllakott földigilisztával s kártékony bogárfélével fölröppen a fa ágaira s onnan zengi messze hallható énekét. A gyümölcsös kertekben is föltalálható ökörszemen, cinkéken, pintyen kívül még igen sok hasznos madárnak tanyája az erdő.

A madársereg teszi a néma erdőt és mezőt hangossá s ezek dalától visszahangzik az oly kellemesen, hogy az erdőbe tévedt utas midőn leül a hús árnyatadó fa tövében fáradt testét kipihentetni, lelke fölelevenül, vidámmá lesz, majd pedig az andalító nóta ringatása közben édes szenderegés lepi meg, amely után fölébredve újult erővel folytatja útját. Mennyire örültök ti is kedves gyermekek, ha itt-ott jártotokban fölbukkan egy-egy madárka előttek s gyors röppenéssel siet a csőrében tartott táplálékot fészkeben ültő kicsi fiainak vinni. Talán ti is szeretnétek repülni tudni, hogy a titeket — épen úgy, mint madárka az ő fiait — gondozó édes anyátokhoz szállhassatok.

Az emberek, hogy magukat az időjárás viszontagsága ellen megvédhessék, házakat építenek lakóhelyül. Épen úgy a madarak is készítenek maguknak házat, fészket ahová meghúzódhassanak. A különféle madarak különféle alakú, nagyságú és minőségű fészkeket készítenek. Egyesek sárból, mások galyakból és ismét mások fű- és szalmaszálakból készítik, kibélelve tollal, szőrrel és különböző fűszálakkal. Mások meg faüregekben, lyukakban ütnék tanyát maguknak. Fészkeiket a földön, a fa ágai között, bokrok

sűrűjében helyezik el s lehetőleg észrevétlenül. Mint mi, épen úgy madárkánk is, ha közeledni érzik a vihart, kicsiny hajlékukba, a fészkekbe menekülnek. Itt többé-kevésbé biztonságban érezve magukat, de azért félve várják a vihar tombolásának elmúlását. „Mindenütt jó, de otthon a legjobb,“ mondja a magyar közmondás. A madár is a fészkeben érzi legjobban magát. Tisztán tartja azt s abba tojja a tojó madár a tojásait. Kettő, három, négy és több tojást is rak, amelyet vagy ő maga, de legtöbbször párjával föl-váltva költ ki. A kikelt gyámoltalan fiókákat aztán oly gyöngédséggel, szeretettel és kitartással nevelik föl, hogy még az embert is bámolatba ejtik. Fáradhatatlanul hordják haza kicsinyeiknek a legjobb falatokat. A magukra maradt kicsinyek, mint az anyát váró csecsemő gyermek siránkozik, csipog s hogy örülnek, ha kis idő múlva megérkezik! Ha már erősebbek és tollasok a fiókák, valamint bennünket is édes anyánk megtanított a saját lábunkon járni, úgy vezeti be a madárszülő a fiókáit a repülés mesterségébe és abba, hogy mikép szerezzék meg táplálékát. Minket terített asztalal vár ebédre édes anyánk; a madárnak is van ilyen terített asztala. A Természet háztartása úgy van berendezve, hogy abban minden élőlény, a madár is megtalálhassa az ő táplálékát. Ott van az a tenger sok rovar, amely millió számra lepi el földünket. Ott vannak a különböző gyomnövények magvai. Ezekből kerül a madárnak asztalára az eledel. Ezeknek a pusztítása által válik hasznossá a madárvilág az emberre nézve. Alább azt akarom bebizonyítani, hogy miért is használnak nekünk a madarak azzal, hogy a rovarokat és a gyommagvakat pusztítják? Tudjátok ti már gyermekek azt, hogy az ember táplálékát főképen a gabona-félék és gyümölcsfélék képezik. Fáradtságos munkával veti el a gabonáját a földműves s munkája után reméli a bő aratást. Nagy gondal ápolgatja a kertész a facsemetéket, hogy majd megnöve, gyümölcsessel fizessék meg fáradságát. Nagy fáit pedig nyesegeti, takarítgatja, szintén a termés reményében. De sokszor mit látunk! Láthatjuk, hogy a termésbe induló növényeinket, gyümölcsessel kecségtető fáink rügyeit, virágait a rovarok sokasága támadja meg s tenné tönkre azokat, mert az embernek nem igen áll módjában emé kártékony rovarok pusztítása. De, ha megkísérelnök is a pusztításukat, oly csekély számú volna, hogy a sok-sok millió mellett teljesen eltörpülne az. Néznünk kellene tehát, hogy fáradságunk mint vész kárba a rovarok pusztításai nyomán. De nagy szerencsénkre a Természet gondoskodott olyan állatokról, a melyeknek táplálékát épen ezek a kártevő rovarok képezik. Ezek az állatok a madarak. A szabad légben röpködve, a legelrejtettebb helyekre is bejutva, pusztítják a mi ellenségeinket. Ha meggondoljuk, hogy egy-egy madár naponta több ezer rovarot fogyaszt el, fogalmat alkothatunk arról, hogy mily óriási számot képvisel a madárvilág által elpusztított bogárság. A madarak mentik meg tehát termésünket az azokat pusztító férgekétől. Ők a mi katonáink, a mi szolgálóink. Jót tesznek velünk, tehát ők is jót érdemelnek. Meg-

érdemlik tőlünk, hogy kiméljük őket. Mily meggondolatlanul és tudatlanul cselekszik az a gyermek és ember, aki azért, hogy magának játéktárgyat szerezzen, elfog, lelő egy vagy több madarat. Elrontja kicsiny fészket, kiszedi azokból a tojásokat, vagy a kis fiókákat. Ha tudná, hogy ezzel magának ártott, mert segítőtársát, vagy társait kevesbíti a madarak pusztításával, bizonyára nem tenné! Milyen durva lelkű és szívé az a gyermek vagy ember, aki nem sajnálja kis madárkáinkat pusztítani és üldözni. Nem mondom, hogy a kártékony ragadozó madarak is megérdemlik a kiméletet, de a madarak többsége igen is meg. Nem üldözésükön és pusztításukon, hanem azon kell fáradoznunk, hogy magunkhoz édesgessük, hogy vidékünkön minél nagyobb mértékben terjedjenek el ezek a hasznos madárkák. Minél több madarunk van, annál biztosabbak a kilátásaink arra nézve, hogy termésünk meg lesz védve a kártékony rovarok pusztításától.

Madárkáink azon nagy haszon mellett, amelyet az embereknek tesznek, még külön gyönyörűséggel is szolgálnak nekünk. Azt hiszem, mindnyájatoknak kedves hallgatni a madárkák dalait. Az ő vígságukkal, csicsérgésükkel minket is felvidítanak. Kellenségé teszik az erdőn, mezőn való időzésünket. Kora tavasztól késő őszig élnek vidékünkön ezek a hasznos madárkák. De ha vége van a forró nyárnak s beköszönt az ősz az ő hidegebb napjaival s amidőn már mindent letaroltak a dolgos kezek a határunkról s már-már pihenésre hajtja fejét a munkás Természet is, eltűnnek a rovarok is a földszínéről, téli pihenőt keresve maguknak a föld alatt, repedésekben, a fák kérgei alatt; megmozdul a madárseregnek az a része, a melynek táplálékát a rovarok képezik, csatlakoznak hozzájuk még azok a madarak, a melyek a küszöbön levő tél hidegét, zordságát nem bírnák el s itt maradva, csak az elpusztulás lenne osztályrészük. Megmozdulnak és összegyűlnek pedig azért, hogy egy időre búcsut mondjanak nekünk s elhagyva bennünket, elrepüljenek oda, olyan déli vidékre, ahol enyhe időt és táplálékot találnak maguknak addig, míg minálunk a kemény tél uralkodik s hóréteg borít mindent. Elköltöznek tőlünk télire, mert itt nem tudnának megélni. Csupán ama madártársaikat hagyják itt, a melyek képesek kibírni a téli időjárást s a melyek még akkor is megtudják némiképp keresni szegényes élelmüket, ha a tél fehér leple borítja is a földet. Ezek az állandó madarak velünk együtt élnek át a tél nehéz napjait. Fázva, dideregve röpködnek egyik kóróról a másikra, hogy azok magvaival éhségüket csillapítsák. Kemény, zuzmárás napokon házuk köré gyűlnek, udvarunkra, tornácunkra, sőt házuk ablakába szállnak, megkocogtatják azt s mintha sírva mondanák: emberek, gyermekek lássátok meg, hogy minden enni valót betakart a hó, éhesek vagyunk, fázunk, könyörüljetez rajtunk, mert elpusztulunk! Segítsetek egy-egy morzsával, egy néhány maggal, mert majd a nyáron megszolgáljuk a jószágotokat a rovarok pusztításával. A jó ember és gyermek meghallgatja és meg is érti a madárkák kérését. Összeszedik az étkezés után megmaradt mor-

zsákat, megpótolva azt még egy kis kendermaggal s jószívvvel sietnek kertjük vagy udvaruk alkalmas helyén elszórni, hogy szenvedő madárkánk megkaphassák s elfogyaszthassák azokat. Mily jól esik látni aztán ezeket a madárkákat, midőn jóllakva felrepülnek egy közeli havas ágra s hallani már megelégedettebb hangjokat, amelyekkel talán azt mondják, hogy köszönjük jó ember, jó gyermek amit adtatok, majd igyekezni fogunk mi is meghálálni. Cselekedjétek ti is így kedves gyermekek, mert ezzel is jószívetekeket bizonyítjátok be. Megmutatjátok nemes cselekedetetekkel azt, hogy hálásak is tudtok lenni a most szenvedő nyári napszámosokkal szemben. Az okos, előrelátó gazdaember nem elégszik meg csupán azzal, hogy az éhező madárkáknak falatot nyújt, hanem tudva azt, hogy ezek a madárkák a nyár folyamán milyen nagy szolgálatot tesznek neki, siet odahatni, hogy gyümölcsös kertjében, tanyáján állandósítsa őket az által, hogy mesterségesen készített fészkeket rakosgat fáira, ahol a didergő kis madárkák meghúzhassák magukat. Honnan aztán, mert lassacskán hozzászoknak ezekhez a fészkekhez, később sem távoznak el. Ezzel pedig sokat nyer az ember, mert mindig közelében vannak ezek a rovarpusztító katonák, a madárkák.

Azt hiszem kedves gyermekek, hogy sikerült előttek bebizonyítanom azt, hogy milyen fontos munkásságot fejtenek ki a madarak az emberek érdekében. A madaraknak eme nagy jelentőségű munkásságát jól ismerve az Országos Állatvédő Egyesület, amely nemkülönben is az állatok védelme érdekében alakult, elhatározta, már több évvel ezelőtt, hogy a saját kebelében szervez egy olyan egyesületet, amelynek tagjai ti, kedves gyermekek, a tanuló ifjuság legyen. Ennek az egyesületnek Országos Ifjúsági Madárvédő Liga a neve. Ez a Liga fölveszi tagjai sorába mindazokat a gyermekeket, akik belátva az állatok és a madarak hasznos munkásságát, azok üldözésének, kinzásának kegyetlen voltát, önként belépnek azzal a fogadalommal, hogy ők az állatoknak, kiváltképen pedig a madaraknak védői lesznek. Akik megfogadják ünnepélyesen, hogy ők nem fogják semmiképen sem üldözni vagy bántalmazni a madarakat s egyúttal ígéretet tesznek, hogy gyermektársaikat is reábirják a lehetőség szerint arra, hogy ők se üldözzék a madarakat s lehetőleg legyenek azok is állatvédők. Az ilyen gyermekeket örömmel jegyzi be az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga a tagjai sorába. Nyomtatványokat küld szét az Országos Állatvédő Egyesület, amely nyomtatványok tartalmazzák, hogy a tagoknak, akik a valóban nemes állatvédői feladatra vállalkoznak, mit is kell szem előtt tartaniok. Hallgassátok meg csak figyelemmel, mert fel is olvasom előttek. (Felolvasandó és megmagyarázandó a nyomtatvány tartalma.) Úgy veszem észre, hogy mindannyian megértettétek a felolvasott dolgot. Látom a lelkesedést és az elhatározást, hogy ti is akartok tagjai lenni ennek a nemes és hasznos célt szolgáló ligának. Gyertek tehát, írjátok alá ezt a fogadalmat s aláírástok után adjátok át nekem, hogy megőrizzem azokat. Viszont én is adok nektek egyet-egyet, amelyet

örizzetek meg ti is és ez legyen emlékeztető arra, hogy most már, mint az Országos Ifjusági Madárvédő Liga tagjainak mi is a legszébb kötelességtek. Hogy külsőleg is kimutathassuk a ligához való tartozandóságunkat, megtehetjük még azt is gyermekek, hogy egy-egy jelvényt vásárolunk magunknak s azt kabátunkra illetve hordozzuk. Hadd lássák és szolgáljon másoknak is példa gyanánt az, hogy mi az állatvédelem katonáivá szegődtünk. Ne sajnáljátok a fáradságot elmondani pajtásaitoknak, hogy mit jelent ez a jelvény hordozása. Siessetek felvilágosítani őket is a madárvédelem nemes és hasznos voltáról, hogy ezáltal is terjedjen az állat- és különösen a madárvédelem eszméje.

Kedves gyermekek! a madárvédelem fontosságának fejtegetése után tovább megyek s most már a fák hasznosságáról, szépségéről, azok szaporításáról és a fák védelméről fogok nektek egyet-mást elmondani. A legrégebbi időben is már az emberek házaikat körül ültették egyelőre nem élvezhető gyümölcsöt termő fákkal. Tették ezt azért, mert házaik táját a megnövekedettebb fák egyrészt védték a viharos időben a szélrohamoktól, másrészt pedig azért, mert gyönyörűségükre szolgált nyári időben a zöldelő fában szemlélődniök. Továbbá kellemes árnyékkal szolgáltak, ahová szívesen telepedett le a gazda pihenni a nyári meleg napokban. Későbbi időben arra törekedtek az emberek, hogy a kellemest a haszonnal köthessék össze. Reájöttek arra, hogy vannak olyan fák, amelyek jóízű, zamatos, élvezhető gyümölcsöket teremnek. Elkezdték tehát a régi fákat ilyen gyümölcstermő fákkal pótolni. Beültették házaik táját, kertjüknek egyrészét különféle gyümölcsfákkal. Ezek a fák is szépek, hús árnyat adók s azonkívül hasznot hajtók is, mert a termett gyümölcsöt táplálékul használjuk el. Mennyivel kedvesebbé vonzóbbá és változatosabbá teszük ezek a fák udvarunk kertünk környékét. Mily gyönyörűséggel tölti el a lombos, virágos fa a szemet, szívet egyaránt. Egy fa nélküli vidék olyan mint egy tartalmatlan könyv, untat bennünket. Kopár, fában szükölködő vidéken utazva, kutatva tekintgetünk szét, hogy egy-egy fát, facsoportot, vagy legalább bozótot fedezhessünk föl s midőn fáradozásunkat nem koronázza siker, tekintetünk lehanyatlík s szánakozva sóhajunk föl: milyen szegény, kietlen ez a vidék! Jólesik mindnyájunknak, ha a mezőn dolgozva reggelinket, ebédünket egy közeli fa árnyékában tölthetjük el s utánna egy kis szendergésre hajthatjuk fejünket, hogy majd megfrissülve folytathassuk délutáni munkánkat. Sokszor felkeressük a határunk lombos erdejét, hogy annak tiszta, virágillatos levegőjét szivhassuk s egy-egy tisztáson játszadoxva, majd megpihenve az árnyas fák alatt, lelkünk, szívünk megteljék gyönyörűséggel a Természet eme szépségétől.

Gyakran előttünk fejlődik nagygyá egy-egy földbe került magocska. Láthatjuk, hogy nő a kis csemete, mint erősödik, nő, majd ágakat hajt, látjuk rügyekkel s azokból fejlődő levelekkel és virágokkal megrakodva. A Természetnek eme hatalma, hogy egy parányi magocskából a legnagyobb fát alkotja, bámulatba ejt ben-

nünket; csodálkozva megilletődve hajtunk fejet nagy ereje előtt. Hatalmát, nagyszerű voltát és dicsőségét tisztelettel említjük. A különböző fanemek a hasznosság szempontok mellett még az egészségi viszonyokra is befolyással vannak. Fás és erdőborította helyeken a levegő sokkal tisztább, üdébb s ennél fogva egészségi állapotunkra nagyon is fontos, hogy ilyen levegőben, vagy pedig kevésbé tiszta, poros levegőben élünk. Legtöbb esetben azonban tőlünk függ, hogy lakóhelyünk gyümölcsös fában és erdei fában ne szűkölködjék. Hassunk oda, hogy körünkben a gyümölcsfák minél nagyobb mérvben elterjedjenek. Ezt elérhetjük akkor, ha igyekszünk gabona művelésre nem használt területeinket befásítani a különböző gyümölcsfa-félékkel; kopár domb- és hegyoldalainkat pedig erdei fáinkkal. Ha ezt meg tesszük, azon hasznon kívül, hogy fáink egyrésznének gyümölcsöt, másrésznének pedig fáját, virágait használjuk fel, az a másik kellemes haszn is osztályrészül jut, hogy lakóhelyünk szépé, vonzóvá és kellemessé lesz. Különösen a gyümölcsfák szaporítása ajánlatos, mert a gyümölcs-termelés igen jövedelmező foglalkozás. Tudom, mindnyájan szeretik a jó gyümölcsöt, a pompás almát, körtét, szilvát, diót, cseresznyét stb. Épen azért ültessetek csak el kertetekben minden ősszel vagy tavasszal egy pár gyümölcsmagot, hogy majd az terebélyes fává nőve, teremjen számotokra. Annak a fának a gyümölcse lesz a legédesebb, amelyről elmondhatjátok, hogy ti ültettétek. Hogy azonban ezt megvalósíthassátok, szükséges ápolnotok a kikelő csemetét. Meg kell védenetek az ellenségtől, a fákat nem becsülő rossz gyermekektől, akik sokszor kiméletlenül kitörik azokat. Éppen olyan durva lelkű az, aki a fákat rongálja, azoknak ágait tördeli, mint az, aki a madarakat pusztítja és üldözi. Ti ne cselekedjétek ilyet soha! védjétek a madarakat és a fákat, hogy azok sokasodhassanak s ez által a mi hasznunkat szolgálhassák.

Kedves gyermekek! ezt a napot a madarak és a fák kedves és hasznos voltának a megismerésére szenteltük. Legyen ez a nap emlék a ti szívetekben arra nézve, hogy amit itt hallottatok, mindenkor megtartjátok és követitek. Távozzatok innen azzal az elhatározással, hogy a madarakat és fákat védni és ez utóbbiakat ültetgetni, szaporítgatni fogjátok. Örökítsük meg e napnak az emlékét egy állandó jellel, azzal, hogy e teremből távozva, egy gyümölcsfát ültessünk. Ezt a fácskát ápolgassuk, hogy nőjön majd terebélyes fává s valahányszor látjuk, mindenkor emlékeztetője legyen a mai napnak.

A madarak és fák napja.

Irta: Cseppan Rezső, polg. isk. tanár és népiskolai tanító, Pozsony.

A madarak és fák napjának megünneplését fontosnak tartom, de vajjon éppen a kijelölt nap, amelyen az ünnepélyt tartjuk, gyakorol-e oly hatást, szolgáltatja-e azt az eredményt, amely annak megünneplésétől várható és remélhető?

Ez az egy nap „ünnep“, a sok, — a madarak és fák megvédéséről szóló — tanításoknak és azok védelmére vonatkozó útbaigazításoknak összesége lehet csak.

E nap végeredménye legyen az évenkénti gyakorolt szorgalom, munkának és buzgólkodásnak. E napon tárjuk elé ifjúságunknak, lelkünk örömfoglalóját a védelem érdekében. Ez alkalommal mutassunk rá a szorgos védőegyesületekre, azok munkásságára vidékünkön, megyénkben, az országban és külföldön.

Mindenki siet ténykedése pályáján, hogy a célt minél előbb megerősítve lássa. A gyors menetel minden ügynek kárára van, a lassúságot renyhességnek mondják, de kérdés, vajjon az utóbbi nem hoz-e megfelelőbb gyümölcsöt, eredményt?

Sokan észrevétlenül, sokan serényen foglalkoznak a nevezett védelemmel. De a baj éppen ott van, hogy a pusztítás rablói sohasem vesznek részt a misszió által rendezett ünnepen. A főfeladat volna e rablókat, ha kezünk ügyibe kerülnek, egyenként megtéríteni. Ezt tekintem a madárvédelem legfőbb feladatának. Ki áll most szembe egy ily rablóval és mikor? Hol a merészség? Hol vannak a „Liga“-tagok, akik akár esküvel fogadták, hogy védelmezői lesznek a madaraknak és fáknak? Hivatalaikban és a tudomány szekerén. Műhelyben és gyárban. Itt tehát oly ligistákról kell gondoskodni, kik ebben — a fönt jelzett időben — némiképp az ellenőrzés munkáját elvállalják. Elérjük nemsokára azt az időt, amidőn mindenki újra a természethez vissza fog térni.

A védelem mozgalma kezdettől fogva helyes mederbe tereltetett, a helyzet némileg jobbra fordult is, de jobb lehetne, ha erősebb megfigyelést és erősebb eszközöket alkalmaznánk. De azt hiszem, hogy nem minden tekintetben a madárrablók és a fák rontói, okozói és részesei — némely vidéknek — a természet gyönyörűségétől való megfosztás munkájában! Hanem sokkal mélyebben fekvő dolgokra kell rámutatni, amelyeket orvosolni már senki sem fogja tudni. A természet rontója az egész emberiség

haszonlesési vágya, amely ahol ront, a megfelelő ellenmunkával és kötelességével nem törődik. Hiába igyekszik hibáját részlegesen jóvá tenni. Ahol a haszonlesési vágy pusztít, kárpótlásról gondoskodva nincsen. A városok gyöngyei az erdő, mező és rét elpusztultak, palotaszerű házak épültek helyeiken. A városok terpeszkednek. E házak minden betegség fészkei, mert környezetük zárt; homok- és porpusztaság.

A fő elvünk az legyen, hogy a természetet közkinccsé tegyük, úgy a mint az régen volt. Rá kell mutatni a természet lényegére, a mely által célunkat elérjük.

* * *

Tanuló ifjúságunk különböző koránál és értelmi fokánál fogva más-más ismeretközlési módot kíván s azért sokféle alakban fogják „a madarak és fák“-napját megünnepelni is.

A zsenge erőt, mindenesetre megkapjuk e nemes dolognak, de a zsenge erő mihamarább hajlik a rossz példa felé is. Szeméret vetik a miniszternek, a tanfelügyelőnek, egyszerűval az iskolai hatóságoknak, hogy annyi és annyi % tanuló iskolát nem látogat. Itt sem a hatóság összege, sem az iskola nem oka ez állapotnak, hanem mélyebben keresendő az ok. Ez az ok, sajnos, hogy így van, maga a szülő. Hiányzik a kölcsönös szeretet gyermek és szülő között és viszont. Ha oda terelhetjük a dolgot, miszerint a szülő legszentebb föladatának tekintse azt, hogy gyermekét az iskolába küldeni szent kötelessége, akkor a szóban levő védelemnek is megnyertük a gyermeket és vele a szülőt. Ha azonban a szülő makacssága folytán eleget nem tesz föladatának, akkor természetes az iskola működése az életbe ki nem hat, hasznos munkája az egész vonalon hézagos marad, nem tudván kiterjeszkedni az egészre.

Jól tudja minden kartárs, hogy a szorgalomidő a falun rövidebb mint a városban. Általánosságban a 10 hónapos szorgalmi időt betartani kell. A tanítók ezt be is tartják, de az iskolából hiányoznak a tanulók, még pedig a legfontosabb tanidőben, ősszel és tavasszal.

Miután a szülők is bevonandók a madár és fa védelembe, legalkalmasabb helynek tartom az Istenházát, a templomot. Ha a főtisztelendő úrak onnan, arról a helyről a honnan Isten igéjét hirdetik, legalább kétszer az évben, ha már nem telnék több idő, a szóban levő védelmet hirdetnék. Tudok erre egy példát. Egy plébános beiktatása alkalmával szónoklata tárgyául a védelmet választotta, és nagy hatást ért el a hívők sorában. Tehát helyén való, hogy a plébánosok is gyakrabban foglalkozzanak e tárggyal.

Tudok még egy helyet, természetes a hely az iskola, de ez esetben átalakítva „Uránia“-nak nevezném. Sok év óta folyton urániáznak, de e fontos és igazán nemes intencióval átértzett védelemről eddig legalább kevés szó esett. Igyekeznii kellene, hogy a madárvédelmet az uránia is alaposan felkarolja.

Hogy ünnepeljük ifjúságunkkal a madarak és fák napját,

erre sokak előtt a felelet könnyű, de a többség előtt a válasz nehéz. Tartózkodjunk és mentsük meg az ifjúságot az egyformaságtól. Hozzunk mindig újat és újat. Szerintem a leghelyesebb volna a természettel való intenzívebb foglalkozás és ez kezünkbe adja majd az ünnepnek alakját és mikéntjét. Természetes, hogy a 6 éves gyermeknek gyermekded módon, az idősebbnek komolyabban adjunk felvilágosítást.

Erre nézve ajánlatom, hogy fokról-fokra ismertessük meg szülőföldünket képek, (szóval és gyakorlatban) alakjában, amelyeknek élniök kell, amelyek időadtán a lélekben emlékkép gyanánt felelevenedjenek.

* * *

A természet megismerésére és védelmére történő intézkedések megerősítői, gyökerei a haza és a szülőföld szeretetének. Karöltve jár a történelem tanításával, mellyel már a zsenge szivekbe oltjuk a hazaszeretetet, de tudjuk, a kisgyermek hazaszeretete csak kicsi lehet, míg a nagyobb fiútól a legteljesebb és legtisztább hazaszeretetet követelhetem. Nem adhatok a kisfiúnak, leánynak ez esetben oly fogalmakat, mint a nagyobbnak, de kívánom, hogy már ő is magyar hazafinak vallja magát, Kis dologgal kezdem itt is munkálkodásomat. Megtanítom arra, hogy a kis magyarnak milyennek kell lennie és mi az eredmény? az, hogy szónélkül megadja hazaszeretének külső jelét, március 15-én kokárdát tűz mellére és erre büszke. Ő szereti hazáját, büszke a nemzeti színű szallagra. „Ő jó hazafi!”

Tegyük ezt így a madarak és fák védelmében is. Osztályomban (II. oszt.) egy sincs, ki védjegyet nem kért volna és aki fogadalmat nem tett volna a védelem ügyében. És hogy milyen kedves és feljegyezni való események fordulnak elő ily alkalommal, álljon itt két példa.

Egy kis fiucska azt mondta anyjának: „Madárvédő-jegyet fogok kapni és ezért a verebeket kell megvédenem!”

Egy másik kinek a mellén szintén tündököl a védjegy, egyenesen tűzkaparóval hajtja el a macskákat a sétányról, ahol a verebek tanyáznak. Erről én mitsem tudtam, de osztálytársa akként panaszkolta be. „Kovács a tűzkaparóval agyoncsapja a verebeket!” No de Kovács imígyen védekezett. „Én madárvédő vagyok és csak a macskákat kergetem el.”

Már most honnan van az, hogy a verebek részesülnek első sorban a fiucskáknál védelemben? Ennek egyszerű magyarázata az, hogy a gyermekeket a téli időben serkentjük a madarak etetésére. A gyermek rendes útján télen-nyáron verebeket lát, csiripelése télen kérő szó; nyáron meg ugrándo-zó-fickándo-zó kedve örömet okoz neki utcán és udvaron. A gyermek legközelebb áll a verébhez, innen származik pártolása is.

Ismerek egy urat, aki egy elhanyagolt kertet vett. Sokszor mondta, mennyi ott a nyű és féreg. De csodálkozva elmondta,

miszerint feltűnő, hogy még veréb sincs a kertben. Rájött azonban, hogy itt a macskák garázdálkodnak. Elijesztette azokat és a verebek visszavándoroltak, a hernyók, nyüvek pusztítása kezdődött, tiszta lett fa és bokor. Emlékszem jól szavaira, dicsérve a veréb munkásságát. „Mondja csak valaki is nekem, hogy a veréb kártékony.“

Mindenesetre igen fontos dolog, hogy minél változatosabban alakítsuk a madarak és fák napját. De az csak úgy érhető el, ha a tanítók működési helyüket kikutatják és ha a szerzett tapasztalatok alapján indulnak. Az ünnepet mindenesetre általánosítani kell. Hogy általánossá legyen, sok adatot kell gyűjtenie annak, ki e nap fontosságát kiemelni akarja. Ide tartozik a gyermek szülőföldjének ismerete. Aminek megismeréséhez sok kutatással-, kitarással és türelemmel juthatunk és amit mondunk, annak igaznak kell lennie.

A gyermek környezetéből induljunk ki. Kutassuk ki a gyermek lelkét alaposan. A kis gyermek nagyon fogékony minden iránt és a komoly munkából is szedjük ki számára egy kedves részt. Mert bizony a pipi névtől, a madár névig hosszú az út, már pedig az utóbbi nevet kell kedvessé tenni. És talán nem kedves a gyermek előtt a madár élete?

Nem szereti a gyermek a madárkát? Ezt még nem cáfolta meg senki. Szeretné kezében, — utána tehát lobbal, — „A pipi pá!“ — utána következik a sirás.

Nagyon is ajánlom a természetet dicsőítő költeményeket összegyűjteni, betaníttatni. Alkalomadtán vagy a midőn az ünnepély sorozatát össze kell állítani, csak úgy válogathatunk a kész tárházban. Ajánlom a „Néptanítók Lapja“ évfolyamait, azokban számos és sok szép, kedves és tanulságos költemény jelent meg. Merem hinni, hogy a szerzők azért közölték e szép, a szülőföldet, hazát és természetet dicsőítő alkotásokat, hogy felhasználtsanak.

Kell-e szebb költemény mint Kunz Zoltáné „Az én hársfám“ címűé. Ez a költemény lelkesítette 70 apró tanulómat arra, hogy a ligába beléptek. Természetes e költeményt beszéd- és értelemgyakorlati tárgyul választottam és megszületett az eredmény.

Ide iktatom a költeményt.

Az én hársfám.

Az én hársfám nem olyan, mint más fa,
Ilyen fa több, tudom, nincs e tájba!
Három madár — mind éneklő fajta —
Ütött tanyát, tavasz óta rajta.

Ökörszem költ a legalsó ágon,
Följebb ül a cinke négy tojáson.
És e felül fülemile fészkel
Zengő dallal, pajzán csicsergéssel.

Ők alkotják az én kis családom;
 El nem adnám őket egy világon,
 Oly szelídek, bizalmasak hozzám,
 Velők eszem ebédem, úzsonnám.

Az én hársfám nem olyan, mint más fa,
 Ilyen fa több, tudom, nincs e tájba!
 Rajta fészkel az én kis családom,
 Nagy örömem, minden boldoságom.

* * *

Kell-e egyszerűbb és kedvesebb dal — de egyúttal alkalmazva is — „A pici kis virágom“-nál? vagy „Beültettem kiskertembe a tavaszszal“ című dalocska. Ide csatolhatók mesék, a madarak életéről és viselkedéseiről.

Felhívom a figyelmet arra a munkára, amely a leghálásabb foglalkozás is, t. i. gyűjtsük össze azokat a jegyzeteket, azokat a tapasztalatokat, amelyek a madárvédelem keretében mozognak. De miután egymagunk keveset tehetünk, sokan pedig sokat érhetnek el, kérjük meg előljáróinkat, polgártársainkat, hogy az adatok gyűjtésében segítségünkre legyenek. Ha az is sikerült, akkor igen sokat tettünk, mert észrevétlenül szereztünk és szaporodnak nemes célunk barátjai.

Az ünnepnapját nem kívánom sablonszerűen megünnepeltetni. Nem barátkozhatok meg vele, már azért sem, mivel a nyújtott sablon szerinti eljárás egyoldalúvá válik. Szavakat adni, beszédek adni a tanító nyelvére, azt fölöslegesnek tartom.

Előkészítés észrevétlenül, megadja a Madarak és Fák Napjának változatos alakját is.

* * *

A természet megvédése, a szülőföld természetét, annak gazdagságát és szépségét megőrizni olyképp akarja, hogy a lakosság, annak népe örömet és tanulságot meríthessen belőle.

Ez bizony nehéz földadat!

Mert mindinkább szegényebb és szegényebbé válik erdő, rét és mező. Az erdő, mező mindinkább veszít állatokban és növényekben. A folyton haladó kultúra által nap-nap után veszít a természet eredetiségéből.

Sok helyütt a madárdal elnémult. Nagy csend honol bizony a természetben mindenütt, de azért hangosabban zakatolnak a gyárak gépkerekei és füstölögnek a gyárak kéményei.

A veszteség nagy, ez nem éri csupán a természet barátját, hanem minden írtás behat a nép erejébe is. Mert csak a szabad természetben lelhet a munka embere üdülést és folytatólagos tevékenységéhez új erőt. Csak zöldelő fák árnyékában és tiszta levegőben talál az egyszerű ember örömet és megalégedést. Itt a ter-

mészetben van csak egyenlőség, mert az különbséget gazdag és szegény között nem ismer.

Csak a természetben szerezhethünk gazdagságot, tudományt és örömet költségek és kiadások nélkül. A természet az a nagy kincs, mely egészségessé és boldoggá tesz.

Azért mindenki, aki hazáját szereti, örömmel üdvözli a természet védelmét és azokat az egyesületeket, amelyek annak fenntartásáért fáradoznak. Ezekre megy azoknak a száma, kik a védelmet megfogadták, akiket viszont a hatóságok támogatják. Másrészt gyakorlatilag is már sokat értünk el. Ma már számtalan bevált utasítással bírunk, amelyek segítségével a természetet megvédeni és gazdagítani lehet. Maga az iskola is meghódol a természet gazdag tárháza előtt, miután annak kincseit újabb keletű időben a rajzolás anyagául is felvette.

Miután lehetetlen a szétszórtan, az újságokban megjelent utasításokat és fontos jegyzeteket szemelőtt tartani, helyén való volna a védelemre vonatkozó minden mozzanatot összegyűjtve egy „Ismerettár“ alakjában kiadni, melynek tartalma évről-évre szaporodna. Az ismerettár szerkesztéséhez mindenki hozzájáruljon.

Az állat- és természet védelmi egyesületek fiók-egyesületeit népszerűbbé kell tenni. Munkásságuk folytonos és kitarító legyen. Munkásságukban hézagok ne támadjanak, mivel az elhallgattatás teremtvén meg a hézagot, az elhallgattatás feledésbe hozza eddigi munkánkat. Hogy azonban munkálkodásunk céltudatos legyen, álljunk a magunk lábára. Szerezzünk magunk is tapasztalatokat. Járjuk be vidékünket és utazzuk be országunkat. Lépünk érintkezésbe erdőszel, vadással; akiről sok feljegyezni való dolgot fogunk hallhatni.

A természet szeretete hazaszeretet! Bennünk az meg van, csak szunnyadoz; fel kell azt ébreszteni.

A minta előadás lényege az, hogy ami benne foglaltatik, az kellő alkalommal követésre és utánzásra méltó is legyen.

A madarak és fák ünnepe általános jellegű, részt vesznek benne az ifjuság és felnőttek.

Mindenesetre itt is a tanítók között a munka meg legyen osztva. Lévé a védelem közös munka, amennyire csak az idő engedi, legyen benne mindenkinek része is. Kívánatos azonban, hogy a rendezőség egynek a kezében legyen letéve, ki a sorozatot megállapítja és ki a liga felnőtt tagjaival érintkezésbe lép. Az ünnepély költségekkel nem jár, de azért kérhetjük a liga támogatását.

Két előadás.

I.

I-ső és II-dik osztály.

Nincsen közületek kedves gyermekeim már egy se, ki ne tudná, milyen ünnep is a karácsony-ünnep? Ugy-e bár örültök

a karácsonynak? Alig tudjátok bevárni a szent estét, amelyen Jézuska hozza a ragyogó fényű szép karácsonyfát. Gazdagon meg van az rakva narancscsal, almával, aranyozott dióval. Rajta a sok égő gyertya. Ugye milyen szép ez az örökzöldfa télen, otthonunkban, szobátokban.

Kint az utcán, a mezőn az erdőben fehér minden, mindenütt van hó, kint hideg van. Bent pedig a szobában fény, öröm és melegség.

Ti tehát, amint tudom nagyon is szeretitek a karácsonyfát és nagyon is vigyáztok reá, hogy semmi baja ne történjék addig, míg az utolsó dió, az utolsó alma leszedve róla nincs.

De ki teremti mind azokat a gyümölcsöket a melyek a szép karácsonyfán függnék? — Ugye a jó Isten! És kinek adja a jó Isten azt az almafát, a körtefát, a diófát a kezébe? hogy ápolja, hogy gyümölcse legyen is!? Ugye az embernek kezébe? Mit kell az embernek a fákkal tennie tehát?

Beültetni, karóhoz kötni, ha a földje száraz, azt öntözni kell és a fa körül a helyet tisztán kell tartani. Szóval a fát ápolni kell.

De mégis, az ember a legnehezebb munkát nem végezheti egymaga, és ez a fának tisztántartása a sok hernyótól. Hiába volna minden fáradságunk, ha azok a kedves kis barátaink nem segítenek nekünk. És melyek azok a segítők? Azok a szép tollú és kedves dalú madárkák, a melyek ide-oda röpködnek, leülnek az ágakra, keresik a táplálékukat a fán, megkeresik a hernyókat, a melyek az almába, körtébe, dióba, szilvába és cseresznyébe befurakodnak. Azok a kis madárkák védik meg fáinkat mind a pusztító hernyóktól. Bizony, ha azok nem segítenének, akkor sem alma, sem körte, sem pedig dió nem lehetne a kedves karácsonyfán.

Lássátok kedves gyermekek, ha Ti engedelmesek, illedelmesek és szorgalmasok vagytok, örülnek szüleitek és örülnek rokonaitok a nagypapa, a nagymama, a néni, bácsi; szóval mindenki. Aki jó és jót tesz, azt megdicsérik, de bizony némelyik közületek már ajándékot is kapott talán azért, mert jóra való gyermek.

A kis éneklő madarak oly jók az emberhez. Ők sokat fáradoznak, a midőn oly szorgalmasan segítik az embert a káros hernyók pusztításában. De még mily örömmel és kedvvel teszi e munkát, hisz mellette eldalol még egy szép éneket is.

Ki ne szeretné a cseresznyét? Olyan gyermeket nem is ismerek, aki nem vágyódik utána. De ha a hernyók elpusztítják, akkor bizony nem lesz öröm, nem kaphattok cseresznyét.

Azért kedves gyermekeim Ti is, a hol és a mikor csak tehetitek, védjétek meg a mi kedves madarainkat és fáinkat, és

fogadjátok, hogy:

a hasznos madarakat megkimélem és megbecsülöm, semmi esz-közzel nem üldözöm és nem bántalmazom. Hogy a fészkeiket nem bántom, tojásaikat nem pusztitom.

Fogadjátok meg, hogy:

mindenfajta házi állattal kíméletesen és szeretettel fogok bánni, semmiféle állatot nem bántalmazok, nem kinezok és nem üldözök, és erősen megfogadom, hogy a madárvédelemnek, ha csak tehetem, társakat szerzek.

Költemény.

Ének.

II.

III. és IV-dik osztály.

Ünnepi ruhában jelentetek meg ma! Ez mutatja, hogy ti ezt a napot meg is becsületek. A szép nemzeti színű magyar lobogó alatt indultatok ki az iskolából ide. Ezzel azt mutatjátok, hogy a hazát is igen nagyra becsületek. Szívetek tájkán egy jegy ragyog annak jeléül, hogy ti az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga tagjai vagytok. Vagyis! Ti most katonák vagytok, akiknek ugyan nincsenek puskáik, kardjaik, hanem azokhoz a katonákhoz tartoztok — már pedig igen sokan vannak az országban — kik szívükbe beírták és megfogadták azt, hogy a madarakat és fákat védeni fogják.

Jegyezd meg kedves gyermekem, hogy ha mindent elvesznek is tőled, ha valami szerencsétlenség ért és te mindenedet elvesztetted, egy nagy kincsed mégis megmarad, amelyet tőled senki el nem vehet — a szülőföldedet, a drága magyar hazádat! — virányaival és állataival. Az Ég, Föld, virág, fa, állat, szóval mind; a Mindenható e legnagyobb ajándéka az ember részére, a mindig ifjú és üde természet. S bármily szegények vagyunk is, a természet bő kincseket ad nekünk. A természet nem kérdezi ki vagy, mi vagy, hanem mindenkinek egyaránt szolgál azzal, amire szüksége van. Ha fáradt vagy, beteg vagy, ha bú és bánat gyötör, menj ki a szabadba és Isten szabad ege alatt megenyhülést, örömet találsz.

Csak jól kell megfigyelni a természetet — szeme nyitott — nem rejt magában titkot.

Állj meg csak az erdőben, nézz föl csak a magasba, ott, ahol a fák legmagasabb galyai az azur-kék éggel érintkeznek, mint susognak.

Itt az erdőben hallhatod a cinke, az ökörszem, a flótát süvöltő pirók szólamait. Itt hallhatod a tengelicét, a gébicet, a rigót, a fülemilét, miként dalol. Itt hallhatod a kakuk hívását és a harkályok kopogásait. Ezeknek dalait figyeld meg és arra a gondolatra ébredsz, hogy itt van az örökös hangversenynek terme. A természet muzsikusainak örömhelye.

De felvillan a szemed másnak a látásán. A Nap fénylő sugarai bearanyozzák a fák ágait és a füvel, mohával födött helyeket. Terebélyesen tárják ki a fák galyaikat, mint védő karok, a fű közt elhelyezkedő kankalinra, gyöngvirágra.

Tarka színű bogarak sűrögnek-forognak. A lassú menetelű

csiga, fehér fonalat hagyva maga után, csápjaival védekezve igyekezik célja felé.

Reggel lásd az új friss életet, mély éjjeli csend után. Mily ünnepélyesen fog hozzá a madár a munkájához, mely mindnyájunknak öröme és hasznára válik, különösen a kertekben.

Este pedig, ha eltelve a természet gyönyöreivel, haza ballagunk, észre vesszük, hogy itt beállt a nyugalom szintén, ki-ki búvó helyén pihen, csak a vörösbegy búcsú füttye kísér még és az esthomályban hallatszik a bagoly vihogása.

Élénk élet folyik az erdő szélén, a réten és virágos dűlőkben. A tóvidéken, a sás között röpdeső szitakötő és pillangók sokasága. Menj csak a hegyek aljától a tengerig, mennyi természeti szépség övez téged. A meg-megkapó változásoknak és gyönyöröknek nem akadsz végére.

Ezt a gyönyört mind édes hazánk nyújtja neked. Hazánk természeti szépségeit a legkisebb állattól, fától, cserjétől tanuld megismerni, mert a megismerésből tudomásodra jut a hasznos és káros dolog is. Keress a szabadban, a szabadtermészetben szórakozást, de nemcsak most ifju korodban, hanem addig, ameddig élsz és boldognak fogod magadat érezni.

Ismereteket a természetben eleget szerezhetsz, már pedig az ismeret vagyon. Természetes, hogy a természet gazdagságáról vajmi kevesen vesznek tudomást, de neked már most is oda kell törekedned, hogy másokat arra a meggyőződésre vezess, miként kell a természetet megbecsülni.

Azért fogadjátok most is ez ünnepélyes alkalommal, hogy őrei lesztek a madaraknak és fáknak és hogy nem tűritek a fák rombolását és a madarak pusztítását.

Költemény.

Hymnus.

Függelék.

E bemutatásnál az vezérelt engem, hogy a tanulók felfogásához mérten, minden szó a gyermek szívéhez jusson, lelkében gyökeret verjen. Csak könnyed munkából fejlődhetik ama nagy épület, ha annak helyes és értelmes alapozása meg van adva.

A madarak egyenkinti leírásától tartózkodjunk, ez tanítási anyagunk lévén, de akkor is fűszerezzük tanításunkat kedves dologgal, az észlelt madár életből valami mesével vagy tapasztalattal. Ellenben terjeszkedjünk ki az Alkotó dicséretére, méltassuk nagy ajándékát és az ebből reánk háramló hasznot. Emeljük ki a védelem fontosságát és buzdítsuk ifjainkat, hogy a tett fogadalom értelmében járjanak el.

Járjunk úgy el, hogy elkülönítsük a kis tanulókat a nagyobbaktól, két-két osztály legyen együtt. Ha az ünnep a szabadban megtartható, akkor az ünnepi menet közösen történjék. Egy közös

helyet választunk, de az I. és II.-dik osztály külön vezettessék erdőbe, mezőre, rétre; úgyszintén a III. és IV.-dik o. is. Elmondjuk lelkesítően a beszédet és költeményt. Azután utközben figyelmeztetjük tanulóinkat egyik másik jelenségre, és a kijelölt pontban újra találkoznak, elénekelik a „Szózatot“ és egy polgár imát mond. Ezek után rendben visszavezetendők a tanulók az iskola felé, a honnan emlékekkel bírva, haza mennek.

Függelék.

I.

A „Madarak és Fák napja.“

Gróf Apponyi Albert miniszternek 1906. évi április hó 27-én 26.120. sz. alatt kelt körrendelete valamennyi kir. tanfelügyelőhöz, tanfelügyelőségi kirendeltségek vezetőihez, valamennyi egyházi főhatósághoz és közigazgatási bizottsághoz.

Az Országos Állatvédő Egyesület azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy két oly intézményt honosítsak meg hazánk népoktatási tanintézeteiben, mely az Amerikai Egyesült Államokban már évek óta kiváló eredménnyel gyakorlatban van és folyton fejlődik.

Az egyik a „Madarak napja“ (Birds day), a másik a „Fák napja“ (Arbor day) intézménye.

Az Egyesült Államok minden iskolájában ugyanis évenként egy nap kizárólagosan a madaraknak van szentelve akként, hogy a tanító azon a napon tanítványainak fölfogásához mérten, szép és beható előadást tart a madarak életéről, jelentőségéről a természet háztartásában, az ember gazdaságában, de lelkületében is.

És ugyancsak minden iskolában az évnek egy bizonyos napja a fáknek van szentelve. E napon az oktató a fák jelentőségét fejtegeti, a súly azonban arra van fektetve, hogy minden gyermek valamely alkalmas, kopár helyen egy pár csemetét ültet el, mely azután magával a gyermekkel növekszik, így a gyermek lényéhez fűződik.

A szóbanforgó intézmény meghonosítása céljából ezennel elrendelem, hogy lehetőleg már a folyó 1906 évtől kezdve minden állami, községi, társulati és magán elemi népiskolában május vagy június hónapban a Cím által minden évben meghatározandó külön nap szenteltessék kizárólag arra a célra, hogy azon a napon a tanító a hasznos madarak természetével, jelentőségükkel, e madarak védelmének és szaporításának szükséges voltával, az erre szolgáló módokkal és eszközökkel az iskolai ifjúságot megismertesse és ugyanezt a napot felhasználja arra is, hogy a fáknek és cserjéknek a hasznos madaraknak fészkelésére és szaporodására való befolyását megvilágosítván, a fák és befásítás nagy jelentőségét is megmagyarázza és ahol ezt a helyi viszonyok megengedik és indokolják,

hasson arra is, hogy a gyermekek a vidéki viszonyokhoz képest legtöbb előnyt szolgáltató fák és csemeték ültetésével tegyék a madarak és fák napját emlékezetessé és állandóan hasznossá.

Az elemi népiskolai tanítók, addig is, míg a madarak és fák napján tartandó előadásra nézve külön utmutatások és vezérfonalak adatnak ki: Herman Ottónak, a „Madarak hasznáról és káráról“ szóló munkájából meríthetik a szükséges adatokat.

Minthogy pedig e munka nem áll minden elemi néptanító rendelkezésére: az Országos Állatvédő Egyesület évről-évre pályázatot fog hirdetni a madarak és fák napjára alkalmas előadások írására és a díjazott pályamunkát fogja díj nélkül a Cimnek a szükséges mennyiségben rendelkezésére bocsátani.

A madarak és fák napjának a befásítására vonatkozó részét illetőleg első sorban a selyemtenyésztéshez szükséges szederfák jelentőségének ismertetésére és terjesztésére kell a főszlyt fektetni és csak másodsorban a gyümölcsfákra és pedig azért, mert a szederfáknak és az ezek által feltételezett selyemtenyésztési iparnak az országban igen nagy közgazdasági és szociális jelentősége van.

Közgazdasági azért, mert egy oly iparágról van szó, melynek viszonyainak az ország tulnyomó nagy részében kedveznek, mely fejlődésképes és ma már 140.000 tenyésztő családot és hét gyárban több ezer munkást foglalkoztat. Szociális jelentősége pedig abból áll, hogy extensiv gazdasági viszonyaink mellett a szegényebb sorsu munkás családokba pénzt juttat abban az évszakban, midőn ez a legnagyobb jótétemény t. i. az aratás előtt. Továbbá azért fektetendő főszly a szederfák terjesztésére, mert a „madarak és fák napján“ az iskolai ifjuság, u. m. az Egyesült Államokban történik és amint az a dolog természetéből is folyik, csemetéket és fákat csakis közterületet képező kopár helyekre, utakra stb. ültethet. Ezeken a területeken pedig a gyümölcsfák elhelyezése a kártételek szempontjából célszerűnek nem mondható.

Meg vagyok arról győződve, hogy ezen a nép javának előmozdítására irányuló rendeletemet a néptanítók buzgón és lelkiismeretesen fogják végrehajtani és igyekezni fognak azon, hogy a fa, a bokor szerete elterjedjen a nép között, mert annak megóvásával és ápolásával együtt önként föltámad és gyökeret ver a nép szívében s értelmében egyaránt a hasznos madarak védelme is.

Fölhivom a Cimet, hogy annak idején tegyen jelentést intézkedésének eredményéről és terjessze föl azon tanítók névsorát, akik ezen intézmény meghonosítása körül kiváló buzgóságot fejtettek ki.

Budapest, 1906. április hó 27-én.

Apponyi s. k.

Országos Ifjúsági Madárvédő Liga.

1., Az Országos Állatvédő Egyesületnek a „Liga“ megalapításáról szóló kiadványa.

347/1907. sz.

Felhívás és kérelem

az elemi iskolák tisztelt tanítóihoz és tanítónőihöz.

Önök előtt ma már nem szükséges hosszasan bizonyítani azt a nagy jelentőséget, melyet a mező- és erdőgazdaságra nézve a hasznos madarak védelme képvisel. Ennek a jelentőségnek felismerését hatalmasan előmozdította gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter ur öngyméltóságának korszakos rendelete, melylyel a „Madarak és Fák Napjá“-nak évenként való megünneplését az ország valamennyi elemi iskolájában rendszerezítette.

Ennek az iskola ünnepélynek létesítése hazánkban csakhamar élénk visszhangot keltett mindenfelé és a magyar tanítók, akik minden szép és magasztos eszmének az ifjúság nemesbitésére czélzó intézkedésének mindenkor lelkes ápolói, a madarak védelmének ügyét is lelkes buzgalommal felkarolták.

Nyilvánult ez abban, hogy a „Madarak és Fák Napjá“-t mindig több és több iskolában a szép intézményhez méltó módon megünneplik, hogy nyilvános előadásokban a felnőtteket is a madárvédelem ügyének megnyerni igyekeznek, hogy mindig több és több munka jelent meg, mely a madarak védelmét tárgyalja és nyilvánul végre abban is, hogy legujabban az a törekvés merült fel, hogy az elemi iskolák tanulóinak körében mozgalom indíttassék oly irányban, hogy az ország összes tanuló-ifjúsága mintegy a madarak védelmére hivatott nagy sereggé szerveztessék.

Ez a mozgalom az ország különböző részeiben azzal a jelszóval indult meg, hogy az ország egész ifjúsága a madárvédelem érdekében egy Országos Ifjúsági Madárvédő Liga kötelékében egyesíttessék.

Az Országos Állatvédő-Egyesület egyrészt azért, hogy ez a mozgalom egy már rendelkezésre álló központból irányíttassék, másrészt azért, hogy a liga szervezése ügyében hozzá érkezett kérdéseknek és kéréseknek megfelelőhessen, de leginkább azért, hogy ennek az üdvös és szép reményekre jogosító mozgalomnak minél gyorsabb és teljesebb, az egész országra kiterjedő sikert biztosítson :

Elhatározta, hogy az Országos Ifjúsági Madárvédő Ligát lehe-

tőleg az ország minden elemi iskolájában az Önök szíves segítségével bevezetni igyekeznek.

Az O. Á. V. E. ennek a célnak elérése érdekében kifejtendő tevékenységet, valamint a liga szervezését is a lehető legegyszerűbb, tehát legkönnyebben megvalósítható alakban tervezi.

Az O. I. M. L. nem képezne alapszabályokon nyugvó akár országos, akár vidéki egyesületeket, nem ismerne tisztikart, pénztárt és üléseket, hanem tisztán oly módon létesülne, hogy a gyermekek, kiket tanítók az állatok iránt való szeretetnek erkölcsi súlyáról, az állatok kínzásával járó kegyetlenkedés gyűlöletességéről, a madarak etikai jelentőségéről és közgazdasági értékéről, azok kimélésének és megvédésének szükségéről oktatásaik folyamán meggyőzték és előkészítették, egyszerű fogadalmat tegyenek arra nézve, hogy az állatok, kiváltképpen pedig a madarak védőivé szegődnek.

Az O. Á. V. E. ebből a célból a mellékelt mintához hasonló szövegű és alakú nyomtatványt készíttette és tartja készletben a végből, hogy azokat minden tanügyi hatóságnak, tanítótestületnek, igazgatónak vagy tanítónak egyszerű megkeresésére a kívánt mennyiségben díj nélkül megküldje.

Ez a nyomtatvány egy megfelelő ünnepélyességgel rendezendő alkalommal a tanulóknak felolvastatván és megmagyaráztatván, annak egyik lapját a tanuló a fogadalom elmondása után aláírja s az így aláírt lapokat a tanítók az iskolában őrizet alá veszik.

A nyomtatvány másik lapja, mely névre szól, igazolványt képez az illető tanuló számára arra nézve, hogy a liga tagjai közé soroztatott.

A madárvédő liga eszméjével úgyszólván egyidőben felmerült az az eszme is, hogy a liga tagjai országszerte ugyanazon egy jelvényre láttassanak el, hogy azt összetartozandóságuk jeléül viselhessek.

Ily jelvények máris kaphatók Brust Béla műtermében (Budapest, VII. ker., Erzsébet-körut 23.) százanként tíz koronával, ami darabonként tíz fillér árnak felel meg. Mivel azonban a nevezett cég, ha száz darabnál kevesebb rendeltetik, a jelvényeket darabonként tizenkettő (12) fillérrel számítja, ajánlatos, hogy annyi megrendelés gyűjtessék és eszközöltessék egyszerre, hogy a megrendelt jelvények száma száznál kevesebb ne legyen.

A tisztelt tanítók és tanítónők a helyi viszonyok mérlegelése nyomán fogják majd eldönteni azt a kérdést, vajjon általában igényelhető-e a gyermekektől, illetőleg azok szüleitől a jelvények költségével járó áldozat, vagy hogy ez kivált a szegényebb tanulók érdekében más forrásokból pótolható-e. Ugyancsak a tanítók és tanítónők szintén saját ügykörükben és a paedagógiai szempontok, illetőleg az egész madárvédelmi akció sikere szempontjából fogják mérlegelni azt is, vajjon az Országos Ifjúsági Madárvédő Ligához való csatlakozás, illetőleg a fogadalmak átvétele és a tagsági jegyek kiállítása alkalmával egyidőben a liga jelvényei is kiosztásra kerül-

jenek-e, vagy pedig a jelvények kiosztása egy külön ünnepélyes alkalomra tartassék fenn.

Az O. I. M. L. alakítására irányuló mozgalomnak és az O. Á. V. E. jelen felhívásának célja és lényege az, hogy a tanulói ifjúságnak minél nagyobb része és minél előbb sorakozzék az állat-, illetőleg madárbarátok és védők országos kötelékéhez. És azért Önöket, a tisztelt tanítókat és tanítónőket arra kérjük, hogy felhívásunkat szíves figyelmökre méltassák és a liga megalakításához szükséges és általunk díj nélkül és postadíjmentesen szállított nyomtatványokat a tanulók számának megfelelő mennyiségben minél előbb megrendeljék. Csak azt jegyezzük meg, hogy munka- és postaköltség-kimélys szempontjából kívánatos, hogy minél több megrendelés történjék egyszerre és egy címre.

Ezek után a legszebb reményekkel bízunk tisztelt tanítóink és tanítónőink hazafias érzületére az O. I. M. L. ügyét és kérjük, hogy ebben az irányban is egyesületünk tevékenységét hathatósan támogatni szíveskedjenek.

Az Országos Állatvédő-Egyesület nevében :

Máday Izidor

elnök.

Grimm Gusztáv

alelnök.

Monostori Károly

titkár.

Ide illesztve az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga szervezéséhez szükséges, az Országos Állatvédő Egyesület által kiadott nyomtatványok mintája, melyet az Egyesület (Budapest, IX., Ernő-utca 11–13. sz.) írásbeli vagy szóbeli megkeresésre díj nélkül és portómentesen bárkinek a kívánt példányszámban megküldi.

Országos Ifjúsági Madárvédő Liga.

2., A „Liga“ működését elismerő kormányrendelet.

Gróf Apponyi Albert miniszternek 1908 június hó 15-én 27.171. sz. a. az Országos Állatvédő Egyesülethez intézett leirata.

„Magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter. 27.171. sz.
Az Országos Állatvédő Egyesületnek Budapest. Mult évi augusztus
hó 25-én 349. sz. a. kelt felterjesztésére a kir. tanfelügyelőségek-
hez intézett rendeletem mását azzal küldöm meg az Egyesületnek,
hogy megkeresésemre a belügyminiszter úr folyó évi február hó
27-én 8062. sz. alatt kelt nagybecsű intézkedésével hozzájárult az
Egyesület által tervezett Madárvédő Liga alapszabályon és formális
egyesületen kívüli működéséhez. Budapest, 1908 június hó 15-én.
A miniszter helyett: Tóth s. k., államtitkár.

Országos Ifjúsági Madárvédő Liga.

3., A „Ligá“-nak országszerte leendő szervezéséről szóló kormányrendelet.

Gróf Apponyi Albert miniszternek 1908 évi június 25-én 27.171. sz. a. kelt, valamennyi kir. tanfelügyelőhöz és tanfelügyelői kirendeltséghez intézett körrendelete.

„Az állatvédelemnek eredményes felkarolása csakis az ifjúság nevelésével érhető el. E végből az Országos Állatvédő Egyesület az 1905/6-iki „Gyermekek Naptár“-ban felhívást intézett a tanuló ifjúsághoz állatvédő egyesületek alakítására. Ezen egyesületek alapjául az a fogadalom volt kijelölve, hogy az illető gyermek az állatokat nem bántalmazza, nem üldözi, a madár fészkeket és tojásokat el nem szedi, el nem pusztítja és hogy ezeket nemcsak maga vallja, hanem rajta lesz, hogy mások is így cselekedjenek.

Hogy pedig különösen a madárvédelem a tanuló ifjúság körében az egész országban egységesen szerveztessék, a nevezett egyesület mozgalmat indított egy Országos Ifjúsági Madárvédő Liga létrejötté érdekében, melynek szervezete minden fölösleges alakíságot mellőz, azaz: a belügyminiszter úr engedélyével eltekint minden alapszabályszerű vagy egyesületi alapon való szervezkedéstől és a Madárvédő Liga tagjait fogadalom alapján arra kötelezi, hogy az állatokat, kivált pedig a madarakat megvédelmezik. A fogadalomról minden fogadalmat tett tanuló egy nyomtatott szövegű lapot és egy jelvényt kap. A nyomtatvány egyik lapja a fogadalom szövegét, másik lapja pedig az illetőnek a ligába történő felvételét igazolja. Az ízlésesen kiállított nyomtatványt az O. Á. V. E. (Budapest IX., Ernő-utca 11—13.) az érdeklődő tanítóknak, tanítónőknek díjmentesen bocsátja rendelkezésére, ellenben a jelvényekért tömeges megrendelésnél darabonként 10 fillér fizetendő.

Miután kiváló gondoskodásom tárgyát képezi, hogy a „Madarak és Fák napja“ a gyakorlati életben a lehető legszebb erkölcsi és anyagi eredményeket hozza létre, ami csak úgy lehetséges, ha a gyermekek az állatok iránt való szeretetnek erkölcsi súlyáról, az állatok kínzásával járó kegyetlenkedés gyűlöletességéről, a madarak közgazdasági értékéről, azok kimélésének és megvédésének szükségességéről meggyőzetnek, kötelességévé teszem a kir. tanfelügyelő úrnak, hogy buzdítsa a tanítókat a szóban forgó liga megalakítására, annak eredményéről pedig iskolalátogatásai alkalmával szerezzen meggyőződést.“

TARTALOM.

	Oldal
Előszó az első sorozat első kiadához	3
Előszó az első sorozat második kiadásához	5
Előszó a második sorozathoz	9

KITÜNTETETT PÁLYAMUNKÁK.

<i>Mauritz Győző dr.</i> A madarak és fák napja.	13
<i>Gonda János.</i> Miképp ünnepeljük a Madarak és Fák Napját az elemi iskola első-második osztályában?	29
<i>Gonda János.</i> Miként ünnepeljük a Madarak és Fák Napját	35
<i>Benda László.</i> Madarak és fák napja	44
<i>Dr. Wagner József.</i> Miként ünnepeljük a Madarak és Fák Napját	76
<i>Lakatosné Winter Adél.</i> A fa- és a madárvédelem az iskolában	87
<i>Hutter Rezső.</i> Utmutatás a Madarak és Fák Napjának megtartásához a népiskolában	106
<i>Csőregi András.</i> Pályamű a Madarak és Fák Napjának a megünneplésére	114
<i>Cseppan Rezső.</i> A madarak és fák napja	124

FÜGGELÉK.

I. „Madarak és Fák napja.“ Kultuszminiszter rendelete 1906. ápr. 27-én 26.120. sz.	134
II. Országos Ifjusági Madárvédő Liga. 1. Az Országos Állatvédő Egyesületnek a „Liga“ alapításáról szóló kiadványa	136
2. A „Liga“ működését elismerő kormányrendelet	139
3. A „Liga“-nak országsszerte leendő szervezéséről szóló kormányrendelet	140

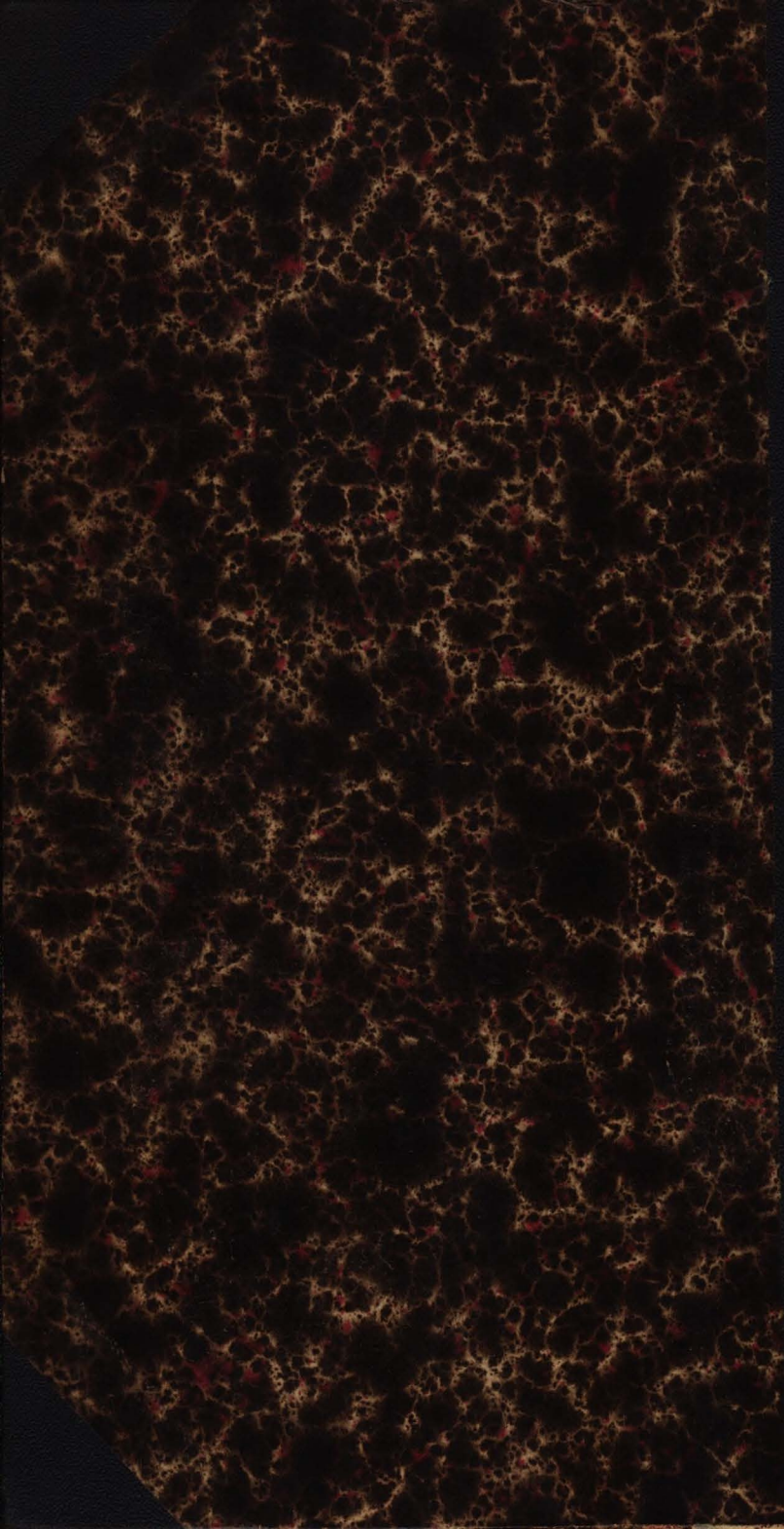

2

